

НЭЭЛТТЭЙ ӨГӨГДӨЛ,
ТҮҮНИЙГ ЭДИЙН ЗАСГИЙН
ЭРГЭЛТЭД ОРУУЛАХ НЬ

БОДЛОГЫН СУДАЛГАА, ЗӨВЛӨМЖ

ЦАХИМ ХӨГЖИЛ, ХАРИЛЦАА
ХОЛБООНЫ ЯАМ

2023

**“НЭЭЛТТЭЙ ӨГӨГДӨЛ, ТҮҮНИЙГ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ЭРГЭЛТЭД ОРУУЛАХ НЬ”
Бодлогын судалгаа, зөвлөмж**

Агуулга

Оршил	2
Гол нэр томъёо, товчилсон үгийн жагсаалт	4
Зураг, хүснэгтийн жагсаалт	4
1. Судалгааны зорилго, хамрах хүрээ, санал зөвлөмж	5
1.1. Судалгааны зорилго	5
1.2. Судалгааны хамрах хүрээ	5
1.3. Судалгаанаас гарсан санал, зөвлөмж	5
2. Нээлттэй өгөгдлийн үндсэн ойлголт	9
2.1. Нээлттэй өгөгдлийн тодорхойлолт	9
2.2. Төрийн нээлттэй өгөгдлийн зарчмууд	11
3. Нээлттэй өгөгдлийн эдийн засгийн үр өгөөж	14
3.1. Өгөгдлийн эдийн засгийн шинж чанар:	14
3.2. Нээлттэй өгөгдлийг эдийн засгийн эргэлтэнд оруулснаар бий болох үр дагавар, боломжууд	16
3.3. Төрөөс нээлттэй өгөгдлийг эдийн засгийн эргэлтэнд оруулахад авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай арга хэмжээ	19
3.4. Нээлттэй өгөгдлийн зах зээлийн багтаамжийн талаарх судалгаануудын тойм 20	
3.5. Эдийн засгийн өөр, өөр секторууд дэх нээлттэй өгөгдлийн өгөөж	24
3.6. Эдийн засгийн өсөлтөд хамгийн чухал нөлөөтэй нээлттэй өгөгдлүүд	29
3.7. Нээлттэй өгөгдөл ашиглан эдийн засгийн өсөлт бий болгох өндөр хүлээлттэй бизнесийн төрлүүд	35
3.8. Нээлттэй өгөгдлийн экосистемд төрийн үзүүлэх үүрэг	37
4. НЭЭЛТТЭЙ ӨГӨГДЛИЙН АНГИЛАЛ БОЛОН ҮНЭЛГЭЭ, УРАМШУУЛЛЫН АСУУДАЛ	41
4.1. Нээлттэй өгөгдлийн ангилал	43
4.2. Бусад улс орон дахь нээлттэй өгөгдлийн үнэлгээ, урамшууллын зохицуулалт	47
5. МОНГОЛ УЛСЫН НЭЭЛТТЭЙ ӨГӨГДЛИЙН ТАЛААР БАРИМТЛАХ ЧИГЛЭЛ, ТҮҮНД ӨГӨХ САНАЛ	50
5.1. “Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл” ба Монгол Улсын урт, дунд, богино хугацааны бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн нийцэл	50
5.2. “Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл” ба холбогдох хууль тогтоомжийн нийцэл	61
5.3. Санал, зөвлөмж	62

Оршил

Дэлхий дахинд эрчимтэй өрнөж буй дижитал шилжилтийн нөлөөгөөр хором мөч бүрт өгөгдөл үүсч, хадгалагдан, бизнесийн салбар бүр тогтмол мэдээллийн урсгал дунд үйл ажиллагаа явуулж байна. Түүнчлэн энэхүү өгөгдөл, мэдээллийг шинжлэхэд шаардлагатай тооцооллын хүчин чадал хурдацтайгаар нэмэгдэж байгаа нь өгөгдөлд суурилсан шийдвэр гаргалтыг дэмжих, цаашлаад эдийн засгийн үр ашгийг нэмэгдүүлж, шинжлэх ухаан, технологийн инноваци шингээсэн шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээг нэвтрүүлэх боломжийг үүсгэж, үүнтэй холбоотойгоор засгийн газрууд, олон улсын байгууллагууд, хувийн хэвшлийнхэн гэх мэт эдийн засгийн оролцогч талууд нээлттэй өгөгдлийн бодлого, санаачлагуудыг сүүлийн жилүүдэд ихээр хэрэгжүүлж байна.

Өгөгдлийг илүү нээлттэй (хүртээмжтэй, хуваалцах боломжтой) болгох нь төрөл бүрийн салбар, секторууд хоорондын мэдээллийн зөрүүг арилгаж, урсгалыг нээж өгснөөр, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, зардлыг хэмнэх, инновацийг дэмжиж, шинэ ажлын байр бий болгох гэх мэт эерэг нөлөө үзүүлж буйг олон судалгааны ажлуудын үр дүнгээс харах боломжтой юм.

Засгийн газар, төрийн байгууллагууд өөрсдийн бодлого, үйл ажиллагаа, зорилгын хүрээнд маш их хэмжээний өгөгдөл цуглуулж, бий болгож байдаг бөгөөд эдгээрийг нээлттэй болгосноор ил тод байдлыг дэмжиж, хариуцлагын тогтолцоог бэхжүүлэх, төрийн үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог хангуулах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх гэх мэт шууд утгаараа санхүүгийн бус зорилгод үйлчлэхээс гадна, эдийн засгийн шинэ боломж, бололцоо бий болгох, зардал хэмнэх, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, гэх мэт шууд эдийн засгийн үр ашиг бий болгох зорилгод үйлчлэх боломжтой юм. Тухайлбал, кадастрын өгөгдлийг ил тод болгосноор, газрын эзэмшил, өмчлөл, эрхийн аливаа асуудал, мэдээллийг баталгаажуулах замаар газрын харилцаанд бодит хувь нэмэр оруулж байдаг.

Маш олон орны засгийн газрууд нээлттэй өгөгдлийн хөтөлбөр, санаачлагуудыг хэрэгжүүлж, өөрсдийн цуглуулж, бий болгосон өгөгдлөө машин уншихуйц, түгээмэл форматаар хувийн хэвшил, бизнесийн салбар, иргэдэд хуулийн хүрээнд, үнэ төлбөргүй, чөлөөтэй ашиглах боломжтойгоор нийтэлдэг болоод байна. Монгол улсын засгийн газар ч мөн нээлттэй өгөгдлийн санаачлагад нэгдэн, нээлттэй өгөгдлийн жагсаалтыг баталсан бөгөөд opendata.gov.mn нэгдсэн порталаар дамжуулан төрийн өгөгдлийг олон нийтэд нээлттэйгээр түгээж байна.

Тиймээс нээлттэй өгөгдлийн нийгэм, эдийн засгийн үр ашгийн потенциалыг тооцоолох, цаашид ямар боломж бололцоог нээлттэй өгөгдлийн тусламжтайгаар нээж, илрүүлж болохыг тодорхойлох, зах зээлийн олон салбар секторуудад нээлттэй өгөгдлийн хэрэглээг дэмжих гэх мэт асуудлуудад хариулт олох шаардлага зайлшгүй тулгарч байна.

Энэхүү судалгааны тайлангаар өгөгдлийг нээлттэй болгосноор эдийн засгийн ямар үр нөлөө үзүүлэх, салбар сектор тус бүрт ямар үнэ цэнийг бий болгож болох, төрөөс ямар бодлого, арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж болох гэх мэт асуултуудад олон улсын туршлагыг үндэслэн хариулахыг зорьсон ба түүнчлэн Монгол Улсын нээлттэй өгөгдлийн талаарх бодлогын холбогдох хууль тогтоомжууд ба бусад бодлогын бичиг баримтуудтай нийцлийг судалж, санал зөвлөмж хүргэхийг зорилоо.

Судалгааг Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамны захиалгаар
Н.Байгалмаа ахлагчтай судалгааны баг гүйцэтгэв.

Судалгааны багийн ахлагч: Н. Байгалмаа
Судалгааны багийн гишүүн: Ц. Болормаа
Судалгааны багийн гишүүн: М. Бурмаа

Гол нэр томъёо, товчилсон үгийн жагсаалт

Их өгөгдөл:

Big Data буюу "Их өгөгдөл" гэдэгт бүтэцлэгдсэн, хагас бүтэцлэгдсэн болон бүтэцлэгдээгүй эх үүсвэрүүдээс бий болсон төрөл бүрийн өгөгдлийг хамруулдаг. Их өгөгдлийг уламжлалт болон энгийн програм хангамж, технологи ашиглан үнэ цэнэ бүхий мэдээлэл болгон хөрвүүлэхэд асар их нөөц, цаг хугацаа, хөрөнгө зарцуулагддаг тул илүү хялбаршуулсан тусгай технологиудыг ашигладаг

Нээлттэй өгөгдөл:

Машинд уншагддаг, ямар нэгэн бүртгэл, бичиг баримт шаардагдахгүйгээр авч, чөлөөтэй ашиглаж хэрэглэж, дахин түгээж болдог, нээлттэй лицензтэй цахим өгөгдөл¹

Зураг, хүснэгтийн жагсаалт

Зураг 1. Нээлттэй өгөгдөл болон бусад өгөгдлийн харилцан хамаарал	11
Зураг 2. Нээлттэй өгөгдлийн 7 өөр зах зээлд оруулж чадах үр өгөөжийн тооцоо ..	24
Зураг 3. Боловсролын салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж авчрах боломжтой 5 хөшүүрэг	25
Зураг 4. Тээврийн салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж авчрах боломжтой 3 хөшүүрэг	25
Зураг 5. Өргөн хэрэглээний бүтээгдэхүүний салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж авчрах боломжтой 5 хөшүүрэг	26
Зураг 6. Цахилгаан, эрчим хүчний салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж авчрах боломжтой 5 хөшүүрэг	27
Зураг 7. Газрын тос, байгалийн хийн салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж авчрах боломжтой 5 хөшүүрэг	27
Зураг 8. Эрүүл мэндийн салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж бүтээх боломжтой 5 хөшүүрэг	28
Зураг 9. Нээлттэй өгөгдлийн урамшууллын тогтолцооны хэлбэр, ангилал	48
Хүснэгт 1. Бүрэн нээлттэй болон бүрэн хаалттай өгөгдлийн гол ялгаа	10
Хүснэгт 2. Нээлттэй өгөгдлийн эдийн засгийн багтаамж, үнэ цэнийг тооцсон судалгааны ажлуудын жагсаалт	21
Хүснэгт 3. Нээлттэй Өгөгдлийн Хүрээлэнгээс гаргасан нээлттэй өгөгдлийн багцын жишиг жагсаалт	31
Хүснэгт 4. Жишиг жагсаалтын салбар, дэд салбараар ангилсан ангилал	33
Хүснэгт 5. Улс орнуудын нээлттэй өгөгдлийн порталын харьцуулалт	41
Хүснэгт 6. Эстонийн нийтийн мэдээллийн тухай хуулийн холбогдох заалтууд	44
Хүснэгт 7. Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн систем	51
Хүснэгт 8. Нийцлийг судлах шаардлагатай бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийн жагсаалт, зохицуулалт	52

¹ <https://opendata.gov.mn/en/about>

1. Судалгааны зорилго, хамрах хүрээ, санал зөвлөмж

1.1. Судалгааны зорилго

Нээлттэй өгөгдлийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулж, өгөгдөлд суурилсан шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ нэвтрүүлж, шинэ бизнес хөгжүүлэх, баялаг бүтээж бодит хэрэглээг бий болгоход шаардлагатай нээлттэй өгөгдлийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулахад анхаарах асуудлыг олон улсын туршлагыг үндэслэн тодорхойлох, түүнд үндэслэн санал, зөвлөмж боловсруулахад энэхүү судалгааны зорилго оршино.

1.2. Судалгааны хамрах хүрээ

Судалгаанд эдийн засгийн үр өгөөж, шинж чанар, нээлттэй өгөгдлийн зах зээлийн багтаамж, эдийн засгийн өсөлтөд хамгийн өндөр нөлөө үзүүлдэг нээлттэй өгөгдлүүд, нээлттэй өгөгдөл ашиглан эдийн засгийн өндөр бүтээмж бий болгох салбарууд болон нээлттэй өгөгдлийн чанарыг сайжруулахтай холбоотой урамшууллын мэдээлэл болон Монгол Улсын нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах чиглэлд өгөх санал зэрэг хүрээг хамарсан болно.

Судалгаанд олон улсын байгууллагуудын холбогдох судалгааны тайлан, бусад орны холбогдох хууль тогтоомж, хөндлөнгийн судалгааны багуудын судалгааны тайлан зэрэг 70 гаруй материалд (Монгол Улсын холбогдох хууль тогтоомж, судалгааны тайланг оролцуулалгүйгээр) судалгаа хийн холбогдох асуудлыг нэгтгэн энэхүү тайланг боловсруулсан болно.

1.3. Судалгаанаас гарсан санал, зөвлөмж

Нээлттэй өгөгдлийн чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, ашиглалтыг дэмжиж, эдийн засгийн үр өгөөж бий болгохтой холбоотойгоор хэрэгжүүлэх боломжтой арга хэмжээний талаар дараах санал зөвлөмжийг хүргүүлж байна. Үүнд:

- 1) Нээлттэй өгөгдлийн стандарт: Төрийн өөр өөр байгууллагаас гарах, өөр өөр өгөгдлийн багцын уялдаа холбоо, харьцуулалт хийх, харилцан хоорондоо ашиглагдах боломжтой байдлыг хангахын тулд нээлттэй мэдээллийн стандартыг боловсруулж мөрдүүлэх. Ингэснээр өгөгдөл солилцох, мэдээллийн интеграцчлалыг дэмжих, тухайн өгөгдлийг ашиглах эцсийн хэрэглэгчид болох хөгжүүлэгчид болон судлаачдад төрөл бүрийн эх сурвалжаас авсан өгөгдлийг нэгтгэх, дүн шинжилгээ хийх боломжийг олгоно.
- 2) 2022 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдрийн Засгийн газрын 232 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт”-ын агуулга болон шинэчлэгдэх давтамжийг эргэн харах. Олон улсын мэргэжлийн байгууллагуудаас санал болгосон жагсаалттай хэр нийцэлтэй байгааг дүгнэж, шаардлагатай бол шинэчлэх
- 3) Нээлттэй өгөгдлийн платформ, портал вебсайтын хөгжүүлэлт, сайжруулалт: Одоо хэрэглэгдэж буй нээлттэй өгөгдлийн портал opendata.gov.mn вебсайтыг баяжуулж, хандалтыг өсгөхийн тулд олон

нийтэд таниулах ажлуудыг шат дараатайгаар зохион байгуулах. Өгөгдлийг хялбар олох, ашиглахад дөхөм болгохын тулд иж бүрэн мета өгөгдлийг хангах, хайлтын оновчтой байдлыг нэмэгдүүлэх, ойрхон давтамжтайгаар шинэчлэгддэг, өндөр үнэ цэнтэй өгөгдлүүдийн хандалт, дуудалтыг автоматжуулах үүднээс API холболтын боломжийг судлах, нэвтрүүлэх

- 4) Нууцлал, мэдээллийн аюулгүй байдлын тогтолцоог бэхжүүлэх: Төрөөс нээлттэй өгөгдлийг дэмжихийн зэрэгцээ, эмзэг мэдээллийг хамгаалахын тулд найдвартай нууцлал, аюулгүй байдлын тогтолцоог бий болгох шаардлагатай. Хувь хүний нууцлалыг хамгаалахын тулд өгөгдлийг анонимизац хийх, нэр нууцлалын арга техник, шаардлагыг тодорхой болгох, мөн эмзэг бус өгөгдлийг хариуцлагатай хуваалцах боломж олгодог тогтолцоог бий болгох шаардлагатай.
- 5) Лиценз ба зохиогчийн эрхийн бодлого: Нээлттэй өгөгдлийг ашиглах, дахин ашиглах, дахин түгээхэд чөлөөтэй, нээлттэй байлгахын тулд Creative Commons зэрэг нээлттэй лицензүүдийг баталж болно. Нээлттэй лицензийг дэмжих нь инновацийг дэмжиж, хамтын ажиллагааг хөгжүүлж, аж ахуйн нэгж, хувь хүмүүст одоо байгаа өгөгдлийн багцыг улам баяжуулах, үүн дээр тулгуурлан шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, системүүдийг хөгжүүлэх, цаашлаад өгөгдлийн экосистемийг бэхжүүлэхэд хувь нэмэр оруулна.
- 6) Чадавхийг бэхжүүлэх: Засгийн газар, төрийн албан хаагчид, бодлого боловсруулагчид болон өргөн хүрээгээр олон нийтийн өгөгдөл, мэдээллийн ур чадвар, чадавхийг дээшлүүлэхийн тулд арга хэмжээнүүдийг шат дараатайгаар авах, энэ төрлийн үйл ажиллагаа, санаачлагад хөрөнгө оруулах. Мэдээллийн ур чадварыг хөгжүүлэхэд нөөцөөр хангах, дэмжлэг үзүүлэх нь салбар даяар нээлттэй өгөгдлийн хэрэглээг дэмжихэд тусална.
- 7) Хувийн хэвшилтэй хамтран ажиллах: Засгийн газрууд нээлттэй өгөгдлийг дэмжихэд өөрсдийн туршлага, нөөц бололцоогоо ашиглан хувийн хэвшил, эрдэм шинжилгээний байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах боломжтой. Төр, хувийн хэвшлийн түншлэл нь инновацийг хөгжүүлэх, шинэ хэрэглээний програмуудыг хөгжүүлэх, нээлттэй мэдээллийн санаачилгын тогтвортой байдлыг хангахад тусална.
- 8) Нээлттэй өгөгдлийн нөлөөллийн үнэлгээ: Нээлттэй мэдээллийн санаачилгын нөлөөлөл, үр дүнг үнэлэхийн тулд тогтмол үнэлгээ хийх. Эдгээр үнэлгээ нь сайжруулах шаардлагатай чиглэлүүдийг тодорхойлох, нээлттэй өгөгдлөөс бий болсон үнэ цэнийг хэмжих, цаашдын хөгжлийн бодлого, хөтөлбөрийг тодорхойлоход тус дөхөм болно.

Нээлттэй өгөгдлийн чанар, хүртээмж, ашиглалтыг сайжруулж, эдийн засаг өсөлт бий болгох, бодлогын шийдвэр гаргах үйл явцыг сайжруулахтай холбоотой санал зөвлөмж:

- 1) Нийтийн мэдээллийн тухай хууль болон Засгийн газрын 2022 оны 232 дугаар тогтоолд заасан нээлттэй өгөгдлийн чанар, хүртээмж, ашиглалтыг сайжруулах зорилгоор судалгаанд дурдсагдсан урамшууллын төрлүүдээс

боломжтой хэлбэрүүдийг сонгон богино хугацааны урамшууллын бодлого боловсруулж, Засгийн газарт танилцуулах;

- 2) Урамшууллын бодлогын арга хэмжээг 2025 оны улсын хөгжлийн төлөвлөгөөний төсөлд тусгаж хэрэгжүүлэх, эсхүл Засгийн газрын санаачилга хэлбэрээр хэрэгжүүлэх;
- 3) Нээлттэй өгөгдлийг ашиглан ажлын байр нэмэгдүүлэх, шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ бий болгох, эсхүл одоо байгаа бүтээгдэхүүн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах, эдийн засгийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх БНСУ-ын туршлагыг нарийвчлан судалж, Засгийн газрын нэрэмжит улсын уралдааныг холбогдох байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулах боломжийг судлах.

“Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл”-тэй холбоотой санал, зөвлөмж:

- 1) “Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл”-ийг Засгийн газрын 2022 оны 5 дугаар сарын 18-ны Засгийн газрын 201 дүгээр тогтоолоор баталсан “Нээлттэй мэдээллийг цахим хэлбэрээр байршуулж нийтлэх, шинэчлэх, хяналт тавих нийтлэг журам”-тай нэгтгэн боловсруулж, журмыг Засгийн газрын тогтоолоор шинэчлэн батлуулах;
- 2) ““Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого”, ““Шинэ сэргэлтийн бодлого” 10 жилийн зорилтот хөтөлбөр”-т туссан өөрийн цахим хөгжлийн салбарт хамаарах хөгжлийн бодлогын зорилго, зорилтыг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаарх төлөвлөгөөг Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 9.6.5² дахь заалтад заасны дагуу холбогдох төлөвлөгөө боловсруулан, баталж хэрэгжүүлэх. Тухайлбал, 2022 оны 5 дугаар сарын 18-ны өдрийн Сайдын А/24 тушаалаар батлагдсан “Цахим үндэстэй баримтлах чиглэл”-ийг урт, дунд хугацааны бусад зорилттой нэгтгэн салбарын төлөвлөгөө болгон батлах хууль зүйн бүрэн боломж байна. Учир нь “Цахим үндэстэн” баримтлах чиглэл нь захиргааны хэм хэмжээний акт гэхээс илүүтэйгээр урт, дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигт заасан зорилго, зорилт болон түүнд нэрлэн заасан тодорхой төсөл, арга хэмжээ болохын хувьд урт, дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгээр тогтоосон ЦХХХЯ-нд хамаарах хөгжлийн зорилго, зорилттой нэгтгэн тухайн салбарт хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө болгох бүрэн боломж хууль зүйн хувьд нээлттэй байна. Цаашид хөгжлийн бодлогын баримт бичигт туссан зорилго, зорилтыг салбартаа хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг зөв боловсруулан, хэрэгжүүлж хэвшүүлэх.
- 3) Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.5 дахь хэсэгт заасан хөгжлийн зорилтот хөтөлбөрт өөрийн салбарын зорилго, зорилт, түүний хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаагаа нарийвчлан тусгуулах;

² 9.6.5-д “өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт тусгасан зорилго, зорилтыг тухайн салбарт хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлэх”ээр заасан.

- 4) Монгол Улсын дараагийн таван жилийн төлөвлөгөө буюу 2026-2031 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн төсөлд өөрийн салбарын хөрөнгө оруулалт шаардлагатай байгаа төсөл, хөтөлбөрийг оруулж батлуулах, төсөв мөнгийг шийдвэрлүүлэх зорилгоор улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт тусгуулах;
- 5) Жил жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд урт, дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын танай салбартай хамаарах зорилго, зорилтыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай төсөл, арга хэмжээг суулгаж батлуулахад онцгой анхаарах;
- 6) Салбарынхаа эрх зүйн баримт бичгүүдийн ангилалыг шинэчлэх, хэтэрхий олон жижиг журмууд байгааг анхаарч боломжтой журмуудыг нэгтгэн, сайжруулах шаардлагатай байна. *(Хэдийгээр хууль батлагдсанаас хойш 5 жилд тухайн хуулийн хэрэгжилтийн байдалд үнэлгээ хийдэг ч хууль хэрэгжиж эхэлснээр зарим зүйл, хэсэг, заалт тухайн хуулийн хэрэгжилтэд хэрхэн нөлөөлж байгааг практик харуулдаг. Засгийн газраас журам батлах эрх олгосон хуулийн зохицуулалт нь үнэхээр шаардлагатай юу гэдэг асуулт үүсгэж байна)*

2. НЭЭЛТТЭЙ ӨГӨГДЛИЙН ҮНДСЭН ОЙЛГОЛТ

Энэ бүлэгт нээлттэй өгөгдөл ойлголтыг олон улсын мэргэжлийн байгууллагууд хэрхэн тодорхойлсон байдаг мөн төрийн нээлттэй өгөгдлийн зарчмуудыг танилцуулж байна.

2.1. НЭЭЛТТЭЙ ӨГӨГДЛИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ

Нээлттэй өгөгдөл, нээлттэй мэдлэг, нээлттэй контент гэх мэт нэр томъёонд хэрэглэгдэж буй “нээлттэй” гэдэг ухагдахууныг олон улсын мэргэжлийн байгууллагууд дараах байдлаар тодорхойлсон байдаг. Үүнд:

Нээлттэй мэдлэгийн сангийн “Нээлттэй тодорхойлолт” (*Open Knowledge Foundation-The Open Definition*)-д:

- Хэн ч чөлөөтэй ашиглах, дахин ашиглах, түгээх боломжтой байх;
- Машинд уншигдахуйц форматтай (*machine readable format*) байх;
- Ашиглахад саад учруулах хууль эрх зүйн болон техникийн аливаа хязгаарлалтгүй байх.³

Нээлттэй мэдлэгийн сангаас эрхлэн гаргасан “Нээлттэй өгөгдлийн гарын авлага” (*Open Knowledge Foundation-The Open Data Handbook*)-д “нээлттэй өгөгдөл”-ийг:

- Нээлттэй өгөгдөлд хэн ч чөлөөтэй хандах, ашиглах, өөрчлөх, дахин түгээх, хуваалцах боломжтой байх;
- Тухайн өгөгдөл нь нээлттэй лицензтэй байх ёстой буюу эх сурвалж, зохиогчийг дурдаж, хууль эрх зүйн хүрээнд чөлөөтэй ашиглах, түгээх, хуваалцах боломжтой байх.⁴

Нээлттэй мэдээллийн хүрээлэн (*Open Data Institute*):

- Хэн ч хандаж, ашиглаж, хуваалцах боломжтой;
- Нээлттэй стандарт болон форматыг ашигласан;
- Өгөгдөл нь өмчийн бус байхаас гадна өөр өөр систем, форматуудтай хөрвөн, харилцан ажиллаж болдог байх⁵.

Европын Холбооны “Европын өгөгдлийн портал” (*European Commission-European Data Portal*):

- Хэн ч ашиглах, дахин ашиглах, түгээх, хуваалцах боломжтой;
- Нээлттэй лицензээр зохицуулагдсан байх буюу тухайн өгөгдлийг хүссэн хэлбэрээрээ ашиглах, өөрчлөх, нэгтгэх боломжтой байхын зэрэгцээ худалдааны зориулалтаар ашиглахад ямар нэгэн хязгааргүй байх.⁶

Дэлхийн банк (*The World Bank*):

- Хууль, эрх зүйн хувьд нээлттэй, аливаа хязгаарлалтгүй байх буюу олон нийтэд нээлттэй пратформод тавигдсан, ашиглалтын нөхцөл нь чөлөөтэй байх

³ <https://opendefinition.org>

⁴ <https://opendatahandbook.org/guide/en/what-is-open-data/>

⁵ <https://www.theodi.org/article/what-is-open-data/>

⁶ <https://data.europa.eu/en/dataeuropa-academy/what-open-data>

- Техник талаас нээлттэй, аливаа хязгаарлалтгүй буюу түгээмэл ашиглагддаг програм хангамжийн тусламжтайгаар хандаж, ашиглах боломжтой, машинд уншигдахуйц форматтай байх ба аливаа нууц үгийн ба firewall хязгаарлалтгүй байх⁷ гэж тодорхойлжээ.

Дээрх бүх тодорхойлолтуудыг нэгтгэн дүгнэхэд, нээлттэй өгөгдөл нь дараах зарчим, шинж чанарыг хангасан байх шаардлагатай болох нь харагдаж байна. Үүнд:

1. Хэн ч, ямар ч зорилгоор (ашиг олох, худалдааны зорилго мөн хамаарна) ашиглах, өөрчлөх, түгээх боломжтой;
2. Машинд уншигдахуйц форматтай;
3. Аливаа хууль, эрх зүйн, техникийн болон төлбөрийн хязгаарлалт байхгүй байх;
4. Олон нийтэд нээлттэй платформд байршуулсан, хүртээмжтэй байх;
5. Бусад систем, форматуудтай ямар нэгэн хязгаарлалтгүйгээр харилцан ашиглах, ажиллах боломжтой;
6. Нээлттэй лицензийн зохицуулалтаар зохицуулагддаг гэх шинж чанарууд давтагдаж байна.

Хүснэгт 1. Бүрэн нээлттэй болон бүрэн хаалттай өгөгдлийн гол ялгаа⁸

Онцлог	Бүрэн нээлттэй	Бүрэн хаалттай
Хандалтын зэрэг	Бүх хүн хандах боломжтой	Өгөгдөлд зөвхөн тодорхой байгууллага, хүмүүс л хандах боломжтой
Машинд уншигдахуйц байдал	Маш хялбараар татаж, боловсруулах боломжтой форматтай байх	Татах, боловсруулахад хүндрэлтэй ховор форматаар бэлдсэн байх
Зардал	Олж авахад зардалгүй	Олж авахад өндөр зардалтай
Эрхийн хязгаарлалт	Дахин ашиглах, түгээхэд хязгаарлалт огт байхгүй	Дахин ашиглах, түгээх нь хориотой

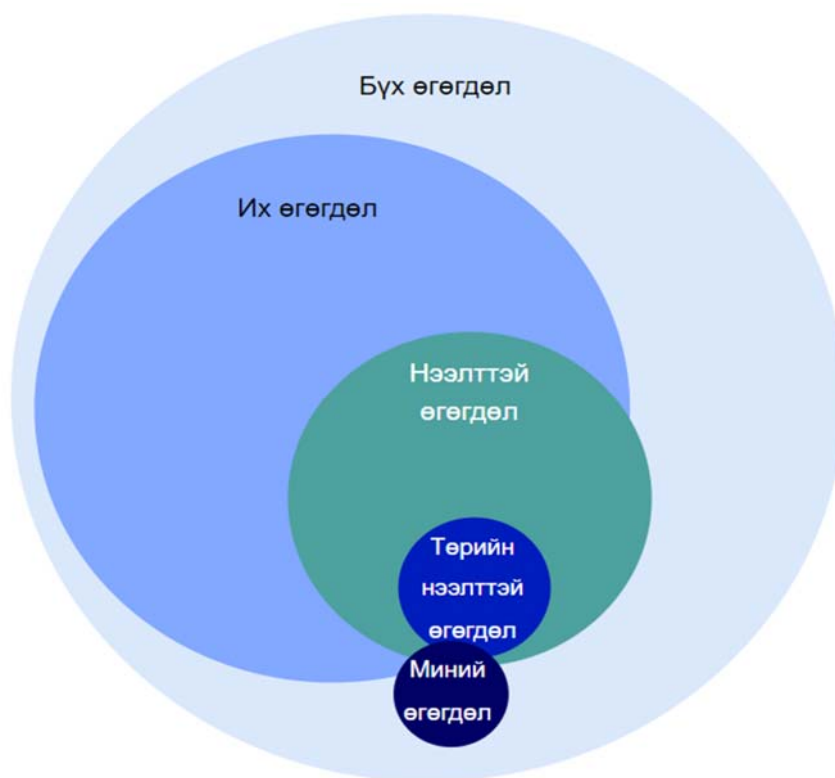
Тэгэхээр нээлттэй өгөгдөл нь хандалтын зэрэг, машинд уншигдахуйц байдал, зардал болон эрхийн хязгаарлалт гэсэн дөрвөн гол шинжээр хамгийн нээлттэй туйлд байгаа өгөгдөл гэж ойлгоход болох юм.

Түүнчлэн нээлттэй өгөгдөл нь бусад төрлийн өгөгдөлтэй хэрхэн холбогдож, хаана байрлаж байдаг вэ? Үүнийг доорх зургаас харж болно.

⁷ <http://opendatatoolkit.worldbank.org/en/essentials.html>

⁸ <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/open-data-unlocking-innovation-and-performance-with-liquid-information>

Зураг 1. Нээлттэй өгөгдөл болон бусад өгөгдлийн харилцан хамаарал⁹

Их өгөгдөл нь их хэмжээний (volume), олон янзын (variety), хурдан (velocity) буюу ихэнхдээ маш хурдан эсвэл бодит цагийн горимоор орж ирж байдаг өгөгдөл бөгөөд “нээлттэй өгөгдөл” нь их өгөгдлийн шинжтэй байж болох ч жижиг өгөгдөл ч нээлттэй өгөгдөл байж болно.

Нээлттэй өгөгдөл нь хувийн хэвшлийн эсвэл төрийн аль нь ч байж болох бөгөөд ихэнх орнуудад төр нь нээлттэй өгөгдлийн хөдөлгөөнийг түүчээлж, санаачлагч нь байдаг.

2.2. Төрийн нээлттэй өгөгдлийн зарчмууд

Төрийн нээлттэй өгөгдөл буюу “open government data (OGD)”-д суурилсан нээлттэй засаглалын үзэл баримтлалыг дэмжигч байгууллагуудын төлөөлөл болох 30 гаруй хүн О’Райли Медиагийн үүсгэн байгуулагч Тим О’Райли, Public.Resource.Org-ийн үүсгэн байгуулагч Карл Маламуд нарын удирдлага, санаачлага дор Нээлттэй Засгийн Газрын Ажлын Хэсэг (Open Government Working Group)-ыг байгуулж, 2007 оны 12-р сарын 7, 8-ны өдрүүдэд Калифорни мужийн Себастопол хотод цуглан “Төрийн нээлттэй өгөгдлийн 8 зарчим”-ыг тодорхойлсон байна. 2010 онд энэхүү найман зарчим дээр хоёр зарчмыг нэмж тодорхойлсон¹⁰ ба доор эдгээр зарчмуудыг танилцуулж байна. Үүнд:

⁹ <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/open-data-unlocking-innovation-and-performance-with-liquid-information>

¹⁰ <https://sunlightfoundation.com/policy/documents/ten-open-data-principles/>

1. **Бүрэн бүтэн байх (Completeness):** Засгийн газраас нээлттэйгээр гаргасан өгөгдлийн багц нь аль болох бүрэн бүтэн байх ёстой буюу тухайн сэдэвтэй холбоотой бүх өгөгдлийг тусгасан байна. Хувь хүний мэдээллийг задруулахтай холбоотой хууль, тогтоомжийг дагаж мөрдөхөөс бусад тохиолдолд өгөгдлийн багцын бүх түүхий өгөгдлийг нээлттэйгээр тавих ёстой. Түүхий өгөгдлүүдийг тодорхойлж, тайлбарласан мета өгөгдлүүдийг нээлттэйгээр тавихдаа тухайн өгөгдлийг хэрхэн тооцсон талаарх томъёо, тайлбарын хамт оруулах шаардлагатай. Ингэснээр хэрэглэгчдэд тухайн мэдээллийн хамрах хүрээг ойлгож, өгөгдлийг аль болох нарийвчлан судлах, ойлгох, ашиглах боломжийг олгоно.
2. **Анхан шатны байх (Primacy):** Засгийн газраас гаргаж буй өгөгдлийн багц нь аль болох анхдагч эх сурвалжийн өгөгдөл байх ёстой. Үүнд тухайн өгөгдлийг хэрхэн цуглуулсан талаарх аргагүйн дэлгэрэнгүй, цуглуулсан мэдээллийг бүртгэсэн эх сурвалж, бичиг баримтууд орно.
3. **Цаг тухайд нь байх (Timeliness):** Өгөгдлийг, үнэ цэн, ач холбогдлыг нь хадгалах үүднээс боломжит хамгийн богино хугацаанд, цаг тухайд нь нийтэлж, түгээх шаардлагатай. Ингэхдээ хэрэв боломжтой бол цуглуулсан даруйдаа түгээх нь хамгийн оновчтой. Ялангуяа хэрэглээ нь цаг хугацаанд мэдрэг өгөгдөл бол түгээх, нийтлэхэд давуу эрх олгох ёстой. Тодорхой өгөгдлүүдийг бодит цагаар шинэчлэгддэг болгох нь уг өгөгдлийг олон нийтэд хүртээмжтэй болгож, ашиглалтыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой.
4. **Хүртээмжтэй байх (Ease of Accessibility):** Төрийн нээлттэй өгөгдөл нь аль болох хүртээмжтэй байх ёстой ба, хүртээмж гэдэг нь тухайн өгөгдлийг биетээр эсвэл цахим хэлбэрээр олж авахад хэр хялбар байгаатай холбоотой ойлголт юм. Биетээр олж авахтай холбоотой саад бэрхшээлд тухайн өгөгдлийг олж авахын тулд тодорхой газар, хэлтэс нэгжид очиж, тодорхой албан тушаалтантай уулзах, ямар нэгэн процедурын дагуу маягт бөглөх, хүсэлт гаргах мөн тодорхой нөхцөл, шаардлагуудыг хангасан байх гэх мэт бэрхшээлүүдийг ойлгож болно. Автоматжуулсан цахим хандалттай холбоотой саад бэрхшээлд тухайн өгөгдөлд зөвхөн хөтөч дээр суурилсан технологи (жишээлбэл Flash, Javascript, күүки эсвэл Java апплет) шаарддаг системээр дамжуулан хандах боломжтой болгохыг дурдаж болно. Хэрэглэгчдэд өгөгдлийн санд хадгалагдсан байгаа бүх мэдээллийг нэг дор бөөнд нь татаж авах интерфэйс болон хэрэглээний програмын интерфэйсээр (API) дамжуулан өгөгдлийг тусгайлан дуудах боломж олговол тухайн өгөгдөлд хандах хандалтыг илүү хялбар, хүртээмжтэй болгож өгөх юм.
5. **Машинд уншигдахуйц байх (Machine Readability):** Компьютер, тооцоолон бодох машинуудад тодорхой төрлийн оролтуудыг унших, боловсруулах нь илүү дөхөм байдаг. Тухайлбал цаасан дээр бичсэн гар бичмэл материалуудыг машинаар уншуулахад хүндрэлтэй байх ба оптик тэмдэгт таних (OCR) технологи ашиглан уншуулахад маш их алдаа гардаг. Мөн өргөнөөр хэрэглэгддэг PDF форматыг машин задлан шинжлэхэд хэцүү байдаг. Тиймээс мэдээллийг машин боловсруулахад хялбар, өргөн хэрэглэгддэг файлын форматаар хадгалах нь зүйтэй юм. Тухайлсан өгөгдлийн хувьд машин унших, шинжлэхэд хүндрэлтэй форматыг ашиглах шаардлагатай бол, үндсэн форматын файлын

зэрэгцээ машинд ээлтэй формат руу хөрвүүлсэн файлыг мөн түгээх ёстой.

6. **Ялгаварлан гадуурхалгүй байх (Non-discrimination):** Өгөгдөлд хэн нэвтэрч болох, хэрхэн хандаж болохтой холбоотой зарчим бөгөөд өгөгдлийг ашиглахад бүртгэл, гишүүнчлэлийн шаардлага тавих, зөвхөн тодорхой програм хангамжууд л өгөгдөлд хандахыг зөвшөөрөх гэх мэт хязгаарлалтууд тавих ёсгүй юм. Хамгийн өргөн хүрээний ойлголтоороо өгөгдөлд ялгаварлан гадуурхалтгүйгээр хандах гэдэг нь хэн ч, ямар ч нөхцөлд өөрийгөө таниулах, өгөгдлийг ашиглахтай холбоотой шалтгаан, үндэслэл тавих шаардлагагүйгээр хандах боломжийг хэлнэ.
7. **Нийтээр эзэмшдэг, нээлттэй стандарттай байх (Commonly owned or open Standards):** Энэ зарчим нь өгөгдөл хадгалагдаж буй форматыг хэн эзэмшдэг болохтой холбоотой ба хэрвээ зөвхөн нэг компани өгөгдөл хадгалагдаж буй файлыг унших боломжтой програм хангамжийг хөгжүүлдэг бол тухайн өгөгдөлд хандах нь уг компанийн програмыг ашиглах үгүйгээс хамааралтай болно. Хэрэв тухайн програм нь төлбөртэй бол уг өгөгдлийг ашиглахын тулд төлбөртэй програмыг ашиглахаас өөр сонголтгүй болно. Тиймээс өгөгдлийг програм хангамжийн лицензийн төлбөргүй файлын форматаар түгээх нь илүү өргөн хүрээнд ашиглах боломжтой болгодог.
8. **Лиценз (Licensing):** Нээлттэй өгөгдөл нь зохиогчийн эрх, патент, худалдааны тэмдэгт, худалдааны нууцын зохицуулалтад хамаарахгүй байх ба, хувийн нууц, аюулгүй байдал зэрэг хуулиар зохицуулагдсан хязгаарлалтууд тодорхой хэмжээнд байж болно. Тиймээс төрийн нээлттэй өгөгдөл нь хандалт, ашиглалт, түгээлтийн ямар нэгэн нөхцөл заагаагүй байх ёстой.
9. **Байнгын байдал (Permanence):** Өгөгдлийг цаг хугацааны туршид тогтвортойгоор олж авах боломж, чадварыг байнгын байдал гэх ба төрийн нээлттэй өгөгдөл нь онлайн архивт хэзээ ч хандах боломжтойгоор байнга бэлэн байх ёстой. Ихэнх тохиолдолд өгөгдөл шинэчлэгдэж, өөрчлөгдсөн бол өмнөх хувилбар нь архивлагдалгүйгээр устсан байх тохиолдлууд байдаг. Тиймээс олон нийтэд түгээсэн өгөгдөл нь цаг хугацааны туршид тогтвортойгоор архивлагдаж, хэзээ ч хандахад бэлэн байдалтай байх нь өгөгдлийн тогтмол ашиглалтыг дэмжиж, үр өгөөжийг нь нэмэгдүүлнэ.
10. **Хэрэглээний зардал (Usage Cost):** Өгөгдлийг олон нийтэд нээлттэй болгоход тулгардаг хамгийн том саад бэрхшээлүүдийн нэг бол зардал юм. Төрийн ихэнх мэдээллийг засгийн газар өөрийн үйл ажиллагаатай холбоотой зорилгоор цуглуулдаг ба тухайн өгөгдлөөс хураамж цуглуулж ашиг олох зорилго анхнаасаа байдаггүй учраас өгөгдлийг цуглуулах эсэхэд нөлөөлдөггүй. Тиймээс өгөгдөлд төлбөр тавих нь хандалтад сөргөөр нөлөөлдөг. Энэ нь эргээд нээлттэй өгөгдлийн хэрэглээнээс олох боломжтой байсан бизнесийн өсөлт, түүнээс үүдэн гарах боломжит татварын орлогын өсөлтийг боогдуулах магадлалтай юм.

3. Нээлттэй өгөгдлийн эдийн засгийн үр өгөөж

Энэ бүлэгт нээлттэй өгөгдлийн эдийн засгийн шинж чанаруудыг тодорхойлж, уламжлалт бараа үйлчилгээнээс ямар онцлог ялгаатай болох, нээлттэй өгөгдлийн эдийн засгийн үнэ цэнийг тооцоход онцлог ялгаатай шинж чанарыг хэрхэн тооцож тусгадаг талаар танилцуулж байна. Түүнчлэн нээлттэй өгөгдлийн эдийн засгийн үр өгөөжийг тооцсон олон улсад хийгдсэн томоохон судалгаануудын тойм танилцуулгыг оруулж, эдийн засгийн салбар бүрт ямар потенциал байгааг танилцуулахаар зорилоо.

3.1. Өгөгдлийн эдийн засгийн шинж чанар:

Өгөгдөл нь бидний худалдан авч, зарж, хэрэглэж заншсан бусад бараа үйлчилгээ, хөрөнгөөс онцлог ялгаатай юм. Нээлттэй өгөгдлийн хүрээлэнгийн судалгаагаар өгөгдлийн “үнэ цэнийг” өгөгдлөөс авч болох эдийн засгийн өгөөжөөс гадна, өргөн утгаараа нийгмийн сайн сайхан байдалд оруулж буй үр өгөөж хэмээн тодорхойлсон байна¹¹. Өгөгдлийн үнэ цэнийг тодорхойлж, ойлгохын тулд түүний эдийн засгийн шинж чанар, онцлогийг ойлгох нь чухал ач холбогдолтой бөгөөд өгөгдөл дараах шинж чанарыг агуулж байдаг онцгой төрлийн бүтээгдэхүүн юм. Үүнд:

- Өгөгдөл нь өрсөлдөөнгүй бараа бүтээгдэхүүн юм¹². Өөрөөр хэлбэл, нэг ижил өгөгдлийг олон хүмүүс нэгэн зэрэг ашиглахад тухайн өгөгдлийн тоо хэмжээ хорогдохгүйгээр ашиглагдах боломжтой буюу нэг хүний хэрэглээ нь нөгөө хүний хэрэглээг хязгаарлахгүйгээр ашиглагдах боломжтой. Тиймээс аль болох олон байгууллага, хүн ашиглаж, хандалтын хязгаарлалтгүй байх тусмаа нийгмийн болон эдийн засгийн өгөөж нь өсдөг төрлийн бараа юм.
- Өгөгдлийг хүн болгон саадгүй ашиглах боломжтой бол “non-excludable” буюу бүгдийг хамруулсан өгөгдөл, харин ямар нэгэн байдлаар хандах эрхийг нь хязгаарласан бол “excludable” буюу бүгдийг хамруулаагүй өгөгдөл^{13,14} гэж ангилах ба энэ нь өгөгдөл эзэмшиж буй тал тухайн өгөгдөлд хэн хандаж, ашиглах боломжтойг хянах чадвартай байна гэсэн үг юм. Өгөгдөлд хандах хандалтыг хянах чадвартай байх нь өгөгдлийг эзэмшигч тал тухайн өгөгдлөөс илүү өндөр өгөөж олох боломжийг өгч байдаг. Тиймээс өгөгдөл эзэмшигчийн хувьд өгөгдлийг нийтэд нээлттэй болгож, өргөн утгаараа нийгэм олон нийтэд үзүүлэх өгөөжийг өсгөх үү, эсвэл хандалтыг хязгаарлан (төлбөртэй болгох, өөрийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээнд ашиглах гэх мэтээр) өөрт ирэх өгөөжийг өсгөх үү гэсэн сонголттой тулгарах тохиолдол гарч ирдэг. Тиймээс өгөгдөл эзэмшигч талд тухайн өгөгдлийг нээлттэй болгохтой холбоотой урамшуулал хангалттай байгаа эсэх нь өгөгдлийг нээлттэй болгох эсэх шийдвэрт нөлөөлдөг.

¹¹ <https://www.theodi.org/article/understanding-the-social-and-economic-value-of-sharing-data-report/>

¹² <https://www.theodi.org/article/understanding-the-social-and-economic-value-of-sharing-data-report/>

¹³ <https://www.theodi.org/article/the-value-of-data/>

¹⁴ <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/923230a6-en.pdf?expires=1688196148&id=id&accname=guest&checksum=4841FDA8AD02AB6A97A229960F5D97E4>

- Өгөгдөл нь эдийн засгийн дам нөлөө агуулж байдаг “түүхий эд, материал” юм¹⁵. Жишээ нь нэг төрлийн өгөгдлийг нөгөө төрлийн өгөгдөлтэй хоршуулан хэрэглэх, сайжруулах нь тус тусад нь ашигласнаас илүү өгөөж өгч, синержи¹⁶ үүсгэх тохиолдолд энэ нь эерэг төрлийн дам нөлөө бөгөөд өгөгдлийг цуглуулах, ашиглах явцад хэн нэгэнд, ямар нэгэн хохирол учирч байгаа тохиолдолд сөрөг дам нөлөө үүснэ. Тиймээс өгөгдлийн үнэ цэнийг тодорхойлохдоо дам нөлөөг мөн харгалзан үзэх шаардлагатай.
- Сонгодог төрлийн бараа бүтээгдэхүүн нь эдийн засгийн ахиуц өгөөж буурах хуульд захирагддаг бол өгөгдлийн ахиуц өгөөж нь өсөж, эсхүл буурч ч болдог бараа юм¹⁷. Өөрөөр хэлбэл, аливаа бүтээгдэхүүнийг ашигласнаар дараагийн ашигласан нэгж бүтээгдэхүүнээс авах өгөөж, үр бүтээмж буурдаг бол өгөгдлийн хувьд илүү өгөгдөл цуглуулах нь илүү мэдээлэл, мэдлэгийг олгож, тухайн илүү цуглуулсан өгөгдөл нь илүү өгөөж өгөх боломжийг бүрдүүлдэг.
- Өгөгдөл нь өндөр опционы үнэ цэн агуулж байдаг бараа юм¹⁸. Өөрөөр хэлбэл, тухайлсан өгөгдлийн үнэ цэн ирээдүйд хэрхэн өөрчлөгдөхийг таамаглах нь маш хүнд байдаг. Учир нь шинэ өгөгдөл, шинэ технологи, алгоритм болон шинэ асуулт, асуудлууд нь одоо чухалд тооцогдож байгаа өгөгдлийг ирээдүйд ач холбогдолгүй өгөгдөл болгон хувиргах магадлалтай байдаг. Тиймээс өгөгдлийн ирээдүйн үнэ цэнийг тооцохдоо энэ хүчин зүйлийг харгалзаж үзэх ёстой.
- Өгөгдлийг цуглуулахад эхний хөрөнгө оруулалт өндөр байх ба ахиуц зардал бага байдаг. Өгөгдөл цуглуулахын тулд техник хангамж, тоног төхөөрөмжид (мэдрэгч, сенсорууд гэх мэт) хөрөнгө оруулах шаардлагатай болдог¹⁹ ба нэгэнт энэхүү эхний зардлыг гаргасан бол цаашид өгөгдөл цуглуулахад харьцангуй бага зардал шаардагддаг байна. Ялангуяа энэхүү цуглуулах процесс нь автоматжсан бол эсвэл өөр үйл ажиллагааны үр дүнд үүсч байгаа бол зардал маш бага болдог. Тиймээс компаниуд, хувийн хэвшлийнхэн өөрсдийн үйл ажиллагаанд шууд санхүүгийн үр ашиг өгөхгүй л бол анхны хөрөнгө оруулалт өндөртэй өгөгдөл цуглуулах ажилд хөрөнгө оруулалт хийх нь ховор байдаг.
- Өгөгдлийг цуглуулж ашиглахын тулд байгууллагууд тооцооллын өндөр хүчин чадал бүхий сервер, сүлжээний тоног төхөөрөмжүүд, програм хангамж, тэдгээрийг ашиглах чадвартай хүний нөөц зэрэг нэмэлт зардал гаргах шаардлагатай болно. Энэ зардал нь мөн өгөгдлийг ашиглахад байгууллагуудад санхүүгийн, хүний нөөцийн хүндрэл учруулдаг.

Өгөгдлийн дээрх шинж чанаруудыг олон судалгаанд дурдсан байдаг ба үүнийг харгалзан үзээд өгөгдлийн эдийн засаг, санхүүгийн үнэ цэнийг тодорхойлсон төрөл бүрийн судалгааны ажил, тайлангууд хийгдсэн байна.

¹⁵ <https://www.theodi.org/article/the-value-of-data/>

¹⁶ синержи гэдэг нь дангаараа буй хоёр зүйлийн нэг нь х, нэг нь у ашиг тустай байх бөгөөд дан дангаар нь хэрэглэхэд х+у ашиг тустай бол хослуулан хэрэглэхэд үр өгөөж, ашиг тус нь (х+у)-ээс илүү байхыг ойлгоно.

¹⁷ <https://www.theodi.org/article/the-value-of-data/>

¹⁸ <https://www.theodi.org/article/the-value-of-data/>

¹⁹ <https://www.theodi.org/article/the-value-of-data/>

3.2. Нээлттэй өгөгдлийг эдийн засгийн эргэлтэнд оруулснаар бий болох үр дагавар, боломжууд

Нээлттэй өгөгдлийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулснаар ямар ямар үр ашиг, эдийн засгийн нөлөө гарч болох талаар Дэлхийн банк, Маккензи Глобал Институт, Нээлттэй өгөгдлийн институт, Европын өгөгдлийн портал гэх мэт олон байгууллагуудаас судалгаа хийсэн бөгөөд эдгээр судалгаанууд нь дараах үр дагаваруудыг онцолсон байгааг нэгтгэн хүргэж байна.

- Бизнес эрхлэгчид болон хувийн хэвшлийн байгууллагууд өмнө нь ашиглах боломжгүй байсан өгөгдөлд (ялангуяа төрийн өгөгдөлд) хандах боломжтой болсноор тэд бүтээгдэхүүн үйлчилгээгээ сайжруулах, цоо шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ бий болгох, үйл ажиллагааны процессоо сайжруулах гэх мэт нөлөөллүүд бий болсон байна.
- Нээлттэй өгөгдлийг бусад өгөгдөлтэй, ялангуяа их өгөгдөлтэй хавсран ашиглах нь түүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, нэмэлт боломжийг бий болгож байна. Жишээлбэл:
 - Урьдчилан таамаглах аналитик: Их өгөгдлийн шинжилгээний арга техниктэй нээлттэй өгөгдлийг нэгтгэснээр ирээдүйн чиг хандлагыг урьдчилан таамаглах, үндэслэлтэй шийдвэр гаргах боломжтой. Тухайлбал, цаг агаарын төлөв байдлын олон жилийн ажиглалтын нээлттэй өгөгдлийг том хэмжээний мэдрэгч, сенсор төхөөрөмжийн өгөгдөлтэй хослуулах нь байгалийн гамшиг, онц ноцтой үзэгдэл зэргийг урьдчилан таамаглах, бэлтгэх, цаг агаарын онцгой үзэгдлийн үед нөөцийн хуваарилалтыг оновчтой болгоход тусална.
 - Бодит цагийн хяналт: Их өгөгдөл болон их өгөгдлийн шинжилгээний арга техникийг нээлттэй өгөгдлийн эх сурвалжтай хамтатган бодит цагийн хяналт, дүн шинжилгээ хийх боломжийг олгодог. Тухайлбал, зам тээврийн талаарх нээлттэй мэдээллийг, мэдрэгч, GPS төхөөрөмжөөс авсан бодит цагийн мэдээлэлтэй хослуулах нь замын хөдөлгөөний менежментийг оновчтой болгох, түгжрэлийг бууруулах, зам сүлжээ, тээврийн системийн үр ашгийг нэмэгдүүлэхэд тусална.
 - Өгөгдлийн интеграцлал ба холболт: Их өгөгдлийн техник, арга зүй болон нээлттэй өгөгдлийг ашиглан олон төрлийн өгөгдлийн багцуудыг нэгтгэн, далд буй уялдаа холбоо, харилцан шүтэлцээг илрүүлэх боломжтой. Мөн нээлттэй өгөгдлийг бусад их өгөгдлийн багцтай хослуулснаар илүү гүн гүнзгий ойлголт олж аван, бодлогын шийдвэр гаргахад дэмжлэг болох боломжтой. Жишээлбэл, эрүүл мэндийн нээлттэй өгөгдлийг нэр нууцалсан (anonymized) нийгмийн сүлжээний их өгөгдөлтэй нэгтгэх нь өвчний дэгдэлт, нийгмийн эрүүл мэндийн асуудлууд гарахад цаг алдалгүй илрүүлэх боломж олгож, олон нийтэд эрт үеийн сануулга, анхааруулга өгөх боломжийг бүрдүүлнэ.
 - Хувь хүн, бүлэгт тохирсон бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ: Их өгөгдөл ба нээлттэй өгөгдлийг хослуулан бүтээгдэхүүн үйлчилгээг тухайн хүнд тохируулах боломжтой. Жишээлбэл хэрэглэгчийн

сонголт, зан үйлийн талаарх нээлттэй өгөгдлийг ашиглан бизнесүүд хувийн зөвлөмж, тохирсон бүтээгдэхүүн үйлчилгээг санал болгохын тулд их өгөгдлийг болон их өгөгдлийн шинжилгээний арга техникүүдийг хөшүүрэг болгон ашиглах боломжтой.

- Нийгэм, эдийн засгийн нөлөөллийн үнэлгээ: Их өгөгдлийн шинжилгээний арга техникийг нээлттэй өгөгдөлтэй нэгтгэснээр төрийн байгууллагууд өөрсдийн хэрэгжүүлж буй бодлого, санаачлагын нийгэм, эдийн засгийн үр нөлөөг илүү нарийвчлалтай хэмжиж, үнэлэх боломжтой. Энэ нь засгийн газрын хөндлөнгөөс оролцох оролцооны үр нөлөөг үнэлэх, төлөвлөгөө, гүйцэтгэлийн зөрүүг илрүүлэх, шийдвэр гаргах үйл явцыг сайжруулахад туслах боломжтой.
- Машин сургалт ба хиймэл оюун ухаан: Их өгөгдлийг нээлттэй өгөгдөлтэй хослуулснаар машин сургалт болон хиймэл оюун ухааны (AI) загваруудыг улам сайжруулж чадна. Хиймэл оюун ухааны алгоритмуудыг олон төрлийн өгөгдөл, түүний дотор нээлттэй өгөгдөл ашиглан сургаснаар шийдвэр гаргах үйл явцыг автоматжуулах эсвэл бодлого боловсруулахад дэмжлэг үзүүлэх илүү нарийвчлалтай дүн шинжилгээ, загвар, ухаалаг системийг хөгжүүлэх боломжтой.
- Өгөгдөлд суурилсан инноваци: Нээлттэй өгөгдөл болон их өгөгдлийг хослуулах нь инновацийг идэвхжүүлж, шинэ боломжийг бий болгоно. Засгийн газар нээлттэй өгөгдлийн багцад хандах боломжийг олгосноор бизнес эрхлэгчид, судлаачид, хөгжүүлэгчдэд нийгмийн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэх шинэлэг шийдэл, үйлчилгээ, хэрэглээг бий болгохын тулд их өгөгдлийн арга техникийг ашиглахад дэмжлэг үзүүлж чадна.

Энэ талаар Маккензи Дэлхийн Институтын судалгаан дээр нээлттэй мэдээллийг дараах хэрэглээн дээр их өгөгдөлтэй хослуулан ашиглах нь нээлттэй өгөгдлийн үнэ цэнийг нэмэгдүүлэх хөшүүрэг болох талаар дурдсан байна.

- (1) төрийн хувийн хэвшлийн үйл ажиллагаа, бизнес, удирдлагын шийдвэр оновчтой, үр дүнтэй болгох;
- (2) сайжруулалт хийх шаардлагатай талбаруудыг тодорхойлж, хаана ямар өөрчлөлт хийх боломжтой талаар туршилт, симуляц хийх боломж;
- (3) аливаа ажил, үйлчилгээг (жишээ нь маркетинг, сурталчилгаа, таниулалтын кампанит ажил) илүү зорилтот болгох, энэ зорилгоор хүн амыг сегментчилэх;
- (4) шийдвэр гаргалтын процессыг автоматжуулах, өгөгдөл, мэдээлэлд суурилсан оновчтой, үр дүнтэй шийдвэр гаргах чадварыг нэмэгдүүлэх;

(5) шинэ бараа, үйлчилгээ, бизнесийн загваруудыг тодорхойлох²⁰.

Мөн Маккензи Дэлхийн Институтын судалгаанд өгөгдлийг нээлттэй болгосноор бий болох үр дүн, нөлөөллийг дараах байдлаар дурдсан байна. Үүнд:

- Илүү олон өгөгдлийг нээлттэй, хүртээмжтэй болгож өгснөөр зах зээл дэх мэдээллийн хэт тэнцвэргүй байдлаас сэргийлж, эрэлт нийлүүлэлтийг илүү сайн уялдуулах боломжийг бий болгон, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх эерэг нөлөөтэй.
- Нээлттэй өгөгдөл нь хувь хүмүүс, компаниуд, төр болон бусад байгууллагуудын хооронд томоохон хэмжээний хамтын ажиллагааны шинэ боломжийг олгодог.
- Нээлттэй өгөгдөл нь хэрэглэгчдэд төр болон хувийн хэвшлийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг хянах илүү олон арга зам, хэрэгслийг өгөх замаар хариуцлагын тогтолцоог бэхжүүлж байдаг.
- Өгөгдлийг улам нээлттэй болгосноос хамгийн их ашиг тусыг хүртэгч нь хэрэглэгчид юм. Үүний нэг жишээ гэвэл үнийн ил тод байдлыг хангах замаар (тухайлбал үнийн харьцуулалтыг санал болгодог онлайн худалдааны платформ, вэбсайтууд) хэрэглэгчид өөрт тохирох үнэтэй бараа үйлчилгээгээ сонгох замаар нээлттэй мэдээллээс аль хэдийн ашиг хүртэж эхэлж байна. Бүтээгдэхүүн үйлчилгээний талаарх шаардлагатай мэдээллийг, жишээлбэл нийтийн тээврийн маршрут, байрлалын бодит цагийн мэдээллийг нээлттэй өгөгдлийн тусламжтайгаар авч чаддаг байснаар, эсвэл ямар нэгэн үйлдвэрлэгч компани, байгууллагын хөдөлмөр хамгаалал, байгаль орчны талаар авдаг арга хэмжээний мэдээлэл зэргийг нээлттэй өгөгдлийн тусламжтайгаар хугацаа алдалгүй авч чаддаг байснаар хэрэглэгчид өөрсдийн үнэт зүйл, таалалд хамгийн сайн тохирох бүтээгдэхүүн үйлчилгээг сонгох боломжийг эдлэж эхлэх ба энэ нь эдийн засгийн оролцогч талуудын дунд болон зах зээл дээр итгэлцлийг бий болгон, дэмжих нөлөөтэй байна.
- Нээлттэй өгөгдөл нь хувь хүмүүст хэрэглэгч, үйлчлүүлэгчийн хувиар хувийн хэвшил болон төрийн бараа үйлчилгээ, мэдээллийн чанарыг сайжруулахад хувь нэмэр оруулах шинэ сувгийг нээж өгдөг.
- Нээлттэй өгөгдлийг ашиглах нь үйл ажиллагаа нь тогтворжсон болон шинэ тутам компаниудын аль алинд нь одоогийн бизнесийнхээ бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ бий болгох, цаашлаад бизнесийн цоо шинэ салбар, чиглэл бий болгоход дэмжлэг болж байдаг. Түүнчлэн нээлттэй өгөгдөл нь хэрэглэгчийн онцлог, хэрэгцээ шаардлагад илүү тохирсон бүтээгдэхүүн үйлчилгээг санал болгоход тусалж байдгаараа эдийн засгийн үр өгөөжөө нотолдог.

²⁰ <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/open-data-unlocking-innovation-and-performance-with-liquid-information>

Дээр дурдсан үр ашгийн хажуугаар нээлттэй өгөгдөл нь хувь хүн, бизнесүүдэд хэд хэдэн эрсдлийг мөн бий болгож байгааг анхаарах шаардлагатай. Үүнд ялангуяа нэр хүндийн эрсдэл тооцогдоно.²¹

Өгөгдлийг улам ил тод болгох нь хэрэглэгчдийн дунд тэдэнтэй хамааралтай өгөгдлийг ил болгосон тохиолдолд эргээд өөрт нь холбоотой эдийн засаг, нийгмийн сөрөг үр дагаварт хүргэх вий гэсэн болгоомжлолыг төрүүлж байдаг. Бизнесүүдийн хувьд гуравдагч талын нийтэлсэн нээлттэй өгөгдөл нь тэдний бизнес болон ажил хэргийн нэр хүндэд сөргөөр нөлөөлөх вий гэсэн болгоомжлол байдаг. Үнэхээр ч асуудал байгаа бол өгөгдлийг ил тод болгосноор тэдгээр асуудалтай бизнесийн нэр хүнд унах нь ойлгомжтой юм. Тухайлбал, байгаль орчинд ээлгүй, хүний нөөцийн үйл ажиллагаа нь холбогдох хууль тогтоомжийг зөрчсөн, бараа үйлчилгээ нь стандартын шаардлага хангаагүй гэх мэт мэдээлэл агуулж байвал уг нээлттэй өгөгдөл нь тухайн компанийн хувьд нэр хүндийн болон эдийн засгийн бодит эрсдлийг дагуулж байдаг нь нууц биш юм. Түүнчлэн сүүлийн үед ялангуяа онлайн маркетинг, зар сурталчилгааны салбарт ажиглагдаж байгаачлан компаниуд тухайн хүнд хэт тохирсон маркетинг явуулснаараа хэрэглэгчдэд тэдний тухай маш их мэдээлэлтэй байгаа талаар таагүй сэтгэгдэл төрүүлж, зорилгынхоо эсрэг үр дагавар авчрах тохиолдлууд гарч байгааг эдгээр судалгаанд бичсэнийг мөн дурдах хэрэгтэй.

3.3. Төрөөс нээлттэй өгөгдлийг эдийн засгийн эргэлтэнд оруулахад авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай арга хэмжээ

Аль ч улсын засгийн газар нээлттэй өгөгдлийн маш том эх сурвалж, зохицуулагч байдаг ба нээлттэй өгөгдлийн бодлого, бусад механизмуудыг ашиглан олон нийтэд нээлттэй өгөгдлийн үр ашгийг сурталчлах, дэлгэрүүлэх, ашиглалтыг дэмжих зэрэгт маш том үүрэг гүйцэтгэж байдаг. Олон нийт болон бизнес эрхлэгчдийн зүгээс нээлттэй өгөгдөлд хандах хандлагыг сайжруулах, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, төр хувийн хэвшлийн нээлттэй өгөгдлийн синержийг нэмэгдүүлэх, сөрөг дам нөлөөг бууруулж, эерэг дам нөлөөг дэмжихийн тулд засгийн газраас зөвхөн өгөгдлийг нээлттэй болгохоос эхлээд, нээлттэй өгөгдлийн ашиглалтыг олон нийтэд сурталчлан таниулах ажил хүртэл олон арга хэмжээ авах шаардлагатай болж байна.

Өгөгдлийг илүү нээлттэй болгохын тулд хувийн нууц, нууцлал, оюуны өмчийн хамгаалалт, хариуцлагын тогтолцооны асуудлуудыг нухацтай авч үзсэн бодлогыг боловсруулах нь нээлттэй өгөгдлийн цаашдын хэрэглээ, хөгжлийг дэмжихэд маш их нэмэр болно.

Мөн засгийн газрын харъяа байгууллага, яам, агентлагууд нээлттэй өгөгдлийн асар их нөөц, боломжийг агуулж байдаг ба эдгээрийг нээлттэй болгох нь их хэмжээний эдийн засгийн үнэ цэнийг бий болгох боломжтойг ахин дурдах нь зүйтэй. Төр нээлттэй өгөгдлийн санаачлагыг түүчээлэн, өөрт буй төрийн мэдээллийг нээлттэй болгох нь зөвхөн эдийн засгийн үнэ цэнэ бүтээгээд зогсохгүй бусад байгууллагуудад мөн өгөгдлөө нээлттэй болгох сэдэл, санаачлага өгөх боломжтойгоороо ач холбогдол өндөртэй юм.

²¹ <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/open-data-unlocking-innovation-and-performance-with-liquid-information>

Өгөгдлийг нээлттэй, уян хатан болгох нь нээлттэй өгөгдлөөс үнэ цэнэ бүтээхэд дангаараа хангалтгүй. Өгөгдөл нээлттэй болсны дараа үнэ цэнийг бодитоор бүтээхийн тулд дараагийн авах арга хэмжээ, хөгжүүлэлтүүд зайлшгүй шаардлагатай болдог.²²

- Нээлттэй өгөгдлийг үнэ цэнэтэй хэрэгсэл болгон хувиргахад хөгжүүлэгчдийн амьд, эрч хүчтэй экосистем шаардагдана.
- Хэрэглэгчид болон байгууллагуудад нээлттэй өгөгдөлд шилжих, нээлттэй өгөгдлийн идэвхтэй оролцоотой болох итгэлийг өгөхийн тулд оюуны өмч, хувийн нууц, нууцлалыг хамгаалсан, баталгаажуулсан бодлого хэрэгтэй болно.
- Мэдээлэл цуглуулах, өгөгдөл хуваалцах платформыг бий болгох, өгөгдлийг шинжлэн, боловсруулж үнэ цэнэтэй мэдээлэл, цаашлаад бүтээгдэхүүн болгоход шаардлагатай технологи, хатуу, зөөлөн дэд бүтцэд хөрөнгө оруулах шаардлагатай болно.
- Олон эх сурвалжаас олж авсан өгөгдлийг харьцуулах боломжтой болгохын тулд нээлттэй өгөгдлийн стандартыг боловсруулах шаардлагатай. Судалгааны явцад бид АНУ²³ болон БНСУ-ын дата стандартуудыг олсон болно.
- Мета өгөгдөл буюу өгөгдлийн талаарх өгөгдлийг гаргах нь нээлттэй өгөгдлийг ашиглахад илүү дөхөмтэй болгодог.
- Машинд уншигдахуйц форматаар бэлтгэн гаргаагүй өгөгдлийг каталогжуулах, цэвэрлэх, шинжлэхэд гуравдагч эдгээдийн энэ төрлийн үйлчилгээ шаардлагатай болох магадлалтай.
- Нээлттэй өгөгдлийг бий болгогч (мэдээллийн эзэн), эсвэл хэрэглэгч байгууллагууд нь технологийн хөрөнгө оруулалтын хажуугаар хүний нөөцөө бэлдэх, үйл ажиллагааны процессоо шинэчлэх, байгууллагын соёлоо өөрчлөх гэх мэт шаардлага үүсэх магадлалтай.
- Байгууллагууд өгөгдлийг боловсруулж, шинжлэн, хэрэгцээтэй тайлан мэдээллийг бий болгодог чадавх эзэмших, тийм хэрэгсэл, програм хангамжинд хөрөнгө оруулах шаардлагатай.
- Эдгээр боловсруулсан тайлан мэдээллийг шийдвэр гаргах үйл явцад ашиглах, тусгадаг болох, энэ төрлийн чадавхийг бэхжүүлэх шаардлага урган гарч байна.

3.4. Нээлттэй өгөгдлийн зах зээлийн багтаамжийн талаарх судалгаануудын тойм

Нээлттэй өгөгдөл нь өнөөгийн түгээмэл ойлголтоороо 2006-2007 оноос ашиглагдаж эхэлсэн харьцангуй шинэ концепци бөгөөд төрийн өгөгдлийг олон нийтэд нээлттэй болгох практикийг үүнээс ч өмнө эхлүүлж, бусад орнуудаас түрүүлэн нэвтрүүлж эхэлсэн орнуудад ч нээлттэй өгөгдлөөс эдийн засгийн үр өгөөж, ашиг хүртэх байдал нь хөгжлийн эхний шатандаа явж байна гэж хэлж болно. Бусад технологи, инновацийн нэгэн адил нээлттэй өгөгдлийн

²² <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/open-data-unlocking-innovation-and-performance-with-liquid-information>

²³ <https://resources.data.gov/standards/>

ашиглалт бүрэн утгаараа хэрэглээнд нэвтэрч, хэрэглэгчид ч өгөгдлийн үр ашгийн талаар бүрэн ойлголттой болтол олон жил шаардагдах магадлалтай.

Нээлттэй өгөгдлийн хэрэглээ нь зөвхөн өгөгдлийн ашиглахад бэлэн байдлаас гадна тухайн өгөгдлийг хэрхэн, юунд ашиглах, ямар хэрэглээ, бүтээгдэхүүн бий болгохтой холбоотой бизнесийн санаа, уг санааг бодит болгох арга хэрэгсэл, технологи, хүний нөөцийн бэлэн байдалтай салшгүй холбоотой юм.

Өгөгдлийн эдийн засгийн үр ашгийг тооцохтой холбоотойгоор бусад орнуудын бодлого тодорхойлогчид олон төрлийн судалгааны ажлуудыг санхүүжүүлж хийлгэсэн байдгаас чухалд тооцогдох судалгаануудын үр дүнг тайлангийн энэ хэсэгт авч үзэх болно.

Нээлттэй өгөгдлийн эдийн засгийн үнэ цэнийг тооцож, зах зээлийн багтаамжийг хэмжсэн хэд хэдэн судалгаанууд хийгдсэнийг доорх хүснэгтээр харьцуулан харуулж байна.²⁴

Хүснэгт 2. Нээлттэй өгөгдлийн эдийн засгийн багтаамж, үнэ цэнийг тооцсон судалгааны ажлуудын жагсаалт

Судалгаа	Зах зээлийн багтаамж	Судалгаа хийгдсэн огноо	ДНБ-д эзлэх хувь
PIRA 2000 (Public Sector Research Alliance)	ЕХ-ны 15 улсын төрийн нээлттэй мэдээллийн шууд зах зээлийн багтаамж €68 тэрбум	1999	2.69%
MEPSIR 2006 (Measuring European Public Sector Information Resources)	ЕХ-ны 27 болон Норвеги улсын төрийн мэдээллийн шууд зах зээлийн хэмжээ €27 тэрбум	2005	0.91%
Поллок 2010	НВУ-ын төрийн нээлттэй мэдээллийн зах зээлийн багтаамж £4.5 тэрбум	2007	1.09%
Виккери 2011	ЕХ-ны 27 улсын төрийн нээлттэй мэдээллийн шууд зах зээлийн хэмжээ €140 тэрбум	2009	1.10%
Буэрги, Шмелц 2013	Швейцарын төрийн нээлттэй мэдээллийн зах зээлийн багтаамж 2.2 тэрбум швейцар франк	2013	1.27%
Делойт 2013	НВУ-ын төрийн нээлттэй	2011	1.42%

²⁴ <https://data.europa.eu/sites/default/files/the-economic-impact-of-open-data.pdf>

	мэдээллийн зах зээлийн багтаамж £6 тэрбум		
Маккензи 2013	Нээлттэй мэдээллийн дэлхийн зах зээлийн багтаамж \$3.38 их наяд	(тодорхой он заагаагүй)	4.26%
Lateral Economics 2014	Австралийн нээлттэй өгөгдлийн зах зээлийн багтаамж \$22 тэрбум австрали доллар	2013	1.40%
DemosEuropa and WISE 2014	ЕХ-ны 28 орны нийт өгөгдлийн зах зээл €200 тэрбум, Төрийн нээлттэй өгөгдлийн зах зээл €10 тэрбум	2020	0.07%
DotEcon 2015	НВУ-ын олон нийтийн мэдээллийн шууд зах зээл £1.1 тэрбум	2005	0.29%
EDP 2015 European Data Portal	ЕХ-ны 28+ орны нийт нээлттэй өгөгдлийн зах зээл €193 - €209 тэрбум	2016	1.35%
ODI and Lateral Economics (2016) Open Data Institute болон Lateral Economics	Нээлттэй өгөгдөлтэй холбоотой нэмүү өртөг нь нийт ДНБ-ий 0.4-1.4 хувьд байна.	(тодорхой он заагаагүй)	1.20%
ASEDIE (2019)	Испани улсад олон нийтийн мэдээлэлд суурилсан бүтээгдэхүүн үйлчилгээний борлуулалтаас үүсэх жилийн орлого €1.7 тэрбум	2016	0.53%
IDC Data Landscape (2019) International Data Corporation	ЕХ-ны өгөгдлийн шууд зах зээлийн багтаамж €50.4 тэрбум, шууд бус зах зээлийн багтаамж €335.5 тэрбум	2017	2.18%
World Wide Web foundation 2018 (Open Data Barometer)	ЕХ-ны 28 орны өгөгдлийн зах зээлийн багтаамж €477.3 тэрбум	2020	0.13%

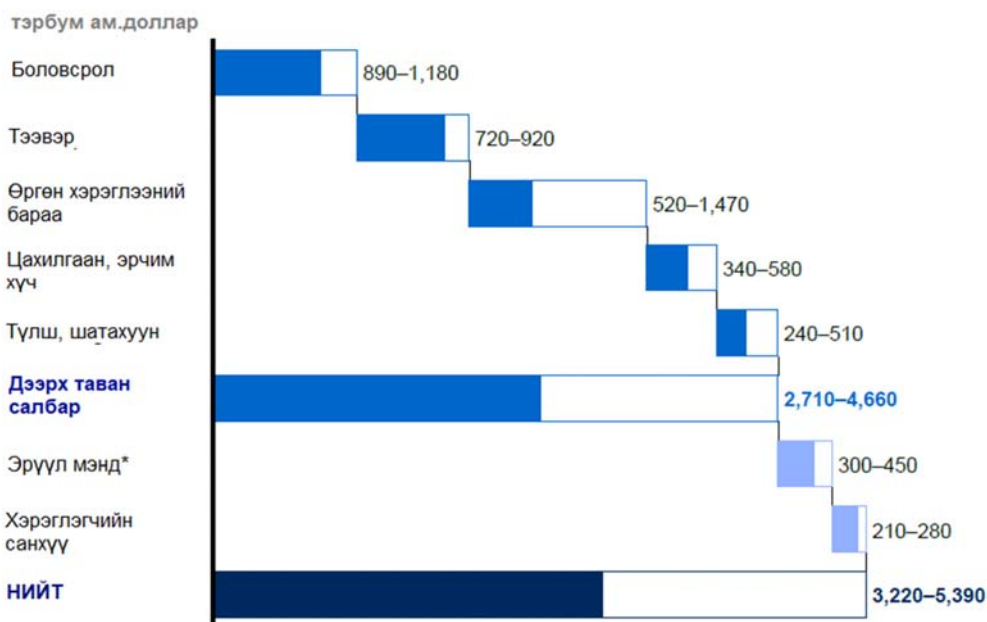
- 2013 оноос өмнө хийгдсэн судалгаануудад нээлттэй өгөгдөл гэсэн нэр томъёо бараг ашиглагдаж эхлээгүй, нээлттэй өгөгдлийн оронд төрийн салбарын мэдээлэл (public sector information) гэсэн нэр томъёог түлхүү хэрэглэсэн байна. Гэсэн хэдий ч 2013 оноос хойш хийгдсэн маш олон судалгаанууд нээлттэй өгөгдлийн эдийн засгийн үнэ цэнийг тогтоохдоо 2013 оноос өмнө хийгдсэн PIRA (2000), MEPSIR (2006) зэрэг судалгаануудад ашигласан арга барил, үр дүнг ашигласан байна.
- Дурдагдсан судалгааны ажлуудад анхдагч болон хоёрдогч эх үүсвэрээс авсан өгөгдөлд тулгуурлан макро болон микро эдийн засгийн аргачлалуудыг ашигласан байна. Зарим судалгаа нь ДНБ гэх мэт макро эдийн засгийн үзүүлэлтийг ашиглан дээрээс доошоо чиглэсэн макро эдийн засгийн аргачлалыг ашиглан нээлттэй өгөгдлийн зах зээлийн багтаамжийг тооцсон бол зарим нь тодорхой кейс, асуулга судалгаанд үндэслэсэн, доороос дээшээ явах зарчмаар буюу микро эдийн засгийн арга аргачлалуудыг ашигласан байна. Тухайлбал, DotEcon (2015), POPSIS (2011), McKinsey (2013)-ийн судалгаанууд нь микро эдийн засгийн аргачлалаар нээлттэй өгөгдлийн зах зээлийн багтаамжийг тооцсон.
- Дээрх судалгаанууд нь үндэстэн дамнасан, үндэсний болон салбарын судалгаанууд байна. Судалгааны зарим нь төрийн секторын мэдээлэл (PSI), нээлттэй өгөгдөл, төрийн нээлттэй өгөгдөл гэх мэт өөр өөр нэр томъёо, цар хүрээ бүхий ойлголтуудыг ашигласан байна. Гэсэн хэдий ч эцсийн бүлэгтээ эдгээр нь бүгд нээлттэй өгөгдлийн зах зээлийн багтаамж, эдийн засгийн потенциалтай хамааралтай судалгаанууд юм.
- Төрийн секторын мэдээлэл, нээлттэй өгөгдөл гэсэн ойлголтуудын гол ялгаа нь худалдааны зориулалттай эсэхэд оршино. Нээлттэй өгөгдөл нь тухайн мэдээллийн ашиглалтаас мөнгө олох зорилгогүйгээр өөрөөр хэлбэл үнэ төлбөргүйгээр ашиглах боломжтой бол төрийн секторын мэдээлэл нь төлбөртэй байж болно. Тиймээс төрийн мэдээллийг зарж борлуулснаас олох орлогоор нээлттэй мэдээллийн үнэ цэнийг хэмжих нь тохиромжгүй юм гэдгийг судалгаанууд дурдсан байна.
- Хэдийгээр нээлттэй өгөгдөл гэхээр төрийн нээлттэй өгөгдөл гэж ойлгогддог боловч сүүлийн үед нээлттэй өгөгдлийн санаачлагад зөвхөн төр биш хувийн хэвшил мөн оролцож эхэлж байгаатай холбоотойгоор энэ хандлага өөрчлөгдөж эхэлж байна. Тиймээс дээрх хоёр ойлголтыг мөн ялгаж ойлгох нь зүйтэй.
- Үүнээс гадна бид шууд зах зээлийн хэмжээ болон нийт зах зээлийн хэмжээг ялгах ёстой. Шууд зах зээлийн хэмжээ гэдэг нь борлуулалтын орлого болон нийт нэмүү өртөг хэлбэрээр бий болж буй мөнгөн үр ашгийг хэмждэг бол шууд бус зах зээл нь нээлттэй өгөгдлийн үр дүнд бий болж буй шинэ ажлын байр, шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ, нээлттэй өгөгдлийн ашиглалтаас үүдсэн цаг хэмнэлт, мэдлэгийн эдийн засгийн өсөлт, төрийн үйлчилгээний бүтээмжийн өсөлт болон бусад холбоо хамааралтай салбар секторуудад гарах өсөлт зэргийг багтаасан байдаг.

3.5. Эдийн засгийн өөр, өөр секторууд дэх нээлттэй өгөгдлийн өгөөж

Нээлттэй өгөгдлийг өргөн хэрэглэснээр ямар эдийн засгийн салбар тус бүрт ямар үр дүн хүлээж болох талаар Маккензи Глобал Институтээс 2013 онд гүйцэтгэсэн судалгааг энд онцолж авч үзье. Уг тайлангийн дагуу голлох 7 салбар болох боловсрол, тээвэр, өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүн, цахилгаан эрчим хүч, газрын тос, байгалийн хий, эрүүл мэнд болон хэрэглэгчийн санхүүгийн салбарт нээлттэй мэдээллийн тусламжтайгаар бий болж болох үр дүнг хэрхэн тодорхойлсныг нэгтгэн орууллаа.

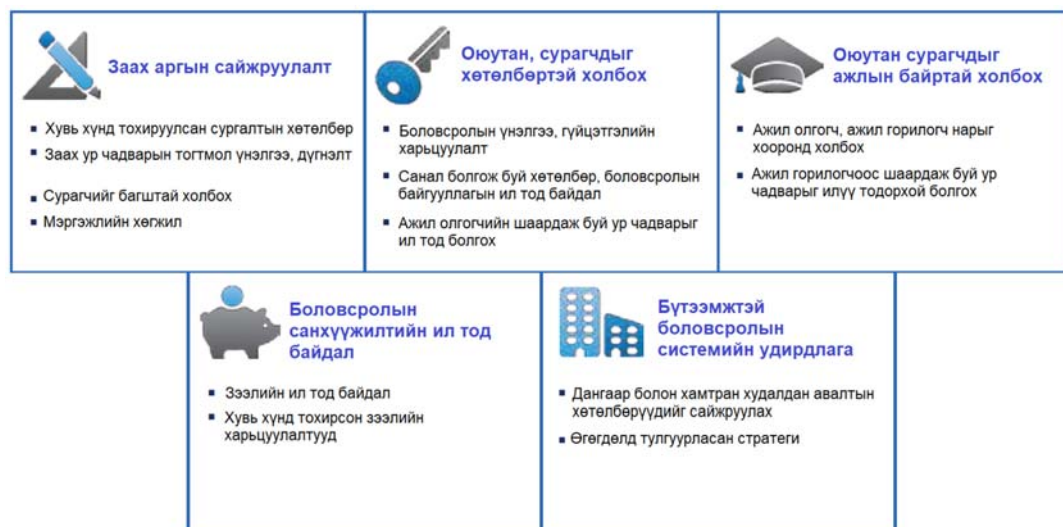
Зураг 2. Нээлттэй өгөгдлийн 7 өөр зах зээлд оруулж чадах үр өгөөжийн тооцоо

Нээлттэй өгөгдлийн тусламжтайгаар долоон салбарын хувьд жилд 3.2-5.4 их наяд ам.долларын эдийн засгийн үр өгөөжийг бүтээх боломжтой.

Боловсролын салбарт гарч болох үр дүн: Боловсролын салбарт нээлттэй өгөгдлийг ашигласнаар нь тодорхой үр чадвар, мэдлэгийг заах хамгийн үр дүнтэй стратеги, хэрэгслийг тодорхойлон, заах арга барилыг сайжруулахад нээлттэй өгөгдлийг ашигласнаар хамгийн их үр ашгийг хүртэх боломжтой байна. Сурлагын дүн, гүйцэтгэлийн үнэлгээний өгөгдлийг нээлттэй болгосноор сургууль, сургалтын хөтөлбөрийн сонголт, академик эсвэл мэргэжлийн боловсролын чиглэл гэх мэт сонголтууд дээр илүү оновчтой шийдвэр гаргах боломжтой. Нөгөө талаас нээлттэй өгөгдлийг боловсролд ашиглахтай холбоотой саад бэрхшээлд хувийн нууцлал, ялангуяа багш, сурагчийн гүйцэтгэлийн мэдээлэл, багшийн бие даасан байдал алдагдах зэрэг эрсдлүүд гарах боломжтойг анхаарч энэхүү эерэг сөрөг үр дагаварыг тэнцвэржүүлсэн бодлогын хувилбар боловсруулах шаардлагатай. Энэ салбарт нээлттэй өгөгдлийг ашигласнаар ойролцоогоор 890 тэрбум ам.доллараас 1.2 их наяд ам.долларын үр ашгийг авчрахаар тооцоо гарсан байна.

Зураг 3. Боловсролын салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж авчрах боломжтой 5 хөшүүрэг

Тээврийн салбарт гарч болох үр дүн: Тээврийн салбарт нээлттэй өгөгдлийн хамгийн боломжит үнэ цэн үүсгэх эх үүсвэр нь нээлттэй мэдээллийг ашиглан аяллын цагийг багасгаснаас үүдэн гарах цаг болон зардал хэмнэлт, бүтээмжийн өсөлт юм. Үүнээс гадна, нийтийн тээвэр, ачаа тээврийн үйл ажиллагааны үр ашгийг дээшлүүлэхийн тулд нээлттэй өгөгдлийг ашиглах, галт тэрэг, автобусны цагийн хуваарийг эрэлт хэрэгцээнд нийцүүлэн тохируулах, салбарын жишигт тулгуурлан үйл ажиллагааг оновчтой болгох замаар нэмэлт үнэ цэнийг олж авах боломжтой. Хэрэглэгчид тээврийн салбарт нээлттэй өгөгдлийн өгөөжийг хүртэхийн тулд тухайлбал төрөл бүрийн нийтийн тээврийн хэрэгслийн бодит цагийн байршил, аяллын хугацааг таамаглан гаргадаг, хэрэглэхэд хялбар, аппликэйшн шаардлагатай болно. Тээврийн салбарт нээлттэй өгөгдлийг ашигласнаар жилд 720-920 тэрбум долларын ашиг олох боломжтой гэж уг судалгаагаар тооцоолсон байна.

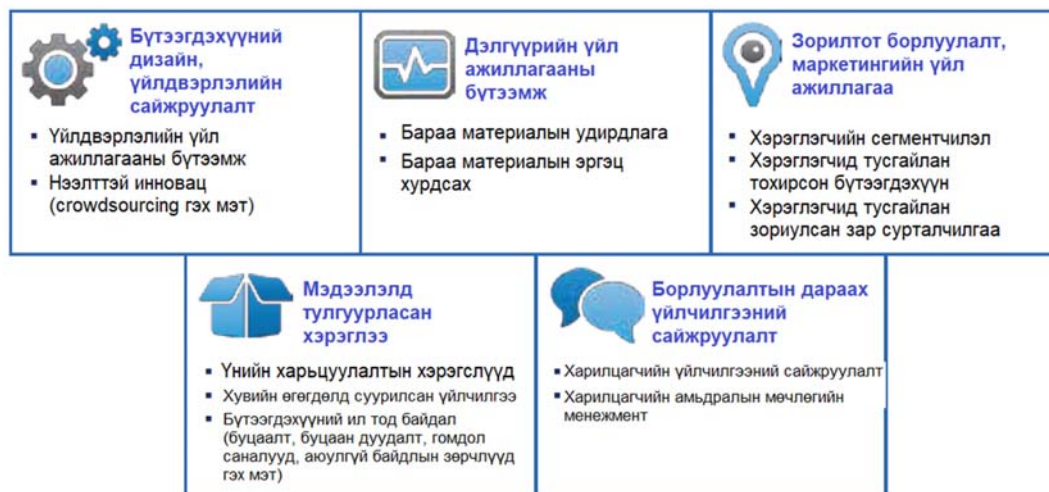
Зураг 4. Тээврийн салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж авчрах боломжтой 3 хөшүүрэг

Өргөн хэрэглээний бүтээгдэхүүний салбарт гарч болох үр дүн: Энэ салбарт хэрэглэгчид үнийн ил тод байдлаас гадна бүтээгдэхүүний гарал үүсэл, ханган нийлүүлэгчдийн байгаль орчин, экологи, хөдөлмөрийн харилцааны практик гэх мэт мэдээллийг авснаар хэрэглэгчдэд илүү мэдээлэлтэй сонголт хийхэд дэмжлэг болох боломжтой. Үйлдвэрлэгчид

болон худалдаа эрхлэгчдийн хувьд хэрэглэгчийг төрлөөр илүү нарийн сегментчилж, хэрэглэгчээ илүү ойлгох, тэдний онцлогт тохирсон бүтээгдэхүүн үйлчилгээг ойртуулах гэх мэтээр нээлттэй мэдээллийг ашиглах боломжтой. Хэрэглэгчид нээлттэй өгөгдлөөс хамгийн их ашиг хүртэх боломжтой хэдий ч нөгөө талд нууцлалын асуудал хамгийн том саад хэвээр байгааг анхаарч бодлого тодорхойлох шаардлагатай. Өргөн хэрэглээний бүтээгдэхүүний зах зээлд нээлттэй өгөгдлийг ашиглах замаар жилд 520 тэрбумаас 1.5 их наяд ам.долларын үнэ цэн бүтээх боломжтой гэсэн тооцоо гарсан байна.

Зураг 5. Өргөн хэрэглээний бүтээгдэхүүний салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж авчрах боломжтой 5 хөшүүрэг

Цахилгаан, эрчим хүчний салбарт гарч болох үр дүн: Цахилгаан эрчим хүч үйлдвэрлэх, түгээх, ашиглахад нээлттэй өгөгдлийг ашиглах нь хэрэглэгчдэд эрчим хүчний хэрэглээнийх нь талаар нарийвчилсан мэдээлэл өгч, өөртэй нь төстэй бусад хэрэглэгчийн хэрэглээ ямар байгааг харьцуулах боломж олгосноор эрчим хүч хэмнэсэн хувилбарыг сонгоход нь нөлөөлөх боломжтой. Түүнээс гадна тухайлбал эрчим хүч, түгээх, дамжуулах, хэрэглээтэй холбоотой зөвшөөрлийн үйл явцыг оновчтой болгоход нээлттэй өгөгдлийг ашиглахаас гадна, эрчим хүчний төслүүдийг үнэлэх зорилгоор үнэлгээний жишиг өгөгдлийг хуваалцах нь эрчим хүчний хангагч байгууллагуудын үйл ажиллагааг сайжруулахад тус дөхөм болно. Үүний тулд эрчим хүчний ханган нийлүүлэгч, зохицуулагч байгууллагууд нь нээлттэй өгөгдлийг үр ашигтайгаар ашиглахуйц програм хангамж, хүний нөөцийн чадамжтай байх шаардлагатай. Эрчим хүчний салбарт нээлттэй өгөгдлийг ашигласнаар жил бүр 340-580 тэрбум ам.долларын үнэ цэнийг бий болгоход тусална гэж үзсэн байна.

Зураг 6. Цахилгаан, эрчим хүчний салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж авчрах боломжтой 5 хөшүүрэг

Газрын тос, байгалийн хийн салбарт гарч болох үр дүн: Газрын тос, байгалийн хийн өртгийн сүлжээнд нээлттэй өгөгдлийг ашиглан шинэ нөөцийн хайгуулыг хаана хийх, боловсруулах, цэвэршүүлэх үйлдвэр, түгээлтийн сүлжээ барих гэх мэт хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргалтыг сайжруулах замаар жилд дэлхий нийтэд 240-510 тэрбум ам.долларын үнэ цэнийг бүтээх боломжтой гэсэн тооцоо гарсан байна. Хэрэглээний өгөгдлийг нээлттэй болгож хуваалцсанаар хэрэглэгчдэд жишээ нь байгалийн хийн хэрэглээгээ хэмнэхтэй холбоотой шийдвэр гаргахад нь түлхэц болох боломжтой байна.

Зураг 7. Газрын тос, байгалийн хийн салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж авчрах боломжтой 5 хөшүүрэг

Эрүүл мэндийн салбарт гарч болох үр дүн: Нээлттэй өгөгдлийг эрүүл мэндийн салбарт ашигласнаар зөвхөн АНУ-ын хэмжээнд гэхэд жилд

300-450 тэрбум ам.долларын өгөөж бий болгох боломжтой болохыг Маккинзигийн судалгаа харуулсан байна. Хүмүүсийг урьдчилан сэргийлэх болон эмчилгээний явцад илүү идэвхтэй оролцоотой болгох, өвчтөн бүрт тохирсон эмчилгээг хамгийн богино хугацаанд тодорхойлоход эмч, эмнэлгийн ажилтнуудад дэмжлэг болох, өвчтнийг, эрүүл мэндийг үйлчилгээ үзүүлэгчтэй холбох, эрүүл мэндийн үйлчилгээний зардлыг хэмнэх гэх мэт замаар дээрх өгөөжийг эрүүл мэндийн салбарт бий болгох боломжтой. Энэ боломжийг бодит болгохын тулд өгөгдлийн засаглал, нууцлалыг сайжруулах, эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийг өгөгдлөө хуваалцахад нь мотивацуулах, бүх оролцогч талуудын чадавхийг сайжруулах тал дээр хөрөнгө оруулалт хийх гэх мэт арга хэмжээнүүдийг авах шаардлагатай.

Зураг 8. Эрүүл мэндийн салбарт нээлттэй өгөгдөл ашиглан үр өгөөж бүтээх боломжтой 5 хөшүүрэг

Хэрэглээний санхүүгийн салбарт гарч болох үр дүн: тус судалгаагаар банк, санхүү, даатгал, үл хөдлөх хөрөнгө гэсэн гурван салбарт нээлттэй өгөгдлийн боломжит нөлөөллийг судалсан байна. Судалгааны үр дүнд эдгээр салбар дахь нээлттэй мэдээллийн нөлөөллийг цогцоор нь тогтоож чадахгүй ч хамгийн нөлөө бүхий том жишээнүүдээс харахад жил бүр хамгийн багадаа 210-280 тэрбум долларын нэмэлт үнэ цэн бий болгох боломж байна гэсэн тооцоо гарсан байна. Ялангуяа нээлттэй өгөгдлийг зээлийн түүхгүй хэрэглэгчдийн эрсдлийг үнэлэхэд ашиглаж, зээлийн түүхгүй хэрэглэгчдийн томоохон зах зээлийг нээж, санхүүгийн салбарын хүртээмжийг өсгөж байна. Нээлттэй өгөгдөл болон их өгөгдлийн тусламжтайгаар санхүүгийн залилангаас урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх загвар моделуудыг ихээр хэрэглэж байна. Мөн нээлттэй өгөгдлийг ашиглан хэрэглэгчид санхүүгийн төрөл бүрийн бүтээгдэхүүнээс өөрт тохиромжтойг сонгох боломж бий болж байна. Үл хөдлөхийн салбарт нээлттэй өгөгдлийн тусламжтайгаар худалдан авагчийг зарагдаж буй үл хөдлөхтэй, түрээслэгчдийг түрээсийн үл хөдлөхтэй тааруулах гэх мэт аль аль талын цаг, зардлыг хэмнэсэн аргууд гарч эхэлж байна. Үл хөдлөх хөгжүүлэгчид, хөрөнгө оруулагчид, барилгын салбарын хувьд дэд бүтцийн төлөв, ирээдүйн хөрөнгө оруулалт, тэлэлт гэх мэт мэдээллүүдийг ил болгох нь өндөр ач холбогдолтой байна. Санхүүгийн салбарт нээлттэй мэдээллийн үнэ цэнийг бодит болгоход учирч буй гол

сорилт нь хэрэглэгчдийн хувийн мэдээллийн нууцлалтай холбоотойгоор үүсч байна.²⁵

3.6. Эдийн засгийн өсөлтөд хамгийн чухал нөлөөтэй нээлттэй өгөгдлүүд

Дээр дурдсан эдийн засгийн өгөөжийг хүртэхийн тулд ямар мэдээллүүдийг эдийн засгийн эргэлтэнд оруулах шаардлагатай вэ? Ямар мэдээллүүд хамгийн өндөр ач холбогдолтой вэ? гэх асуулт зүй ёсоор тулгарна.

Тэгвэл гео орон зайн лавлагаа мэдээллийн өндөр хүртээмжтэй чанар нь эдийн засгийн үр өгөөжийг бодит болгоход өндөр хөшүүрэг болж өгдөг нь судалгаагаар нотлогдсон байна. Их британийн үндэсний газрын зургийн агентлаг болох “Ordnance Survey” өгөгдөлд жилд 100 сая фунт стерлингийн зардал гаргадаг ч жилдээ 100 тэрбум фунт стерлингийн эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндэс суурь нь болсныг “Ordnance Survey”-н судалгааны тайлангаас харж болно.²⁶

Түүнчлэн Дани улсын туршлагаас зөвхөн хаягийн мэдээллийн бүртгэлийн нээлттэй өгөгдөл нь тухайн өгөгдөлд жилд зарцуулдаг зардлаас 70 дахин илүү эдийн засгийн өгөөж авчирдаг талаарх тооцоог Данийн аж ахуйн нэгж болон барилгын асуудал эрхэлсэн газар болох Danish Enterprise and Construction Authority-ийн тайлангаас үзэх боломжтой²⁷.

Төрийн байгууллагуудаас бэлтгэн гаргадаг цаг уурын өгөгдлүүд, зам тээврийн дэд бүтцийн өгөгдлүүд, нийтийн болон бусад тээвэр логистикийн өгөгдлүүд болон албан ёсны бүртгэлийн өгөгдлүүд, тухайлбал, компани аж ахуйн нэгжүүдийн бүртгэл, мөн газрын харилцаа, газар зохион байгуулалт, кадастрын бүртгэл нь хамгийн өргөн хэрэглээ бүхий өгөгдлүүд бөгөөд эдийн засгийн эргэлтэд оруулахад өндөр үр өгөөж бий болгодог ач холбогдолтой өгөгдлүүд юм.

Дээрх өгөгдлүүдийг гео орон зайн өгөгдөлтэй интеграц хийж, холбосноор маш олон эдийн засгийн салбар секторуудын хувьд үндсэн лавлагааны өгөгдөл болох потенциалтай байдаг аж. Эдгээр өгөгдлийг шууд ашиглахаас гадна, зах зээл дэх тоглогчид өөрсдийн мэдэлд буй өмчлөлийн өгөгдөлтэйгээ хослуулан ашиглах бүрэн боломжтой ба тухайлбал өргөн цар хүрээтэй, хамгийн сүүлийн үеийн компанийн бүртгэлийн өгөгдөл нь банк санхүүгийн байгууллагуудад ихээхэн ач холбогдолтой байдаг. Энэ нь салбарын эрсдлийг бууруулах, шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээг нэвтрүүлэх, маркетингийн зорилтот кампанит ажил явуулах гэх мэт үйл ажиллагаанд ашиглах боломжтой.

Их Британийн хувьд зургаан ангиллын өгөгдлийг эдийн засгийн тодорхойлогдсон хорин сектороос хамгийн багадаа аравд нь ашигладаг байна. Эдгээр нь гео орон зайн, байгаль орчны, эдийн засгийн, тээврийн,

²⁵ <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/open-data-unlocking-innovation-and-performance-with-liquid-information>

²⁶ <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20090323145858/http://ordnancesurvey.co.uk/oswebsite/aboutus/reports/oxera/oxera.pdf>

²⁷ <https://opendatatoolkit.worldbank.org/docs/value-assessment-danish-address-data-uk-2010-07-07b.pdf>

цахилгаан, эрчим хүч ба байгалийн баялгийн, хүн амын гэсэн зургаан төрлийн өгөгдөл байна.

Нээлттэй өгөгдлийн хүрээлэнгээс нийгэм, эдийн засгийн хэд хэдэн салбарыг тодорхойлж эдгээр салбаруудад тулгамдаж буй асуудлууд, уг асуудлуудад нээлттэй өгөгдөл ашиглан хэрхэн шийдэл олж байгаа жишээнүүдийг нэгтгэсэн байна. Ингэхдээ нээлттэй өгөгдлийн хүрээлэнгээс гаргасан салбар болон салбарын асуудлуудыг доорх байдлаар тодорхойлсныг тайлангийн энэ хэсэгт авч үзье. Үүнд:

1. Тээвэр
 - a. Тээврийн салбарын хүртээмжтэй байдал;
 - b. Тээврийн салбарын бүтээмж;
 - c. Тээврийн салбарын аюулгүй байдал.
2. Эрүүл мэнд
 - a. Эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмжтэй байдал;
 - b. Эрүүл мэндийн үйлчилгээний чанар;
 - c. Өвчний тархалтаас урьдчилан сэргийлэх.
3. Боловсрол
 - a. Боловсролын хүртээмжтэй байдал;
 - b. Боловсролын салбарын мэдээлэл болон шийдвэр гаргалт;
 - c. Боловсролын салбарын тэгш байдал.
4. Байгаль орчин, байгалийн баялаг, нөөцийн удирдлага
 - a. Байгаль орчны хамгаалал;
 - b. Уур амьсгалын өөрчлөлт, байгалийн гамшгийн эсрэг тэсвэртэй байдал;
 - c. Байгаль орчны тогтвортой байдал, орчны бохирдол.
5. Ариун цэврийн байгууламж, хог хаягдлын менежмент
 - a. Ариун цэврийн байгууламжийн хүртээмж;
 - b. Хог хаягдлын менежмент;
 - c. Хог хаягдлын дахин боловсруулалт.
6. Засаглал
 - a. Иргэдийн оролцоо;
 - b. Ил тод байдал, хариуцлага;
 - c. Гэмт хэрэг.
7. Эдийн засаг
 - a. Инноваци ба бизнес эрхлэлт;
 - b. Хөдөлмөр эрхлэлт, ажилгүйдэл;
 - c. Худалдаа, хөрөнгө оруулалт.
8. Хоол, хүнс
 - a. Хүнсний эрүүл ахуй, хүртээмж;
 - b. Цэвэр усны хүртээмж;
 - c. Тогтвортой хөдөө аж ахуй.
9. Хүн ам, суурьшил
 - a. Иргэдийн орон сууцжилт;
 - b. Хотжилтыг удирдах чадвар;
 - c. Дэд бүтцийн хүртээмж.
10. Нийгмийн хөгжил
 - a. Нийгмийн тэгш байдал;
 - b. Жендерийн тэгш байдал;
 - c. Нийгмийн болон санхүүгийн аюулгүй байдал.
11. Эрчим хүч

- a. Цахилгаан, эрчим хүчний хүртээмж;
- b. Эрчим хүч түгээлт, дамжуулалтын бүтээмж;
- c. Эрчим хүчний найдвартай байдал.

Дээр тодорхойлсон 11 салбарт ямар төрлийн өгөгдлүүдийг нээлттэйгээр ашиглах нь ач холбогдолтойг уг судалгааны ажлаар гаргасан бөгөөд дараах өгөгдлүүдийг дурдсан байна. Эдгээр өгөгдлүүд нь бусад олон улсын байгууллагуудын хувьд мөн “high value dataset” буюу “өндөр үнэ цэнтэй өгөгдлийн багц” гэж тооцогддог өгөгдлүүд байна.²⁸

Хүснэгт 3. Нээлттэй Өгөгдлийн Хүрээлэнгээс гаргасан нээлттэй өгөгдлийн багцын жишиг жагсаалт

Д/д	Өгөгдлийн нэр
1	Компани, аж ахуйн нэгж, бизнесийн бүртгэл
2	Өрхийн эмнэлэг/Эмнэлэг/Шүдний эмнэлэг/Клиник эмнэлэг гэх мэт эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийн лавлагаа өгөгдөл
3	Орон нутгийн захиргаа, орон нутгийн төрийн байгууллагуудын мэдээлэл
4	Хууль, тогтоомж
5	Тээврийн дэд бүтцийн өгөгдлүүд
6	Хөдөө орон нутгийн газрын харилцаа, бүртгэлийн өгөгдөл
7	Сургуулийн тооллого, багтаамж, материаллаг бааз
8	Орон зайн өгөгдөл
9	Зарцуулалтын тайлан
10	Цаг уурын таамаглал, ажиглалтын өгөгдөл
11	Өргөн зурвасын хамрах хүрээний өгөгдөл
12	Кадастр, газрын харилцааны өгөгдлүүд
13	Засгийн газрын худалдан авалтын талаарх өгөгдлүүд
14	Засгийн газрын гэрээ хэлэлцээрүүд
15	Шүүх хурлын товын хуваарь
16	Гэмт хэргийн статистикууд
17	Гамшгийн эрсдлийн зураглал
18	Гидрографийн өгөгдөл
19	Хүнс болон хоолны бизнес эрхлэгчдийн талаарх өгөгдлүүд (эрүүл ахуйн шалгалтын дүн, үнэлгээ, рейтинг гэх мэт)
20	Цахилгаан станцуудын өгөгдөл
21	Нийтийн тээврийн төрөл, маршрут, зогсоолын өгөгдөл
22	Эмийн өгөгдлүүд
23	Гар утасны хамрах хүрээ
24	Төрөл бүрийн хяналт, мониторингийн тодорхойлогч хүчин зүйлс
25	Хүн амын тооллого, өсөлт, өсөлтийн таамаглал
26	Парламентын бүх төрлийн өгөгдөл
27	Барилгын төлөвлөлт, зураг төсөл, зөвшөөрөл, барилга байгууламж барих хүсэлт, өргөдөлтэй холбоотой өгөгдлүүд
28	Цагдаагийн газар, хэлтсийн байршлын өгөгдөл
29	Цагдаагийн бие бүрэлдэхүүний өгөгдөл

²⁸ Энэхүү өгөгдлийн жагсаалт, түүний үр өгөөжийг харгалзан манай улсын 2022 оны Засгийн газрын 232 дугаар тогтоолсоор баталсан “нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт”-д өөрчлөлт оруулах шаардлагатай эсэхийг шийдвэрлэх боломжтой.

30	Санал авах байрууд
31	Эрчим хүчний сүлжээ
32	Тусгай хамгаалалттай газар нутгууд
33	Төрийн бүх шатны салбар байгууллагууд
34	Төсвийн зарцуулалтын статистик
35	Нийтийн тээврийн цагийн хуваарь
36	Төмөр замын цагийн хуваарь
37	Зохицуулалттай бохирдуулагч бодисууд
38	Гадаргын ус, гол мөрний сүлжээ
39	Замын хөдөлгөөн, түгжрэл
40	Төрөөс орон сууцжуулалттай холбоотой өгөгдлүүд
41	Гудамжны гэмт хэргүүд
42	Бүх төрлийн татварын талаарх өгөгдөл
43	Тээврийн хэрэгслийн бүртгэл
44	Эмнэлгийн ор, тасаг
45	Хог хаягдал, түүнийг дахин боловсруулах газрууд
46	Цаг агаарын ажиглалтын цэгүүд
47	Яаралтай тусламжийн долоо хоног тутмын өгөгдлүүд
48	Эмнэлгийн нэгдсэн өгөгдлүүд
49	Өрхийн эрчим хүчний дундаж хэмнэлтийн өгөгдөл
50	Компаниудын үндсэн мэдээллүүд
51	Тэтгэвэр, тэтгэмжийн статистик
52	Бизнесийн үйл ажиллагаа (бизнесийн төрөл ангиллаар)
53	Төрийн захиргааны төв байгууллагуудын төлөвлөгөө
54	Хувийн хэвшил, бизнесийн байгууллагуудын тооллого, статистик
55	Бизнесийн байгууллага: үйл ажиллагаа, хэмжээ, байршил
56	Машины зогсоолын мэдээлэл
57	Үр тарианы нөөц гэх мэт хөдөө аж ахуйн өгөгдлүүд
58	Иргэний харъяаллын статистик
59	Эргийн хамгаалалтын цэг, станцууд
60	Засгийн газрын гол нийлүүлэгчдийн арилжааны болон зах зээлийн мэдээлэл
61	Хэрэглээний үнийн индекс
62	Зохион байгуулалттай гэм хэргийн мэдээлэл
63	Шүүхийн байршил
64	Эрчимт эмчилгээний орны багтаамж
65	Салбар бүрээр эрчим хүчний хэрэглээ
66	Төрийн байгууллагуудын бүтэц зохион байгуулалтын мэдээлэл, схем
67	Иргэдийн ажил эрхлэлт болон орлогын статистик
68	Гал түймрийн тохиолдлууд, хариу үйлдлийн хугацаа
69	Гал унтраах ангиудын мэдээллүүд
70	Загас агнуурын үйл ажиллагааны мэдээлэл
71	Засгийн газрын барилгын стратеги, стратегийн ханган нийлүүлэгчид
72	Төрөл бүрийн тэтгэлэг (сургалт, судалгаа гэх мэт)
73	Дээд боловсролын статистик мэдээллүүд
74	Цаг уурын станцуудын түүхэн статистик мэдээллүүд
75	Эмнэлгийн үйл ажиллагааны өгөгдлүүд
76	Орон сууцны үнийн индекс
77	Орон сууцны зах зээлийн статистик, өгөгдлүүд

78	Цагаачлалын статистик
79	Импортын зөвшөөрлийн өргөдөл, хүсэлтүүд
80	Байгалийн гамшгийн үзүүлэлтүүд
81	Төлбөрийн чадваргүй байдлын статистик үзүүлэлтүүд
82	Хөдөлмөр эрхлэлтийн газар, хэлтсүүд
83	Шүүхийн статистик
84	Музей, үзвэрийн газруудын байршил, үзвэрийн бүртгэл
85	Нийтийн номын сангуудын байршил, номын бүргэл
86	Хот хоорондын нийтийн тээврийн үйлчилгээний статистик
87	Байгалийн цогцолбор газрууд
88	Цагдаагийн газар хэлтсүүд (харъяалагдах газрын хил хязгаарууд)
89	Цагдаагийн эрх мэдэл, процедурууд
90	Улс төрийн намуудын мэдээлэл
91	Бохирдлыг хэмжих цэгүүд
92	Жороор олгогдсон эм, тарианы тоо хэмжээ, өгөгдлүүд
93	Шорон болон хоригдлуудын тооллого, статистик
94	Хувийн хэвшлийн их, дээд боловсролын байгууллагууд
95	Төрийн албан хаагчдын статистик мэдээллүүд
96	Төрийн секторын санхүү
97	Эрчим хүчний бодит цагийн хэрэглээний өгөгдөл
98	Төмөр замын ачааллын бодит цагийн өгөгдөл
99	Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн статистик
100	Засгийн газрын зөвлөхүүдийн тоо, цалингийн статистик
101	Хулгайлагдсан тээврийн хэрэгслийн өгөгдөл
102	Замын хөдөлгөөний хяналтын камерын бичлэг
103	Шүүхийн төрлүүд
104	Хог хаягдлын цэгийн бүртгэл
105	Худгийн бүртгэл

Дээрх 105 өгөгдлийг салбар, дэд салбараар нь ангилан, ангилал тус бүрийн жишээ өгөгдлийг доорх хүснэгтэд нэгтгэн үзүүлээ.

Хүснэгт 4. Жишиг жагсаалтын салбар, дэд салбараар ангилсан ангилал

Салбар	Дэд салбар / ангилал	Жишээ өгөгдөл
Боловсрол	Боловсролын үйлчилгээ үзүүлэгчид	Боловсролын үйлчилгээ үзүүлэгчдийн гүйцэтгэлийн үзүүлэлтүүд
		Боловсролын үйлчилгээ үзүүлэгчдийн байршил
		Боловсролын үйлчилгээ үзүүлэгчдийн ариун цэврийн байгууламжийн өгөгдөл
	Нийтийн номын сангууд	Үндэсний болон нийтийн номын сангуудын номын каталог, бүртгэлийн өгөгдөл
		Номын сангуудын байршил
	Төсөв, санхүү	Боловсролын салбарын төсвийн зарцуулалтын өгөгдөл
Сургууль тус бүрээр төсөв эсвэл засаг захиргааны нэгж бүрээр боловсролын салбарын төсөв		

Эрүүл мэнд	Эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлэгчид	Бүртгэлтэй эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудын хаяг, байршлын дэлгэрэнгүй өгөгдөл
		Эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллага тус бүрийн үзүүлдэг үйлчилгээнүүд
		Эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллага тус бүрийн үйлчилгээний чанар болон гүйцэтгэлийн үзүүлэлтүүд
Эрүүл мэнд	Өвчин, вакцинжуулалт, жор	Боломжтой бол нутаг дэвсгэрийн нэгж тус бүрээр өвчний эрсдэл, гаралт, тархалт, эмчилгээ, вакцинжуулалтын өгөгдөл болон жороор олгосон эмийн өгөгдөл
	Төсөв, санхүү, зарцуулалт, гэрээ контрактын талаарх өгөгдөл	Орон нутаг, салбар, төрийн байгууллага, газар тус бүрээр төсвийн төлөвлөлт, зарцуулалт, гэрээ гэх мэт төсөв, санхүүгийн өгөгдлүүд
	Нийтийн тээврийн хуваариуд	Төрөл бүрийн нийтийн тээврийн хэрэгслүүдийн статик болон бодит цагийн хуваарь Төрөл бүрийн нийтийн тээврийн хэрэгслүүдийн үнэ
Тээвэр	Нийтийн тээврийн байршлын өгөгдөл	Төрөл бүрийн нийтийн хэрэгслийн зогсоол, терминалын байршил, явах чиглэл, маршрутын өгөгдөл
		Нийтийн тээврийн хэрэгслүүд болон зогсоолууд, өртөө, терминалуудын ХБИ-д зориулагдсан зориулалтын налуу зам, бариул, 00, гэх мэт шаардлагыг хангасан эсэх талаар өгөгдөл
	Замын хөдөлгөөний урсгалын өгөгдөл	Тодорхой байршлуудад замын хөдөлгөөний урсгалын өгөгдөл, камерын бичлэг
		Зам тээврийн ослын байршил, ноцтой эсэх талаар өгөгдөл
Төсөв, зарцуулалт, гэрээ контрактын талаарх өгөгдөл	Орон нутаг, салбар, төрийн байгууллага, газар тус бүрээр төсвийн төлөвлөлт, зарцуулалт, гэрээ гэх мэт төсөв, санхүүгийн өгөгдлүүд	
Байгаль, орчин	Цаг уур, бохирдлын өгөгдөл	Агаарын температур, хур тунадас, салхины хурд, чийгшил гэх мэт цаг уурын үзүүлэлтүүдийн бодит цагийн болон түүхэн ажиглалтын өгөгдлүүд
		Цаг уурын урьдчилсан мэдээ, таамаглалын өгөгдөл
	Хөрсний өгөгдөл	Төрөл бүрийн бохирдуулагч бодисын талаарх өгөгдлүүд (зохицуулалттай болон зохицуулалтгүй бохирдуулагчид, тэдгээрийн хэмжээ, төвлөрөл гэх мэт) Хөрсний нөхцөл байдлын талаарх өгөгдөл, үүнд бохирдсон хөрсний байршил, бохирдуулагч бодисууд гэх мэт өгөгдлүүд. Мөн хөрсний шим тэжээлийн өгөгдлүүд

	Кадастрын газрын зураг	Эзэмшил, өмчлөлийн газрын хил хязгаар, хэмжээ, бүртгэлийн дугаар, эрхийн гэрчилгээний мэдээлэл зэргийг агуулсан тодорхой координат заасан кадастрын газрын зураг
Ариун цэврийн байгууламжууд болон хог хаягдал	Хаягдлын цэгүүд	Хог хаягдлын цэгийн байршлууд
	Ариун цэврийн байгууламжууд	Ариун цэврийн байгууламж, жорлонгийн тодорхой байршлууд, ямар төрлийн 00 болох (ХБИ-д зориулагдсан эсэх)
Засаглал	Сонгууль	Санал авах байрны байршлууд Сонгуулийн үр дүнгүүд
	Санхүү болон гэрээ	Гүйлгээ, зарцуулалтууд Тендер, гэрээнүүд
Эдийн засаг, бизнес	Үндэсний болон орон нутгийн тэнцлүүд	Улсын төсөв (төлөвлөгөө ба зарцуулалт)
		Орон нутгийн төсөв (төлөвлөгөө ба зарцуулалт)
		Компани болон бизнесийн бүртгэлүүд
Гэмт хэрэг, шүүх, цагдаа	Гэмт хэрэг	Гэмт хэрэгтийн гаралт, байршлууд, төрлүүд, авагдсан арга хэмжээ гэх мэт
	Шүүх цагдаа	Шүүх, цагдаагийн байгууллагуудын байршил

3.7. Нээлттэй өгөгдөл ашиглан эдийн засгийн өсөлт бий болгох өндөр хүлээлттэй бизнесийн төрлүүд

Нээлттэй өгөгдлийн хүрээлэнгээс Делойттой хамтран Их Британи дахь нээлттэй өгөгдөл ашиглан бизнесийн үйл ажиллагаа явуулдаг бизнесүүдийн талаар судалгаа явуулсан бөгөөд уг судалгааны дагуу дараах 5 үндсэн төрөлд хуваагдах 15 ялгаатай бизнес загваруудыг тодорхойлжээ²⁹.

Нийлүүлэгчид: Энэ нь өгөгдлөө бусдад ашиглах, дахин ашиглах боломж олгох үүднээс нээлттэй өгөгдөл болгон нийтэлдэг байгууллагууд байна. Үүнд зөвхөн төрийн байгууллагууд төдийгүй Их Британийн хувьд Төмөр замын үйл ажиллагаа эрхлэгч компаниудын холбоо (төмөр замын компаниудын ихэнх нь хувийн хэвшлийнх байна.) гэх мэт хувийн хэвшлийн төлөөллүүд мөн өгөгдлөө нээлттэй түгээх хандлага ихсэж байна. Эдгээр компаниудын хувьд мэдээллээ нийтэлснээс олох ашиг орлого байхгүй боловч үйлчлүүлэгчдийн оролцоо, үнэнч байдлыг нэмэгдүүлэхэд хүргэж, орлого нэмэгдэх боломж бүрдэж байна. Мөн ханган нийлүүлэгчийн өгөгдлийн талаар нарийн ойлголттой болсны үндсэн дээр нэмүү өртөг шингэсэн үйлчилгээг борлуулах шинэ боломжууд гардаг гэж үзжээ. Жишээлбэл, 2008 оны 10-р сард Германы статистикийн байгууллага мэдээллээ үнэ төлбөргүй нийтэлж эхэлсний дараа хоёр жилийн дотор зөвлөх үйлчилгээний бизнесүүдийн орлого 95% нэмэгдсэн байна. Их Британийн цаг уурын товчоо гэх мэт зарим нийлүүлэгчдийн хувьд 2 түвшний загвартай ба тодорхой өгөгдлийг үнэгүй

²⁹http://www.deloitte.com/view/en_GB/uk/marketinsights/deloitteanalytics/bfb570a79416b310VgnVCM100003256f70aRCRD.htm

ашиглуулж буй тохиолдолд энэ тодорхой хязгаарлалтуудтай (чанар, хүртээмж) байж, харин төлбөртэй тохиолдолд тухайн өгөгдлийг бүрэн баталгаатайгаар ашиглах боломжтой болно.

Нэгтгэгчид: Эдгээр нь нээлттэй өгөгдөл болон зарим тохиолдолд бусад өмчийн өгөгдлүүдийг цуглуулж, нэгтгэдэг байгууллагууд юм. Ихэвчлэн салбарын болон газар зүйн өгөгдлөөр төрөлжсөн байдаг. Жишээ нь, Франц улсын талаарх мэдээллүүдийг нэг дороос авах үйлчилгээ үзүүлдэг Дата Публика, Place/Transport API буюу Их Британийн тээврийн шийдлүүдийн анхны иж бүрэн нээлттэй платформ, 81 орны улсын бүртгэлээс авсан 66,665,508 компанийн мэдээллийг агуулсан Open Corporates гэх мэт өгөгдөл нэгтгэгч байгууллагууд үйл ажиллагаа явуулж байна. Бизнес загварын хувьд API гэх мэт нэмүү өртөг бүхий өгөгдөлд хандах үйлчилгээнүүдээр дамжуулан өгөгдөл нэгтгэх үйлчилгээнийхээ хөлсийг авахаас гадна шаталсан бизнесийн загваруудыг ашиглаж байна. Жишээ нь share-alike лицензийн нөхцлөөр үнэ төлбөргүй ашиглах, хэрэв тухайн өгөгдлийг үнэгүй ашигласны дараа өөрийн өгөгдлөөр баяжуулан дахин зарж, худалдсан тохиолдолд төлбөр төлөх гэх мэт шатлалтай загваруудыг хэрэгжүүлж байна. Энэ тохиолдолд сүүлд нэмэгдсэн нэмэлт дата нь хаалттай буюу өмчлөлийн өгөгдөлд тооцогддог.

Хөгжүүлэгчид: Хөгжүүлэгчид нь төрийн нээлттэй өгөгдлийг хэрэглэгчдэд сонирхолтой, мэдээллээр баялаг, хялбар замаар хүргэх зорилгоор веб сайт эсвэл ухаалаг гар утасны аппликейшн зохион бүтээж, борлуулдаг компани, хувь хөгжүүлэгчид байна. Хөгжүүлэгчдийн бүтээсэн вебсайт болон аппликейшнүүд нь зарим тохиолдолд “албан ёсны” аппликейшнуудтай өрсөлдөж байдаг. Тухайлбал Нью-Йорк хотын метроны системд зориулсан ийм төрлийн 68 гаруй аппликейшн байдаг ба Лондон хотын тээврийн нээлттэй 25 өгөгдлийн урсгалыг ашигладаг 500 орчим аппликейшн байдаг. Эдгээр апп хөгжүүлэгчид нь хөгжүүлэлт, маркетинг, дэмжлэг үйлчилгээ гэх мэт үйл ажиллагаанд нийтдээ 5000 гаруй хүнийг ажлын байраар хангадаг байна.

Баяжуулагчид: Эдгээр нь хэрэглэгчдэдээ илүү сайн, шинэлэг бүтээгдэхүүн үйлчилгээ үзүүлэхийн тулд нээлттэй өгөгдлийг ашиглан, шинэ санаа, ойлголтуудыг бий болгож байдаг байгууллагууд юм. Ихэнх тохиолдолд нээлттэй өгөгдлөөс өмнө огт байгаагүй, нээлттэй өгөгдөл байхгүй бол огт үзүүлэх боложгүй цоо шинэ үйлчилгээнүүд юм. Тухайлбал АНУ-ын The Climate Corp, Zillow болон Их Британийн Zoopla зэрэг нь энэ төрлийн бизнес загвартай компаниуд юм.

Идэвхжүүлэгчид: Эдгээр байгууллагууд нь бусад бизнес, хувь хүмүүсийн ашигладаг технологи, платформыг хангадаг байгууллагууд юм. Идэвхжүүлэгчид нь нээлттэй мэдээллийн экосистемийн амин чухал хэсэг бөгөөд өөрсдөө орлого олохын зэрэгцээ өгөгдөл нийлүүлэгч болон өгөгдөл хэрэглэгчдэд зардал багатай, хүртээмжтэй үйлчилгээг үзүүлдэг. Жишээлбэл засгийн газар, хотын захиргаанд зориулсан програм хангамжийн SAAS нээлттэй мэдээллийн порталын үйлчилгээ үзүүлдэг Socrata нь энэ төрлийн загвартай бизнес юм. Socrata 2008 болон 2013 онуудад 25 сая ам. долларын венчур капиталын санхүүжилт авсан байна. Сократагийн Францад төвтэй өрсөлдөгчид болох OpenDataSoft21, MuSigma, Cloudera зэрэг компаниудыг дурдаж болно.

3.8. Нээлттэй өгөгдлийн экосистемд төрийн үзүүлэх үүрэг

Нээлттэй өгөгдлийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулж, үр ашиг олох нь өгөгдлийг нээлттэй болгож, нэг цэгээс, хялбараар хандах боломжтой болгохоос эхлэх хэдий ч мэдээж энэ нь хангалтгүй бөгөөд нээлттэй өгөгдлийн санаачлагыг илүү үр дүнтэй, тогтвортой болгохын тулд төрөөс өгөгдлийн экосистемийг дэмжин хөгжүүлэхэд анхаарах шаардлагатай ба энэ ажлын хүрээнд дараах үүрэг рольтойгоор өгөгдлийн экосистемд оролцох боломжтой. Үүнд:

1. Нээлттэй өгөгдлийн нийлүүлэгч
Ач холбогдлын зэрэг өндөртэй, чанартай нээлттэй өгөгдлийг тогтвортой нийлүүлэх
2. Нээлттэй өгөгдлийн манлайлагч
Засгийн газар өөрөө үлгэрлэн өгөгдлийг олон нийтэд нээлттэй болгоод зогсохгүй, төрийн бусад байгууллагууд, орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагууд, хувийн хэвшил, боловсролын байгууллагууд зэргийг нээлттэй өгөгдлийн санаачлагад нэгдүүлэхийн тулд шаардлагатай бодлого, зохицуулалтаар хангах, идэвхтэй манлайлал үзүүлэх
3. Нээлттэй өгөгдлийг идэвхжүүлэгч
Нээлттэй өгөгдлийн хэрэглэгч, хөгжүүлэгч гэх мэт тоглогчдоос бүрдсэн экосистемийг хөгжүүлэх, өгөгдөлд тулгуурласан шинэ бизнесүүдийг бойжуулах
4. Нээлттэй өгөгдлийг хэрэглэгч
Өгөгдлийг нээлттэй болгох нь гадны хэрэглэгч төдийгүй төрийн байгууллага, яам агентлагууд хоорондын дотоод өгөгдлийн урсгалыг хаасан хаалтуудыг мөн арилгаж, илүү хурдтай, бүтээмжтэй ажиллахад хувь нэмэр оруулж байдаг. Тиймээс Засгийн газар үндэсний, бүс нутгийн, цаашлаад орон нутгийн засаг захиргааны нэгжүүдийн түвшинд төрийн байгууллагуудын хүрээнд нээлттэй мэдээллийн хэрэглээг дэмжих, шаардлагатай хөрөнгө оруулалтуудыг хийх, хүний нөөцийн чадавхийг бэхжүүлэх шаардлагатай. Мөн түүнчлэн төр нээлттэй өгөгдлийг ашиглан бий болгож буй хувийн хэвшлийн шинэлэг бүтээгдэхүүн үйлчилгээг өөрөө ашиглах, идэвхтэй хэрэглэгч мөн нийлүүлэгч байх нь өгөгдлийн экосистемийг хөгжүүлэхэд нэн ач холбогдолтой.

Дээрх үүргийн хүрээнд үр дүнд хүрэхийн тулд дараах бодлого, арга хэмжээг авахыг олон улсын салбарын байгууллагууд зөвлөж байна.

Нийлүүлэгчийн хувиар:

- Бизнесийн байгууллагууд, болон бусад хэрэглэгчдэд хамгийн их эрэлттэй өгөгдлийг нээлттэй болгох. Ингэхдээ бизнес эрхлэгчид, хөгжүүлэгч, баяжуулагч гэх мэт өгөгдлийн экосистемийн бүсэд оролцогч талуудтай хамтран ажиллаж, тэдэнд ямар өгөгдөл хамгийн их шаардлагатай, эрэлттэй байгааг тодорхойлох хэрэгтэй.
- Үндсэн лавлагаа өгөгдөл буюу үндэсний мэдээллийн дэд бүтэц гэж нэрлэж болох ойлголт байдаг. Энэ нь төрийн үйл ажиллагааны хүрээнд цуглуулж, үйлдвэрлэж буй өгөгдлийн нэг дэд хэсэг бөгөөд улс орны эдийн засаг даяар, бүх төрлийн бизнесийн үйл ажиллагаандаа

ашигладаг өгөгдлүүд юм. Энэ өгөгдлийн жишээнд газрын зураг, хаягийн мэдээллийн сан, хүн амын тооллогын мэдээлэл, зам тээврийн сүлжээ, бүртгэлтэй компани, аж ахуйн нэгжүүд, тэдгээрийн албан ёсны мэдээлэл, төрийн худалдан авалтын талаарх мэдээлэл гэх мэт гол цөм өгөгдлүүд орно. Төрөөс бизнес эрхлэгчид болон бусад оролцогч талуудтай хамтран үндсэн лавлагаа мэдээллийн багцад ямар ямар мэдээллийг оруулах талаар тодорхойлж, эдгээр өгөгдлийг гаргахад тэргүүлэх ач холбогдол өгөх шаардлагатай.

- Өгөгдлийн олдцыг сайжруулах: Потенциал хэрэглэгчдийн хувьд зарим үед төрийн байгууллагуудаас шаардлагатай өгөгдлийг олж авахад бэрхшээлтэй байж болно. Өгөгдөл нь зөвхөн яамдын түвшинд биш, газар, хэлтэс, орон нутаг, засаг захиргааганы жижиг нэгжүүдийн түвшинд мөн цуглуулагдаж, үйлдвэрлэгдэж байдаг. Тиймээс өгөгдлийн хайлт, илэрц, олдцыг сайжруулснаар ашиглалтыг нэмэгдүүлэх нь гарцаагүй юм.
- Өгөгдөл нийлүүлэлтийг тогтвортой байлгах: Бизнес эрхлэгчдэд өгөгдөлд суурилсан бизнес эхлүүлэх, хөрөнгө оруулах итгэлийг төрүүлэхийн тулд тэдний ашигладаг өгөгдлийг тогтвортой үргэжлүүлэн гаргаж, хадгалж, архивлаж, байнга шинэчилж, байх баталгаа шаардлагатай. Энэ нь бизнес хэрэглэгчдэд тасралтгүй үйл ажиллагаа явуулж, хөрөнгө оруулалт нь хамгаалагдсан гэсэн баталгаа өгч дараа дараагийн бизнесийг эхлүүлэх, хөрөнгө оруулахад итгэлцлийг төрүүлнэ. Түүнчлэн төрийн байгууллагууд өмнө нийтэлсэн өгөгдлийг зохих ёсоор зөвшилцөлгүйгээр, нэг талын шийдвэрээр буцаан татахгүй байх нь чухал юм. Төрөөс бодлого боловсруулж, тэдгээрийн хэрэгжилтэд идэвхтэй хяналт тавьж, бизнест аюул учруулж буй мэдээллийн хангамжийн аливаа доголдлыг гаргуулахгүй байх, гарсан даруйд залруулах үүрэгтэй оролцох нь чухал юм.
- Нарийвчлал өндөртэй, нэгтгээгүй өгөгдөл: Ихэнх төрийн байгууллагаас гаргадаг өгөгдлүүд нь нэгтгэсэн өгөгдлүүд байдаг. Иймэрхүү өгөгдөл нь өгөгдлийг нэгтгэн мэдээлэл хэлбэрт оруулсан, шууд ашиглах, түгээхэд хялбар байдаг. Энэ нь судалгаа гэх мэт зарим төрлийн хэрэглээнд тохиромжтой ч ялангуяа хөгжүүлэлт, баяжуулалтын бизнес загварын хувьд аль болох нэгтгээгүй, түүхий, нарийвчлал өндөртэй өгөгдлийг ашиглах нь дүн шинжилгээ хийх, инновац шингэсэн бүтээгдэхүүн бий болгох, их өгөгдлийн арга техник ашиглан загварчлал үйлдэх, машин сургалт, хиймэл оюун ухааны алгоритмд ашиглах зэрэгт тохиромжтой байдаг. Тиймээс нарийвчлал өндөртэй нэгтгээгүй өгөгдөл гаргахтай холбоотой бодит төлөвлөгөө гарган ажиллах нь ач холбогдолтой.

Манлайлагчийн хувиар:

- Нээлттэй өгөгдлийн нийлүүлэгчийн хүрээг тэлэх, нээлттэй мэдээллийн хэрэглээг дэмжих, идэвхтэй оролцох: Хамгийн үнэ цэнтэй, эрэлт хэрэгцээтэй өгөгдлийг яамд өөрсдөө эзэмшдэггүй, харин яамдаас доод шатны бусад харъяа төрийн байгууллагууд, төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүд, төрийн үйлчилгээ үзүүлэгч компаниуд, эрдэм шинжилгээний байгууллагууд, эсвэл улсын төсвөөс санхүүждэг судлаачид гэх мэт субъектууд эзэмших нь бий. Тиймээс яамдуудын үүрэг нь зөвхөн

өөрсдийн мэдээллийг нээлттэй болгоод зогсохгүй манлайлагч, нөлөөлөгч байж дээр дурдсан бусад байгууллагуудыг мэдээллээ нээлттэй болгоход нь урамшуулан, дэмжих шаардлагатай.

Идэвхжүүлэгчийн хувиар:

- Нээлттэй өгөгдлийн портал нь хамтын ажиллагаанд тулгуурласан, эрэлтэд суурилсан байх: Төрөөс зөвхөн өндөр үнэ цэнтэй мэдээллийг хангаад зогсохгүй, аж ахуйн нэгж, иргэдийг нээлттэй өгөгдлийн порталын хөгжил, хувьсалд татан оролцуулж, идэвхтэй оролцох боломж нөхцлөөр хангах нь зүйтэй. Жишээлбэл, нээлттэй өгөгдлийн порталыг зөвхөн өгөгдөл хайж олдог вебсайт биш, тухайн өгөгдлийн ашиглалт, хэрэглээг хэлэлцдэг, санал солилцдог, тухайн өгөгдөлд хамааралтай өөр өгөгдөл порталаас өөр газар байгаа бол холбож, линк оруулдаг байх гэх мэтээр өгөгдөл хэрэглэгчдийг нээлттэй өгөгдлийн порталын ашиглалт, сайжруулалтанд татан оролцуулах боломжтой.
- Төрийн нээлттэй мэдээлэл ойлгомжтой алдаа мадаггүй байхыг баталгаажуулах: Маш сайн мета өгөгдөлтэй байсан ч зарим өгөгдөл ойлгоход, ашиглахад хүндрэлтэй байх боломжтой. Тиймээс төрийн нээлттэй өгөгдлийг бэлдэж, түгээж буй тал нь өгөгдөл бүх алдаа мадаггүй, ашиглахад хялбар, ойлгомжтой байхыг хангуулах шаардлагатай. Ийм асуудал урган гарсан тохиолдолд хэрэглэгчтэй хамтран ажиллаж, тэдний асуулт, тодруулгуудад хариу өгөх, өгөгдлийн стандарт, кодын талаар мэдээлэл өгөх, шаарлагатай тохиолдолд өгөгдлийн документацаар хангах гэх мэт дэмжлэгийн үйлчилгээ үзүүлэх шаардлага гарах боломжтой.
- Зөвхөн хөгжүүлэгчидтэй ажиллаад зогсохгүй, энтрепренерүүд, инноваторуудтай хамтран ажиллах: Төрийн нээлттэй өгөгдлийг шинэ технологи, бизнес инновацийг дэмжихэд хэрхэн ашиглаж болох талаар шинийг эрэлхийлэх, энэ хүрээнд технологийн компаниуд, бизнес эрхлэгчид, инноваторуудтай хамтран ажиллах. Жишээлбэл, АНУ-д жил тутам “Эрүүл мэндийн датапалүүза” хэмээх арга хэмжээ болдог бөгөөд энэ үйл ажиллагаагаар эрүүл мэндийн нээлттэй өгөгдлийг инновац шингэсэн бүтээгдэхүүнд ашигласан ашиглалтуудыг шалгаруулдаг байна. 2013 онд анх 45 хүн оролцож байсан бол 2013 онд энэ тоо 200 болж өссөн байна. Мөн БНСУ-ын засгийн газрын нээлттэй өгөгдлийн портал дээрх өгөгдлийг ашигласан бизнес санааны уралдааныг зохион байгуулдаг.
- Нээлттэй өгөгдлийг ашигласан инновацыг дэмжих, үүнийг тогтвортой хэрэгжүүлэх институцийн бүтцийг бий болгох: Нээлттэй өгөгдлийг ашигласан инновацийг дэмжих зорилгоор хакатон гэх мэт арга хэмжээ явуулдаг байсан бол одоо дэлхий нийтээрээ илүү институцэд суурилсан, тогтвортой тогтолцоог бий болгох хандлага давамгайлж байна. Тухайлбал, Их британийн хувьд “шинэ санааг хамтран хөгжүүлэх, бизнесийг өсгөх, төлөвшүүлэх, зөвлөх, инновацийг дэмжих зорилгоор дэлхийн хэмжээний мэргэжилтнүүдийг цуглуулах” гэсэн зорилготой Нээлттэй Мэдээллийн Хүрээлэнг байгуулсан.

- Засгийн газрын хүчинтэй хэрэгжиж буй бодлого хөтөлбөрүүд нь нээлттэй өгөгдлийн зорилтуудыг дэмждэг байх: Инновацийн хөрөнгө оруулалтын бусад эх үүсвэрүүд, мэдээлэл, харилцаа холбоо, технологийн салбарт хийгдэж буй идэвхжүүлэлтийн үйл ажиллагаа, бодлого хөтөлбөрүүд зэрэг нь нээлттэй өгөгдлийн инновацийг мөн дэмждэг байх нь нээлттэй өгөгдлөөс үр ашиг хүртэхэд онцгой ач холбогдолтой ба нээлттэй өгөгдлийг бусад их өгөгдөл, хиймэл оюун ухаан гэх мэт технологиудтай хослуулан ашигласнаар үүсэх синержи зэргийг эрэлхийлэхэд төрөөс дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай.

Хэрэглэгчийн хувиар:

- Төрийн байгууллагууд, орон нутгийн салбар нэгжүүдэд нээлттэй өгөгдлийн чадварыг хөгжүүлэх: Төрийн албан хаагчдын дунд, ялангуяа нээлттэй мэдээллийг цуглуулах, бэлдэх, боловсруулах, түгээхэд ажиллаж буй төрийн албан хаагчдын дунд нээлттэй мэдээллийн чадавхийг хөгжүүлэх зайлшгүй шаардлагатай. Эдгээр ур чадварт нээлттэй өгөгдөлтэй холбоотой хууль, тогтоомж, бодлогын бичиг баримтуудыг сайтар ойлгодог байх, өгөгдлийг машинд уншихуйц форматаар хэрхэн бэлдэх, мета өгөгдөл болон бусад туслах материалыг хэрхэн бэлдэх, өгөгдлийн багцыг хувийн нууцыг задлахгүйгээр хэрхэн боловсруулах, хэрэглэгчдэд өгөгдлийг ашиглахтай холбоотой хууль эрх зүйн болон техникийн тусламж, дэмжлэгийг хэрхэн үзүүлэх гэх мэт чадваруудыг дурдаж болно.
- Төрийн байгууллагууд нь хувийн хэвшлийн үйлдвэрлэсэн өгөгдлийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээнүүдийн идэвхтэй хэрэглэгч байх: Төр нь дотоод шийдвэр гаргалт, үйл ажиллагаандаа хувийн хэвшлийн нээлттэй өгөгдлийг ашиглан бүтээсэн шинэлэг бүтээгдэхүүн үйлчилгээнүүдийг хэрэглэх нь зүйтэй. Энэхүү төрийн худалдан авалтын эрэлт нь эхний хөрөнгө оруулалтыг идэвхжүүлэхэд тусална.

4. НЭЭЛТТЭЙ ӨГӨГДЛИЙН АНГИЛАЛ БОЛОН ҮНЭЛГЭЭ, УРАМШУУЛЛЫН АСУУДАЛ

Дэлхийн аль ч улс оронд хувийн хэвшлийнхэн нээлттэй өгөгдлийн потенциалыг үнэлэхдээ хамгийн түрүүнд санхүү, эдийн засгийн үр өгөөжийг онцолдог бөгөөд инноваци, ажлын байр, ашиг, үр дүн, эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих боломж олгож байна гэж дүгнэснийг судалгаанууд харуулж байна. Тухайлбал, Дэлхийн банкны 2020 оны судалгаагаар McKinsey “нээлттэй өгөгдөл нь боловсрол, зам тээвэр, өргөн хэрэглээний бүтээгдэхүүн, цахилгаан эрчим хүч, газрын тос, байгалийн хий, эрүүл мэнд, хэрэглэгчийн санхүү зэрэг 7 салбарт жил бүр 3-5 их наяд ам.долларын эдийн засгийн үнэ цэнэ бий тусална” гэж тооцоолжээ. Түүнчлэн Европын Холбооны хувьд 200 тэрбум еврогийн эдийн засгийн шууд ба шууд бус үр ашгийг тооцсон судалгааны үр дүн гарсан бол Их Британид хийсэн судалгаагаар төрийн нээлттэй мэдээллийн эдийн засгийн шууд үр ашгийг жилдээ 1,8 тэрбум фунт стерлинг байна гэсэн тооцоо гарсан бол Испанид хийсэн судалгаагаар “мэдээллийн зуучлалын” салбарт тус улсад 4000 орчим хүн ажилладаг бөгөөд жил бүр 330-550 сая еврогийн орлого олдог талаарх 2020 оны Дэлхийн банкны судалгааны үр дүн байна.

Нээлттэй өгөгдөл, тэр дундаа төрийн нээлттэй өгөгдөл нь эдийн засаг, засаглал, нийгмийн хөгжилд ямар нөлөө үзүүлэхийг тооцоолсны үр дүнд “data.gov” платформоор дамжуулан төрийн, тэр дундаа засгийн газрын харьяанд байх гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагуудын мэдээллийг ил тод болгохын тулд засгийн газрын мэдээллийн багцыг анхлан гаргасан АНУ болон Их Британи зэрэг орны араас олон арван орон улс засгийн газрын нээлттэй өгөгдлийн порталыг бий болгосон. Манай улсын хувьд ч энэ нь амжилттай хэрэгжиж эхэлсэн байна. Өдгөө дэлхийн 110 улс засгийн газрын нээлттэй өгөгдлийн нэгдсэн порталыг ажиллуулж байгаа тоо баримт байна. /Хавсралтаас үзнэ үү/

Эдгээр нээлттэй өгөгдлийн портал дахь нээлттэй мэдээллийн ангилал (категори)-ын заримыг харьцуулан авч үзвэл хэдийгээр харилцан адилгүй ч нийтлэг сэдэв байна гэж дүгнэж байна:

Хүснэгт 5. Улс орнуудын нээлттэй өгөгдлийн порталын харьцуулалт

Улс	Портал дахь өгөгдлийн ангилал (категори)
Австри 2393 байгууллагын 44559 өгөгдлийн багц	Хүн ам ба нийгэм; боловсрол, соёл, спорт; эрчим хүч; эрүүл мэнд; олон улсын асуудал; шударга ёс, хууль зүйн тогтолцоо, нийтийн аюулгүй байдал; хөдөө аж ахуй, загасны аж ахуй, ойн аж ахуй, хүнс; Засгийн газар ба төрийн алба; бүс нутаг, хотууд; тээвэр; хүрээлэн буй орчин; эдийн засаг санхүү; шинжлэх ухаан, технологи.
Бельги 11672 байгууллагын 21055 өгөгдлийн багц	Хөдөө аж ахуй ба загасны аж ахуй, соёл спорт, эдийн засаг санхүү, боловсрол, эрчим хүч, хүрээлэн буй орчин, эрүүл мэнд, олон улс, шударга ёс, хүн ам, төрийн алба, бүс нутаг, шинжлэх ухаан технологи, тээвэр.
Финланд	Бүс нутаг ба хотууд, эрчим хүч, Засгийн газар ба төрийн алба, олон улсын асуудал, боловсрол, спорт, соёл, урлаг, чөлөөт цаг, тээвэр, хөдөө аж ахуй, загасны аж ахуй, ойн аж

*Нийт 2147
өгөгдлийн багц*

Франц
4128

*байгууллагын
45965
өгөгдлийн багц
260181 өгөгдөл*

Нидерланд

1655
*байгууллагын
15182
өгөгдлийн багц*

БНСУ
1017

*байгууллагын
59270
өгөгдлийн багц*

Их Британи

*500 орчим
байгууллаг*

Япон

ахуй, хүнс, аялал жуулчлал, шударга ёс, эрх зүйн систем болон олон нийтийн аюулгүй байдал, барилга байгууламж, дэд бүтэц, эдийн засаг, санхүү, эрүүл мэнд, шинжлэх ухаан, технологи, хүн ам ба нийгэм, хүрээлэн буй орчин ба байгаль.

Эрүүл мэнд, тээвэрлэлт ба хөдөлгөөн, газар төлөвлөлт, орон сууц, хүнс, хөдөө аж ахуй, соёл амралт, эдийн засаг, бизнес, байгаль орчин, эрчим хүч, хөдөлмөр эрхлэлт, сургалт, улс төр, олон нийтийн амьдрал, аюулгүй байдал, боловсрол судалгаа, нийгэм ба хүн ам зүй, хууль ба шударга ёс, нээлттэй мэдээллийн хэрэгслүүд, бусад.

Засаглал, соёл урлаг, зугаа цэнгэл, эдийн засаг, санхүү, орон сууц, олон улс, хөдөө аж ахуй, газар тариалан, шилжилт хөдөлгөөн, интеграци, байгаль болон хүрээлэн буй орчин, боловсрол, шинжлэх ухаан, нийтийн аюулгүй байдал, эмх журам, хууль, эрх зүй, орон зай ба дэд бүтэц, нийгмийн хамгаалал, зам тээвэр, ажил эрхлэлт, эрүүл мэнд ба асран хамгаалалт.

Боловсрол, үндэсний газар зохион байгуулалт, төрийн захиргаа, санхүү, аж үйлдвэр, ажил эрхлэлт нийгмийн халамж, үйлчилгээ, хүнс, соёл, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ, гамшгийн аюулгүй байдал, тээвэр логистик, байгаль орчин, цаг уур, технологи, хөдөө аж ахуй, дипломат, хамтын ажиллагаа, хууль тогтоомж.

Бизнес ба эдийн засаг (жижиг бизнес, үйлдвэрлэл, импорт болон экспорт, худалдаа), Гэмт хэрэг ба шударга ёс (шүүх, цагдаа, хорих анги, гэмт хэрэг, хил, цагаачлал), Батлан хамгаалах (зэвсэгт хүчин, арми, эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, эрэн хайх, аврах ажиллагаа), Боловсрол (оюутан, сургалт, мэргэшил, үндэсний сургалтын хөтөлбөр), Байгаль орчин (цаг агаар, үер, гол мөрөн, агаарын чанар, геологи, хөдөө аж ахуй), Засгийн газар (албан хаагчдын тоо, цалин, орон нутгийн зөвлөлийн гишүүд, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө), төрийн албаны зарлага (25,000 паундаас дээш төрийн байгууллагуудын бүх зардал), Эрүүл мэнд (тамхи, мансууруулах бодис, согтууруулах ундаа, эмийн чанар, хүртээмж, эмнэлэг), Зураглал (хаяг, хил, газар өмчлөл, агаарын зураг, далайн ёроол, газрын гадарга), Нийгэм (ажил эрхлэлт, тэтгэмж, өрхийн санхүү, ядуурал, хүн ам), Хот, суурин (орон сууцжуулалт, хот төлөвлөлт, чөлөөт цаг, хог хаягдал, эрчим хүч, хэрэглээ), Тээвэрлэлт (нисэх буудал, зам, ачаа тээвэр, цахилгаан машин, зогсоол, автобус, явган хүний зам), Дижитал үйлчилгээний гүйцэтгэл (зардал, ашиглалт, гүйцэтгэлийн хувь, дижитал хэрэглээ, сэтгэл ханамж), Засгийн газрын лавлагаа мэдээлэл (засгийн газрын хэлтэст лавлаж, хуваалцдаг найдвартай өгөгдөл).

Хүн ам, өрх, тээвэр, аялал жуулчлал, нийгмийн хамгаалал, эрүүл ахуй, боловсрол, соёл, спорт, амьдрал, худалдаа, үйлчилгээ, бизнес, өрхийн ахуй, эдийн засаг, төрийн захиргаа ба нийтийн (төрийн) санхүү, мэдээлэл, харилцаа холбоо, шинжлэх ухаан, технологи, хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загасны аж ахуй, эрчим хүч, ус, газар, цаг уур, олон улс, шударга ёс, аюулгүй байдал, байгаль орчин.

Харин “Эдийн засаг, хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага” (OECD)-аас “Open government data (OGD)” буюу “Засгийн газрын нээлттэй өгөгдөл”-ийг хэрхэн тодорхойлсныг судалгааны эхний бүлэгт дурдсан бөгөөд OECD-ээс улс орнуудын засгийн газрын нээлттэй өгөгдөлд дүн шинжилгээ хийхдээ дараах байдлаар ангилсан байна. Үүнд:

- Бизнесийн мэдээлэл;
- Бүртгэлийн мэдээлэл;
- Патент, барааны тэмдэгт;
- Төрийн төндэрийн мэдээллийн сан;
- Газарзүйн мэдээлэл;
- Хууль, эрх зүйн мэдээлэл;
- Агаар мандлын мэдээлэл;
- Нийгмийн мэдээллийн сан;
- Тээврийн мэдээлэл гэсэн ерөнхий категорын дагуу ангилан өгөгдөлд дүн шинжилгээ хийдэг байна.

4.1. Нээлттэй өгөгдлийн ангилал

Улс орнуудын нийтлэг жишгээс үзэхэд засгийн газрын нээлттэй мэдээллийн нэгдсэн порталдаа өгөгдлийг бүлгүүдэд ангилан холбогдох байгууллагаар нь мэдээллийг төвлөрүүлсэн байна. Манай улсын хувьд Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд ямар мэдээллийг нээлттэй байлгахыг дэлгэргэнгүй зохицуулсан бөгөөд 12 дугаар зүйлийн 12.6 дахь хэсэгт “Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт, нээлттэй өгөгдлийг нийтлэх хугацааг Засгийн газар тогтооно” гэж заасны дагуу Засгийн газар 2022 оны “Жагсаалт батлах тухай” 232 дугаар тогтоолоор уг жагсаалтыг баталсан байна. Жагсаалтыг байгууллагаар нь багцалсан байх бөгөөд 59 байгууллагын нийт 606 төрлийн мэдээллийг нийтэд ил тод болгохоор жагсаалтад багтаасан байна. Харин www.opendata.gov.mn нээлттэй мэдээллийн нэгдсэн порталд 31 бүлгийн 722 төрлийн өгөгдөл нээлттэй болсон байна.

Энэхүү судалгааг захиалагч бусад орны “нээлттэй мэдээллийн жагсаалт” гэж баталдаг эсэх, хэрэв тийм бол жагсаалтыг судалгаанд хавсаргахыг хүссэн билээ. Судалгааны баг кэйс судалгааны явцад улс орнуудын нээлттэй мэдээллийн жагсаалтыг “list of open data”, “list of open government data”, “open data’s list”, “open data inventory” зэрэг түлхүүр үгээр хайхын зэрэгцээ Эстони, БНСУ, АНУ, ХБНГУ, Кипр, Финланд, Их Британи зэрэг улсуудын Нийтийн мэдээллийн тухай³⁰, Албаны мэдээллийн нээлттэй байдлын тухай³¹, Нэгдсэн Улсын Код болон Засгийн газрын нээлттэй өгөгдлийн тухай хууль³², Холбооны Засгийн газрын мэдэлд байгаа мэдээллийн хүртээмжийг удирдах тухай холбооны хууль³³, Төрийн үйл ажиллагааны нээлттэй байдлын тухай хууль³⁴, Мэдээллийн эрх чөлөөний

³⁰<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514112013001/consolide>

³¹https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawDownload.do?hseq=29982&type=DOC

³²<https://www.congress.gov/115/plaws/publ435/PLAW-115publ435.pdf>

<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/1770/text>

<https://www.cio.gov/handbook/it-laws/ogda/>

<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/4174/text>

³³https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_ifg

³⁴https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990621_20150907.pdf

тухай болон Өгөгдлийн хамгаалалтын тухай³⁵ зэрэг хуулиудыг тус тус судлан үзсэн болно.

Ийнхүү судлан үзэхэд манай улсын Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд заасанчлан Засгийн газар, эсхүл эрх бүхий аль нэг байгууллагаас нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт батлах талаарх хуулийн заалт дээр нэр дурдсан хуулиудаас олдоогүй болохыг хэлэх нь зүйтэй.

Харин эдгээр хууль болон хуулийн концепцийг судлан үзвэл зайлшгүй ил тод нийтлэх өгөгдлийг мэдээллийн эзэнд үүрэгжүүлсэн зохицуулалт нийтлэг байна. Тухайлбал, Эстонийн Нийтийн мэдээллийн тухай хуулийн 4 дүгээр бүлгийн 28 дугаар зүйлд ил тод, нээлттэй болгох ёстой нийт 31 төрлийн өгөгдлийн багцийг хуульчилсан байна. Үүнд:

Хүснэгт 6. Эстонийн нийтийн мэдээллийн тухай хуулийн холбогдох заалтууд

(1) Мэдээлэл эзэмшигч нь өөрийн хуулиар хүлээсэн албан үүрэгтэй холбоотойгоор дараах мэдээллийг ил тод болгоно:

- улсын болон орон нутгийн засаг захиргааны ерөнхий эдийн засгийн статистик, эдийн засгийн урьдчилсан мэдээ;
- гэмт хэрэг, зөрчилтэй холбоотой нэгдсэн статистик мэдээлэл;
- төрийн болон орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага, тэдгээрийн бүтцийн нэгжийн шийдвэр;
- төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллагад ирүүлсэн өргөдөл, бусад баримт бичгийн хэлбэр, түүнийг бөглөх заавар;
- төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллагын албан тушаалтны ажлын байрны тодорхойлолт;
- төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллагуудын бүрэлдэхүүн, тэдгээрт заасан албан тушаалыг хашиж буй албан тушаалтны овог, нэр, боловсрол, мэргэшсэн чиглэл, утасны дугаар, цахим шуудангийн хаяг;
- хүний амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд аюул учруулах мэдээлэл;
- төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллагуудын ажлын үр дүн, ажлын гүйцэтгэлийн тайлан;
- нийтийн эрх зүй дэх хуулийн этгээдийн хяналтын зөвлөл, удирдлагын зөвлөлийн гишүүдийн нэр, цахим шуудангийн хаяг;
- нийтийн эрх зүй дэх хуулийн этгээдийн удирдлагын тайлан, орлого, зарлагын тайлан;
- төрийн байгууллага, орон нутаг, нутгийн захиргааны байгууллагын төсөв, төсвийн төсөл, тэдгээрийн хэрэгжилтийн тайлан;
- улсын төсвийн орлогын мэдээлэл;
- хүрээлэн буй орчны төлөв байдал, байгаль орчны хохирол, байгаль орчинд аюултай нөлөөллийн талаарх мэдээлэл;
- төрийн хяналт, шалгалтын үр дүн (хүчин төгөлдөр болсон тушаал, шийдвэр);
- Бүгд Найрамдах Улсын Засгийн газар, түүний харьяа байгууллагын шийдвэр, Засгийн газрын тогтоолын төсөл, тайлбар санамж бичгийн хамт;
- сайд, орон нутгийн засаг захиргааны журмын төслийг хэлэлцэхээс өмнө тайлбар санамж бичгийн хамт;
- үзэл баримтлал, хөгжлийн төлөвлөгөө, хөтөлбөр, нийтлэг ач холбогдолтой бусад төслүүдийн төслийг эрх бүхий байгууллагад

³⁵ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/36/contents>
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/12/contents/enacted>

- батлуулахаас өмнөх төсөл, холбогдох баримт бичиг болон хууль ёсны болж батлагдсан баримт бичгүүдийг;
- төрийн болон орон нутгийн захиргааны байгууллагаас захиалсан судалгаа, шинжилгээ;
 - төрийн болон орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагуудын гүйцэтгээгүй ажил, албан үүргийн талаарх мэдээлэл;
 - бүх шатны төрийн худалдан авах ажиллагааны талаарх мэдээлэл;
 - төр, орон нутгаас үүсгэн байгуулсан, эсхүл тэдгээрийн оролцоотойгоор хуулийн этгээдэд шилжүүлсэн хөрөнгө, төсвийн хөрөнгийг ашиглах тухай мэдээлэл;
 - олон нийтийн арга хэмжээний хөтөлбөр;
 - төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллагуудын ажил, үүрэгт холбогдох хүмүүст үзүүлэх үйлчилгээтэй холбоотой өөрчлөлт болон өөрчлөлт оруулахаас арав хоногийн өмнөх мэдээлэл;
 - төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллагын дарга нарын зөвлөлдөх цагийн талаарх мэдээлэл;
 - төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллагын албан тушаалтны цалин хөлс, тэдгээрийн чиг үүрэгт хамаарах бусад орлого, төрийн албаны тухай хуульд заасан журмын дагуу агентлагийн цалингийн хөтөч;
 - зах зээлд давамгайлах байр суурьтай, тусгай буюу онцгой эрх бүхий, эсхүл байгалийн монополь аж ахуйн нэгжүүдийн үнэ бүрэлдэх тухай мэдээлэл;
 - төрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбоотой мэдээлэл, ийм өөрчлөлтийг хэрэгжүүлэхээс өмнө үйлчилгээ үзүүлэх нөхцөл, үнийн өөрчлөлтийн талаархи мэдээлэл;
 - улс төрийн намын гишүүдийн нэрсийн жагсаалт;
 - хуульд заасан хязгаарлалттайгаар хүчин төгөлдөр болсон шүүхийн шийдвэр;
 - өгөгдлийн санд агуулагдах, нэвтрэх эрхийг нь хязгаарлаагүй бусад өгөгдөл;
 - агентлагийн баримт бичгийн бүртгэл гэх мэт.

Түүнчлэн тус хуулийн 5 дугаар бүлгээр хязгаарлагдсан мэдээллийн дурдсан байна.

Тэгвэл, БНСУлсын хувьд Албаны мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн үзэл баримтлалын дагуу иргэний мэдэх эрхийг чөлөөтэй хангахын тулд төрийн байгууллагын хадгалж болон удирдаж байгаа аливаа мэдээллийг нийтэд ил тод мэдээллэнэ³⁶. Энэ концепцийн хүрээнд төрийн албанд хуулиар үүрэг болгосон бөгөөд үндэсний аюулгүй байдлын нууцад хамаарахаас бусад бүх мэдээллийг ил тод нийтлэх үүрэг хүлээж байна.

Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын хувьд Албаны мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн 3 дугаар бүлгийн 9 дүгээр зүйлээр ил тод болгохыг хориглосон 8 төрлийн мэдээллээс бусдыг ил тод болгохыг үүрэгжүүлсэн байна. Энэ хүрээнд нутгийн захиргааны байгууллага хуулийг хэрэгжүүлэхээр дотоод мөрдөх дүрэм, журам шийдвэр гаргаж болохоор заажээ.

Америкийн Нэгдсэн Улсын хувьд энэ асуудлыг 115 дугаар Конгрессийн баталсан Нэгдсэн улсын 44 дүгээр Код дахь Нийтийн хуулийн (Public Law) 3511 дүгээр зүйл³⁷, Засгийн газрын нээлттэй өгөгдлийн тухай хуулийн (Open

³⁶ Хуулийн 3 дугаар зүйл.

³⁷ <https://www.congress.gov/115/plaws/publ435/PLAW-115publ435.pdf>

government data act)³⁸ 3563 дугаар зүйлд тус тус заасан “Өгөгдлийн цогц данс тооллого” хөтлөх “Өгөгдлийн данс тооллого” улсын үйлдвэрийн газар зохицуулж байна гэж үзэхээр байна.

Энэхүү нээлттэй өгөгдлийн данс бүртгэл, тооллогын асуудал нь дийлэнх улсад байх бөгөөд энэ нь нөгөө талаар нээлттэй өгөгдлийн жагсаалтыг бий болгож байна. Холбогдох хууль тогтоомжоор нээлттэй өгөгдлийн цогц данс тооллогод тавигдах шаардлага, түүнд мэдээлэл ирүүлэх хугацаа, шаардлага зэрэг олон асуудлыг зохицуулсан байна.

Их Британийн хувьд Мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийн 1 дүгээр бүлгээр мэдээлэл авах эрх чөлөөг зохицуулсан бөгөөд хуулийн 1 дүгээр хавсралтаар мэдээллийг ил тод нийтлэх үүрэг хүлээсэн төрийн байгууллага болон төрийн өмчит хуулийн этгээдүүдийг жагсаасан бөгөөд харин хуулийн 2 дугаар бүлгийн 21-44 дүгээр зүйлд заасан тодорхой тохиолдлуудыг ямар мэдээллийг ил тод, нээлттэй мэдээллэлд оруулахгүй байх талаар зохицуулсан. Ийнхүү тус хуулийн 2 дугаар бүлгийн зохицуулалтаас бусад төрлийн мэдээллийг Их Британийн иргэн, хуулийн этгээд нээлттэй олж авах эрх чөлөөг эдлэхээр зохицуулжээ. Нээлттэй мэдээллээс доорх төрлийн мэдээллийг зөвхөн хуульд заасан нөхцөл үүсэхээр бол нээлттэй мэдээллээс чөлөөлөхөөр заасан. Үүнд:

- судалгаа;
- аюулгүй байдлын асуудал эрхэлсэн байгууллагуудаас нийлүүлсэн эсвэл тэдгээртэй холбоотой мэдээлэл;
- үндэсний аюулгүй байдлын;
- аюулгүй байдлын асуудал эрхэлсэн байгууллага, эсхүл тэдгээртэй адилтгах байгууллага болон үндэсний аюулгүй байдлын асуудал хариуцсан байгууллагуудын сертификатүүд;
- батлан хамгаалах салбарын;
- олон улсын харилцааны;
- их британийн дотоод асуудлын;
- их британийн захиргааны санхүүгийн болон эдийн засгийн ашгийн сонирхлыг хөндсөн;
- төрийн эрх бүхий байгууллагаас явуулж буй мөрдөн байцаалтын ажиллагааны мэдээлэл;
- хууль сахиулах үйл ажиллагааны;
- шүүхийн дэлгэрэнгүй тэмдэглэл, шийдвэр, түүнтэй холбоотой бусад мэдээллүүд
- төрийн эрх бүхий байгууллагуудын дансанд хийсэн аудит болон төрийн байгууллагууд хуулиар хүлээсэн эрх үүргээ хэрэгжүүлэхдээ нөөцийг хэрхэн ашигласан талаарх аудит;
- парламентын гишүүний давуу эрх;
- төрийн бодлого боловсруулах;
- төрийн ажлыг үр дүнтэй явуулахад сөрөг нөлөө үзүүлэх;
- хааны гэр бүлийн харилцаа өргөмжлөл;
- эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын;
- байгаль орчны мэдээлэл;
- хувийн мэдээлэл;
- нууцаар өгсөн мэдээлэл;

³⁸ <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/1770/text>

- хууль зүйн мэргэжлийн давуу эрх;
- арилжааны ашиг сонирхол гэсэн төрлийн мэдээлэл хуульд заасан нөхцөл байдал үүсгэхээр бол нээлттэй мэдээллээс чөлөөлөгдөнө.

Түүнчлэн 2018 онд баталсан Өгөгдлийн хамаалалтын хуулийн³⁹ 3 болон 4 дүгээр хавсралтад ил тод нийтлэхийг хязгаарласан өгөгдлийн жагсаалтыг гаргасан бөгөөд түүнээс бусад өгөгдлийг нээлттэй нийтлэхээр холбогдох хуулиудаар⁴⁰ зохицуулсан байна.

4.2. Бусад улс орон дахь нээлттэй өгөгдлийн үнэлгээ, урамшууллын зохицуулалт

Нээлттэй өгөгдөл, тэр дундаа төрийн нээлттэй өгөгдөл нь төрийн болон хувийн хэвшлийн аль ч салбарт инноваци бий болгох, үнэ цэнийг нэмэгдүүлэх, үр дүнг сайжруулах хэрэгсэл болохын хувьд төрийн нээлттэй өгөгдлийн чанарыг сайжруулж, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, хамрах хүрээг тэлэх асуудалд улс орнууд бодлогын олон талт хувилбарыг туршсаар байгаагийн нэг нь урамшууллын тогтолцоо юм.

Нөгөө талаас нийтийн салбарт төрийн өгөгдөл, мэдээлэл нээлттэй, ил тод байх нь төрийн байгууллагуудын хариуцлагыг өндөржүүлэх, эрүүл мэнд, боловсрол зэрэг нийтэд үйлчлэх, хүний үндсэн эрх, эрх чөлөөг хангах гол салбаруудын үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг сайжруулахтай үндэс болж байгааг олон улсын судалгааны байгууллагууд танилцуулж, уриалах болсон байна. Улс орнуудын нээлттэй өгөгдлийн санаачлагыг хэрэгжүүлэгч нарын хувьд:

- өгөгдлийн чанарыг хэрхэн үнэлэх вэ?
- өгөгдлийн чанарыг ямар хүчин зүйл бүрдүүлдэг вэ?
- өгөгдлийн чанарыг сайжруулахын тулд эдгээр хүчин зүйлсийг хэрхэн шийдвэрлэх вэ?

гэсэн үндсэн гурван асуулт нээлттэй өгөгдлийн урамшууллын системийг бий болгожээ. Судалгаанаас⁴¹ үзэхэд нээлттэй өгөгдлийн урамшууллын тогтолцооны хэлбэрийн хувьд дараах байдалтай байна гэж үзэж болохоор байна:

- Мөнгөн болон санхүүгийн;
- Татвар, төлбөр, хураамжийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлт;
- Улс төрийн дэмжлэгийн;
- Материаллаг дэмжлэгийн;
- Хуулийн хариуцлагаас чөлөөлөх

гэх мэтээр ангилж болохоор байгааг доорх зургаас үзэж болно.

³⁹ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/12/contents/enacted>

⁴⁰ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/36/contents>

⁴¹ <https://casi.sas.upenn.edu/sites/default/files/bio/uploads/Improving%20Data%20Quality.pdf>
file:///Users/boloroots/Downloads/1077__YH_improvingdata.pdf

Зураг 9. Нээлттэй өгөгдлийн урамшууллын тогтолцооны хэлбэр, ангилал

Table 1 Actors, incentives, capabilities, and consequences in the data supply chain

<i>Actors</i>	<i>Incentives</i>	<i>Capabilities</i>	<i>Data quality problems: validity, coverage, and accuracy</i>
Respondents (households, firms, and state employees)	<ul style="list-style-type: none"> • Opportunity costs • Fear of punishment (mistrust of surveyors) • Political support • Material gain 	<ul style="list-style-type: none"> • Time • Knowledge • Level of education/literacy • Access to surveys • Level of health 	<ul style="list-style-type: none"> • Lack of response • Intentional misreporting • Selection bias in responses
Data collection agencies (state bureaucracies or private firms)	<ul style="list-style-type: none"> • Internal organizational/professional norms • Material gain • External pressure (from governments, society, and IOs) 	<ul style="list-style-type: none"> • Human capital • Financial resources from governments or IOs or researchers 	<ul style="list-style-type: none"> • Lack of data collection or incomplete collection • Unintentional errors • Intentional misreporting/manipulation of data • Selection bias in responses
IOs and NGOs	<ul style="list-style-type: none"> • Internal organizational/professional norms • Support of donor states • Cooperation of respondent states 	<ul style="list-style-type: none"> • Human capital • Financial resources from donor states 	<ul style="list-style-type: none"> • Lack of data collection • Selection bias in responses
Academia	<ul style="list-style-type: none"> • Rewards for publication quantity • Rewards for theoretical contribution • Costs of data collection/improvement • (For junior scholars) support of tenured scholars 	<ul style="list-style-type: none"> • Time • Research funding • Existing data sets • Skills and technology for quantitative analysis 	<ul style="list-style-type: none"> • Lack of new data sets • Continued use of low-quality data sets • Misuse of data that do not match dimensions or concepts

Урамшуулал нь хугацааны хувьд ихэвчлэн богино хугацаанд хэрэгжих бөгөөд улс орнуудын Засгийн газрын үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгах замаар хэрэгжүүлдэг тохиолдлууд бас байна.

Мөнгөн урамшууллын хэлбэрийн тухайд Их Британид ихэвчлэн санхүүгийн хөшүүрэг, мөнгөн урамшууллыг туршин үзэж байгаа бол Солонгос улсад нэр хүндийн болон бусад дэмжлэгийн хэлбэртэй, АНУ-ын зарим мужид татварын болон тодорхой хөнгөлөлтийн хэлбэртэй урамшуулал (хөшүүрэг) ашиглаж байна гэж дүгнэж болохоор байна.

Их Британийн хувьд өгөгдлийг үндэсний хэмжээнд нийтлэг стандартын дагуу агуулгын хувьд чанартай, баталгаатай, форматын хувьд зөвшөөрөгдсөн форматын бүх шаардлагыг хангахуйцаар нийтлэсэн, дахин ашиглагдах, эдийн засгийн үнэ цэнэтэй, бизнес эрхлэгчид болон бусад хэрэглэгчид чөлөөтэй, хялбархан олж авах боломжтойгоор нийтлэсэн тодорхой сэдвийн хүрээний өгөгдлийг нээлттэй болгоход зориулсан мөнгөн урамшуулал зарлах тохиолдол байдаг байна. Хамгийн гол нь тэдгээр зарлагдсан урамшууллыг өгөгдлийн стандартад нийцсэн, шалгуур хангасан өгөгдөл нийлүүлэгчийг сонгон шалгаруулж олгодог байна. Тодорхой кэйс дурдвал 2015 онд тодорхой сэдвийн хүрээний өгөгдлийг стандартын дагуу нийтэлсэн орон нутгийн (local government) Зөвлөлүүдэд мөнгөн урамшуулал олгох урамшууллын хөтөлбөр хэрэгжүүлсэн байна.

Бүгд найрамдах солонгос улсын хувьд 11 жилийн турш Солонгосын нээлттэй өгөгдлийн порталд нийтлэгдсэн төрийн нээлттэй өгөгдлийг ашиглан бизнес эрхлэгчдийн дунд “Засгийн газрын нээлттэй мэдээллийн ашиглалтын гарааны уралдаан” гэх улсын уралдаан зарлан явуулсан бөгөөд энэ жил 11 дэх удаагийн улсын уралдаан зарлагдсан байна. Уралдаанд төрийн нээлттэй өгөгдлийг ашиглан эрхэлж буй бизнес эрхлэгчдээс төрийн байгууллагууд

өөрийн салбарт хамаарах ялагчдыг тодруулан өөрсдийн нэрэмжит шагнал,
урамшууллыг олгодог байна.

5. МОНГОЛ УЛСЫН НЭЭЛТТЭЙ ӨГӨГДЛИЙН ТАЛААР БАРИМТЛАХ ЧИГЛЭЛ, ТҮҮНД ӨГӨХ САНАЛ

5.1. “Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл” ба Монгол Улсын урт, дунд, богино хугацааны бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн нийцэл

Юуны өмнө 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр Улсын Их Хурлаас баталсан Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр Улсын Их Хурлын онцгой бүрэн эрхийг тогтоосон Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 7 дахь заалтыг доор дурдсанаар өөрчилсөн. Үүнд:

төрийн санхүү, зээл, албан татвар, мөнгөний бодлого, улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн бодлого, үндсэн чиглэлийг тодорхойлж, хөгжлийн болон үндэсний аюулгүй байдлын бодлогод нийцүүлэн боловсруулсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, улсын төсөв, түүний гүйцэтгэлийн тайланг батлах;

Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт тогтвортой байна.

Улсын төсвийг хэлэлцэн батлахдаа төсвийн орлого, зарлагын бүтцийг өөрчилж болно. Ингэхдээ Засгийн газрын өргөн мэдүүлсэн төсвийн зарлагын болон алдагдлын хэмжээг нэмэгдүүлж үл болно.

Төрийн санхүү, төсвийн хяналтыг хараат бусаар хэрэгжүүлэх байгууллагын бүрэн эрх, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны журмыг хуулиар тогтооно;

гэжээ. Үндсэн хуулийн эл заалтад Улсын Их Хурал эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн бодлого тодорхойлж, түүнд нийцүүлэн боловсруулсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, улсын төсөв батлах онцгой эрхтэй бөгөөд хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт тогтвортой байна гэж заасан байна.

Үүний дагуу 2020 онд Улсын Их Хурлаас Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийг шинэчлэн баталсан бөгөөд ингэснээр хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг нь:

- Урт хугацааны буюу 30 жилийн хугацааны хөгжлийн бодлого⁴²;
- Дунд хугацааны бодлого буюу 10 жилийн хөгжлийн зорилтот хөтөлбөр, дунд хугацааны хөгжлийн төлөвлөлт буюу 5 жилийн үндсэн чиглэл, 4 жилийн Засгийн газрын болон Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр⁴³;
- Богино хугацааны төлөвлөлт буюу хөгжлийн жилийн төлөвлөгөө түүнийг хэрэгжүүлэх төсөв⁴⁴ гэсэн шатлал бүхий бодлогын болон төлөвлөлтийн баримт бичигтэй байхаар хуульчилсан.

Энэ хуулиар хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн төрлийг тодорхойлохоос гадна тэдгээрт тавих шаардлага, хөгжлийн бодлого,

⁴² Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 6.2-6.4;

⁴³ Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 6.5-6.8;

⁴⁴ Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 6.9, 6.10.

төлөвлөлтийн харилцаанд баримтлах зарчим болон тус харилцаанд оролцогчдын эрх, үүргийг нарийвчлан тогтоосон байдаг.

Хуулиар тогтоосон хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн системийг доорх хүснэгтээр илүү хялбарчлан харуулав:

Хүснэгт 7. Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн систем

	УРТ	ДУНД	БОГИНО
Бодлогын баримт бичиг	30 жил “Алсын хараа”	10 жил Хөгжлийн зорилтот хөтөлбөр	-
Төлөвлөлтийн баримт бичиг	-	- 5 жил Үндсэн чиглэл - 4 жил Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр (Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр)	- 1 жил Хөгжлийн жилийн төлөвлөгөө - төсөв

Хуульд заасан эдгээр баримт бичгээс Улсын Их Хурал Засгийн газрын өргөн мэдүүлсэнээр дараах баримт бичгүүдийг тус тус баталсан байна. Үүнд:

- (1) 2020 онд “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого⁴⁵;
- (2) 2021 онд “Шинэ сэргэлтийн бодлого” 10 жилийн зорилтот хөтөлбөр⁴⁶;
- (3) 2020 онд “Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл”⁴⁷;
- (4) 2020 онд “Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”⁴⁸;
- (5) 2022 онд “Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөө”⁴⁹ гэсэн урт болон дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын, дунд болон богино хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичгийг тус тус баталсан байна.

Тодруулбал, 30 жилийн алсын хараа нь хөгжлийн урт хугацааны нэгдсэн бодлогын баримт бичиг бөгөөд түүний 9 агуулгад хамаарах зорилтыг нийгмийн харилцааны холбогдох секторын зорилго болгон, хэрхэн хэрэгжүүлэхийг салбараар нь дэлгэрүүлэн нарийвчлан боловсруулсан 10 жилийн хөгжлийн зорилтот хөтөлбөр нь дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичиг юм⁵⁰.

Харин эдгээр бодлогын баримт бичгээр дэвшүүлсэн зорилго, зорилтод хэрхэн хүрэхээ тодорхой төсөл, арга хэмжээ бүрээр төлөвлөсөн

⁴⁵ Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны ““Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого батлах тухай” 52 дугаар тогтоол, 3 хавсралттай.

⁴⁶ Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны “Шинэ сэргэлтийн бодлого батлах тухай” 106 дугаар тогтоол, 5 хавсралттай.

⁴⁷ Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны “Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл батлах тухай” 23 дугаар тогтоол, 6 хавсралттай.

⁴⁸ Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны “Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр батлах тухай” 24 дүгээр тогтоол, 1 хавсралттай.

⁴⁹ Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны “Монгол Улсын хөгжлийн 2023 оны төлөвлөгөө батлах тухай” 2023 оны 23 дугаар тогтоол, 1 хавсралттай.

⁵⁰ 2019 онд Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн хэлэлцүүлгийн дэлгэрэнгүй тэмдэглэл, нэмэлт, өөрчлөлтийн хүрээнд гаргасан тайлбар, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын үзэл баримтлал, танилцуулга болон холбогдох судалгааг уншиж танилцахад дээрх агуулга тогтоогдсон болно.

төлөвлөлтийн баримт бичиг нь 5 жилийн үндсэн чиглэл, түүнд нийцүүлэн боловсруулсан мөрийн хөтөлбөрөө хэрэгжүүлэхээр Улсын Их Хурал дахь олонхын байгуулсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, түүнийг нэг жилд хэрэгжүүлэх нэгдсэн төсвийн суурь баримт бичиг болох жилийн төлөвлөгөө гэсэн тодорхой гурван баримт бичиг нь хөгжлийн төлөвлөлтийн баримт бичиг юм.

Иймд судалгааны баг Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамнаас баталсан бодлогын чиглэл нь дээр дурдсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгүүд дэх нээлттэй өгөгдөлтэй холбоотой зорилго, зорилтуудтай агуулгын хувьд хэрхэн нийцэж, уялдсаныг харьцуулан судлах шаардлагатай гэж үзэв:

Хүснэгт 8. Нийцлийг судлах шаардлагатай бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийн жагсаалт, зохицуулалт

Бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг	Зохицуулалт
<p>“АЛСЫН ХАРАА-2050”</p> <p>УИХ-ын 2020 оны 52 дугаар тогтоол</p>	<p>ХОЁР.ХҮНИЙ ХӨГЖИЛ</p> <p>Шинжлэх ухаан, инновац</p> <p>Зорилт 2.4.Олон улсад өрсөлдөх чадвар бүхий үндэсний шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн тогтолцоог хөгжүүлнэ.</p> <p>I үе шат (2031-2040): Үндэсний шинжлэх ухаан, инновацыг дэлхийн зах зээлд гаргах тогтолцоог бүрдүүлэх үе.</p> <p>1.Нано, био, мэдээллийн технологи, хиймэл оюун ухаан зэрэг шинжлэх ухаан, инновацийн тэргүүлэх чиглэлд оруулах хөрөнгө, нөөц болон бусад дэмжлэгийг нэмэгдүүлж, ногоон, цахим эдийн засаг, оюуны үйлдвэрлэлийн бүс нутгийн жишигт хүргэнэ.</p> <p>III үе шат (2041-2050): Олон улсад өрсөлдөх чадвартай шинжлэх ухаан, технологийн салбарыг хөгжүүлэх үе.</p> <p>1.Нано, био, мэдээллийн технологи, хиймэл оюун ухаан зэрэг тэргүүлэх чиглэл, ногоон, цахим эдийн засаг, оюуны үйлдвэрлэлийн салбарын хөгжлийг дэлхийн жишигт хүргэнэ.</p> <p>Монгол хүний удмын сан</p> <p>Зорилт 2.7.Монгол хүний удмын санг хамгаалж, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх чадавхыг бэхжүүлж, монгол хүний хөгжлийг дэмжинэ.</p> <p>III үе шат (2041-2050): Монгол хүний генийг хамгаалах судалгаанд суурилсан бодлого хэрэгжүүлэх үе</p> <p>3.Хүн бүр удмын мэдээлэл агуулсан цахим үнэмлэхтэй болно.</p> <p>ГУРАВ. АМЬДРАЛЫН ЧАНАР БА ДУНДАЖ ДАВХРАГА</p> <p>Эрүүл, идэвхтэй амьдралын хэв маяг</p>

I үе шат (2021-2030):

3.Биеийн тамир, спортын салбарт цахим үйлчилгээ нэвтэрч, үндэсний нэгдсэн мэдээллийн сан бүрдсэн байна.

ДӨРӨВ.ЭДИЙН ЗАСАГ

Ухаалаг санхүүгийн зах зээл

Зорилт 4.3.Олон улсын санхүүгийн зах зээлтэй холбогдсон олон тулгуурт, хүртээмжтэй санхүүгийн системийг хөгжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Эдийн засгийг тэтгэсэн, уян хатан, цахим технологид суурилсан олон талт санхүүгийн үйлчилгээг хөгжүүлэх үе.

II үе шат (2031-2040): Томоохон хөрөнгийн биржүүдтэй хамтран дотоодын санхүүгийн хэрэгслийг чөлөөтэй арилжаалах, мэргэжлийн тоглогчдын оролцоо, хөрөнгө оруулалт татах боломжийг бүрдүүлэх, дэлхийн хөрөнгийн зах зээлд оролцох түвшний цахим санхүүгийн тогтолцоог хөгжүүлэх үе.

ТАВ.ЗАСАГЛАЛ

Зорилго 5.Монгол хүний хөгжлийг хангасан ухаалаг-тогтвортой засаглал тогтож, захиргааны оновчтой бүтэц зохион байгуулалт бүхий төрийн алба төлөвшин, цахим технологид тулгуурласан иргэн төвтэй төрийн үйлчилгээнд бүрэн шилжиж, төр - хувийн хэвшил - иргэний нийгмийн хамтын ажиллагаа бүх хүрээнд өргөжин, хүний эрхийг бүрэн хангасан, шударга ёсны тогтолцоо төлөвшсөн, авлигагүй улс болно.

Ухаалаг засаглал

Зорилт 5.1. Эрх мэдлийн хуваарилалт, хяналт, тэнцлийг оновчтой болгож, засаглалын тогтвортой байдлыг хангана

III үе шат (2041-2050): Урт хугацааны, тогтвортой бодлогыг дэмжсэн түншлэгч засаглалыг бий болгох үе.

5.Сонгуулийн үйл ажиллагаа цахим хэлбэрт бүрэн шилжинэ.

Цахим монгол (иргэн, төр, хувийн хэвшлийн нэгдсэн систем)

Зорилт 5.3. Хүний хөгжлийг дэмжсэн, үр дүн, үр нөлөөтэй цахим засаглалыг төлөвшүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангасан, үр дүнтэй цахим засаглалын бодлогын болон хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, төлөвшүүлэх үе.

1.Цахим засаглалыг хөгжүүлэх эрх зүйн орчин бүрдэж, хүн амыг өндөр хурдны интернэтийн сүлжээнд холбоно.

2.Цахим мэдээллийн нэгдсэн сан, дэд бүтэц бий болж хөгжинө.

3.Цахим хэлбэрт шилжсэнээр цаг хугацаа, орон зайнаас үл хамааран төрийн үйлчилгээ шат дамжлагагүй, шуурхай болно.

4.Төрийн байгууллага хоорондын болон төр, иргэний нийгэм, бизнесийн байгууллагуудын мэдээллийн солилцоо сайжирч, захиргааны зардал бууран, үйлчилгээний үр дүн сайжирна.

5.Төрийн байгууллагын шийдвэр гаргах үйл явцад иргэд, олон нийтийн саналыг цахимаар авах нөхцөл бүрдэж, мэдээллийн ил тод байдал нэмэгдэнэ.

II үе шат (2031-2040): Эдийн засаг, нийгмийн бүх салбарт мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн дэвшил, инновацыг нэвтрүүлэх замаар бүтээмж, үр ашгийг дээшлүүлэх үе.

1.Цахим засаглалыг хөгжүүлэх бодлого, хууль, эрх зүйн орчин олон улсын жишигт хүрнэ.

2.Цахим мэдээллийн нэгдсэн санг эдийн засгийн харилцаанд бүрэн шилжүүлнэ.

3.Иргэдийн төрийн үйлчилгээнд зарцуулах хугацааг багасгана.

4.Иргэн, төр, бизнесийн байгууллагууд мэдээлэл солилцооны үүлэн технологид бүрэн шилжиж, ил тод төрийн албаны тогтолцоо бэхэжнэ.

III үе шат (2041-2050): Хүний хөгжлийг дэмжсэн цахим засаглалыг хөгжүүлэх үе.

1.Хүний хөгжлийг дэмжсэн цахим засаглалын бодлого, хууль, эрх зүйн таатай орчин бүрэн бүрдэнэ.

2.Цахим мэдээллийн нэгдсэн сангийн дэд бүтэц олон улсын жишигт нийцсэн байна.

3.Иргэн төвтэй, ухаалаг засаглал төлөвшинө.

4.Иргэн, төр, бизнесийн байгууллагуудын мэдээлэл солилцооны чанар сайжирч, өрсөлдөх чадвар дээшилнэ.

5.Цахим засаглалын технологи олон улсын жишигт хүрч, авлига, хүнд сурталгүй нийгмийн харилцаа төлөвшинө

ЗУРГАА.НОГООН ХӨГЖИЛ

Баялгийн үр өгөөж

II үе шат (2031-2040):

3.Байгаль орчны хяналт-шинжилгээний сүлжээ, мэдээллийн нэгдсэн цахим санг өргөжүүлж, технологийн хөгжлийг нэвтрүүлэн, мэдээллийн ухаалаг цогц тогтолцоог бүрдүүлнэ.

ДОЛОО.АМАР ТАЙВАН, АЮУЛГҮЙ НИЙГЭМ

Дархан хил

III үе шат (2041-2050):

1.Цахим технологид суурилсан хил хамгаалалтыг бэхжүүлж, найдвартай, шуурхай байдлыг хангасан байна.

Мэдээллийн аюулгүй байдал

Зорилт 7.5.Төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг баталгаажуулж, өрсөлдөх чадварыг бий болгоно.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Кибер аюулгүй байдлыг хангах хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, технологид суурилсан инновац, интеграцыг хөгжүүлж, эрсдэлийн менежментийн үндэсний чадавхыг бэхжүүлэх үе.

1.Кибер аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог бэхжүүлнэ.

2.Сансрын технологийг судлан шинжлэх, эзэмших, ашиглах чадамж, дэд бүтцийг бэхжүүлж, сансрын технологид суурилсан үндэсний бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг бий болгоно.

3.Мэдээлэл, технологи, харилцаа холбооны систем, техник хэрэгсэл, программ хангамжийн үндэсний үйлдвэрлэлийг дэмжсэн тогтолцоо бүрдэж, технологийн хараат байдал буурч, кибер гэмт хэрэг, кибер халдлагатай тэмцэх чадавх бэхэжсэн байна.

4.Төрийн байгууллагуудын цахим мэдээллийн сан бүрдүүлж, төрийн болон албаны нууц задарч үрэгдэхээс урьдчилан сэргийлэх чадавхыг бэхжүүлж, төрийн нууц задруулах, үрэгдүүлэх гэмт хэрэг, зөрчил үүсэх эрсдэл багассан байна.

II үе шат (2031-2040): цахим мэдээллийн болон мэдээллийн технологийн инновацыг хөгжүүлж, үндэсний чадавхыг нэмэгдүүлэх үе.

1.Мэдээллийн технологийн судалгаа шинжилгээг хөгжүүлэн, инновац нэвтрүүлж, аюулгүй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл хөгжсөн байна.

2.Сансрын холбооны үндэсний хиймэл дагуулын шинэ сүлжээ байгуулж, үндэсний харилцаа холбооны сүлжээний ашиглалт, хяналтын менежментийг хөгжүүлж, мэдээллийн аюулгүй байдал хангагдсан байна.

3.Төрийн байгууллагуудын цахим мэдээллийн сан, түүний дэд бүтцийн аюулгүй байдлыг хангах, чадавхыг нэмэгдүүлж, мэдээллийн аюулгүй байдлын шийдэл боловсруулах тогтолцоог бэхжүүлсэн байна.

4.Төрийн болон албаны нууц задарч үрэгдэхээс урьдчилан сэргийлэх, энэ төрлийн зөрчлийг илрүүлэх, таслан зогсоох чадавх нэмэгдсэн байна.

	<p>III үе шат (2041-2050): цахим мэдээллийн болон мэдээллийн технологийн инновацыг хөгжүүлж, үндэсний чадавхыг нэмэгдүүлэх үе.</p> <p>1.Үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалах, төр, иргэн, байгууллагын мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах, урьдчилан сэргийлэх чадавхыг бүс нутгийн болон олон улсын түвшинд өрсөлдөхүйц хэмжээнд хүргэнэ.</p> <p>2.Сансрын технологийн тусламжтайгаар байгалийн гамшгаас сэрэмжлүүлэх систем, хилийн болон газар нутгийн хяналт, боловсрол, эрүүл мэндийн зайны үйлчилгээг хөгжүүлж, улс орны эдийн засаг, аюулгүй байдал, бизнесийн өрсөлдөх чадварт үр ашиг бий болсон байна.</p> <p>3.Мэдээлэл, технологийн салбар дахь ололтыг дэмжиж, шинэ мэдлэг бий болгох замаар инновацыг хөгжүүлж, аюулгүй байдлын менежментийн чадавхыг хөгжингүй улсын түвшинд ойртуулна.</p> <p>4.Төрийн байгууллагуудын өгөгдлийн сан, төрийн болон албаны нууцыг бүрэн хамгаалдаг болсон байна.</p> <p>ЕС.Улаанбаатар ба дагуул хот Хотын сайн засаглал</p> <p>I үе шат (2021-2030): Хууль, эрх зүйн шинэчлэл хийж хүний нөөцийн чадавхыг бэхжүүлэн хотын засаглал, эдийн засаг, нийгмийн таатай орчин бүрдүүлэх үе.</p> <p>3.Мэдээллийг цахимжуулж, иргэдэд төрийн үйлчилгээг цахимаар хүргэх тогтолцоог бий болгоно.</p> <p>II үе шат (2031-2040): Хотын тогтвортой засаглалыг бэхжүүлэх, олон улсын найрсаг харилцааны эрх зүйн орчин бүрдүүлэх үе.</p> <p>1.Иргэд төрийн байгууллагад биеэр очилгүй цахимаар төрийн үйлчилгээг авах боломжийг бүрэн бүрдүүлж, иргэнээ дээдэлсэн төрийн үйлчилгээний тогтолцоог бэхжүүлнэ.</p> <p>III үе шат (2041-2050): Хотын сайн засаглал, олон улсын тогтвортой харилцааг бэхжүүлэх үе.</p> <p>3.Олон улсын жишигт нийцсэн хотын цахим засаглалыг бэхжүүлнэ.</p> <p>4.Цахим засаглалын технологийг бүх түвшинд бүрэн хэрэгжүүлж авлига хүнд сурталгүй төрийн үйлчилгээг төлөвшүүлнэ.</p>
<p>ШИНЭ СЭРГЭЛИЙН БОДЛОГО</p> <p>УИХ-ын 2021 оны 12 сарын 30-ны өдрийн</p>	<p>1.Боомтын сэргэлт</p> <p>1.1.9.Гаалийн хяналт, бүрдүүлэлт, лабораторийн үйл ажиллагааг цахим хэлбэрт шилжүүлж, хилийн хяналт шалгалтад зарцуулах хугацааг бууруулах.</p> <p>3.Аж үйлдвэрийн сэргэлт</p> <p>Зорилт 3.1. Ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл олголтыг бүрэн цахимжуулж, өртөг зардлыг бууруулан хөрөнгө</p>

<p>106 дугаар тогтоол</p> <p>2 дугаар Хавсралт</p>	<p>оруулалтыг нэмэгдүүлж, дэвшилтэт техник, технологид суурилсан, нэмүү өртөг шингэсэн уул уурхайн бүтээгдэхүүний хэмжээг дээшлүүлэн эрдэс баялгийн баталгаат нөөцийг арвижуулна.</p> <p>6.Төрийн бүтээмжийн сэргэлт Зорилт 6.1. Төрөөс үзүүлэх үйлчилгээг цахимжуулж, төрийн хүнд суртлыг бууруулна.</p> <p>6.1.1."Цахим үндэстэн" болох арга хэмжээг эрчимжүүлж, нийтийн мэдээллийн дэд бүтцийг боловсронгуй болгож, цаасан суурьтай үйл ажиллагааг багасган цахим харилцаанд шилжиж, нийтийн мэдээллийн системээс олж авах, солилцох боломжтой мэдээллийг иргэн, хуулийн этгээдээс шаардахгүй байх нөхцөлийг хангаж, цахимаар үзүүлэх төрийн үйлчилгээний хүртээмж, тоог нэмэгдүүлж, иргэнийг цахим гарын үсгээр хангах ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх.</p> <p>6.1.2.Орон зайн өгөгдөл, мэдээллийг бүрдүүлэгч бусад байгууллагын санг нэгдсэн стандартад шилжүүлэх, геопорталаар дамжуулан төрийн бодлого төлөвлөлт, шийдвэр гаргалтын "Нэг газрын зураг", иргэд, олон нийт, бизнесийн зориулалттай "Нээлттэй газрын зураг" цахим үйлчилгээг улсын хэмжээнд нэвтрүүлэх.</p> <p>6.1.6.Цахим үйл ажиллагаатай газрын биржийг газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын эрхлэх асуудлын хүрээнд байгуулан газрын биржийн үйл ажиллагааны тодорхой хувиар газар хөгжүүлэх санг бүрдүүлж, газрыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах.</p> <p>Зорилт 6.3. Төрийн хяналт, шалгалтын давхардсан тогтолцоог цэгцэлж, төлөвлөгөөт шалгалтыг түр хугацаанд зогсоож, төрийн байгууллагаас шаарддаг тусгай зөвшөөрөл, техникийн нөхцөлийн тоог бууруулна.</p> <p>6.3.1.Төрийн үйл ажиллагааг ил тод, шуурхай болгох, төрийн хүнд суртлыг арилгах, бизнес эрхлэгчдийг дэмжих тусгай зөвшөөрөл, зөвшөөрлийн тоог 2 дахин цөөрүүлж, цахимаар олгох, сунгах боломжийг бүрдүүлэх.</p> <p>6.3.3.Тусгай зөвшөөрлийн цахим нэгдсэн санг бүрдүүлж, нээлттэй байлгах.</p>
<p>ТӨЛӨВЛӨЛТИЙН БАРИМТ БИЧИГ</p>	
<p>Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл</p> <p>УИХ-ын 2020 оны 23 дугаар тогтоол</p>	<p>2.2.6.эрүүл мэндийн салбарт цахим үйлчилгээг өргөжүүлэн үндэсний эрүүл мэндийн мэдээллийн сан бүрдэж, өдөр тутмын оношилгоо, үйлчилгээнд алсын зайн технологийг бүрэн нэвтрүүлнэ.</p> <p>Цахим монгол (иргэн, төр, хувийн хэвшлийн нэгдсэн систем)</p> <p>Зорилт 5.3. Мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангасан, үр дүнтэй цахим засаглалын бодлогын болон хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, төлөвшүүлнэ:</p>

<p>1 дүгээр хавсралт</p>	<p>5.3.1.цахим засаглалыг хөгжүүлэх эрх зүйн орчин бүрдэж, хүн амыг өндөр хурдны интернэтийн сүлжээнд холбоно.</p> <p>5.3.2.цахим мэдээллийн нэгдсэн сан, дэд бүтэц бий болгож хөгжүүлэх нэгдсэн бодлого, төлөвлөлттэй болгоно.</p> <p>5.3.3.төрийн байгууллага хоорондын болон төр, иргэний нийгэм, бизнесийн байгууллагуудын мэдээллийн солилцоо сайжирч, захиргааны зардал бууран, үйлчилгээний үр дүн сайжирна.</p> <p>5.3.4.төрийн байгууллагын мэдээллийн ил тод байдал нэмэгдэж, иргэд, олон нийтийн саналыг цахимаар авах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.</p> <p>7.4.7.хууль сахиулах байгууллагууд иргэдийн өргөдөл, гомдлыг шуурхай хянан шийдвэрлэх, түүнд хяналт тавих цахим нэгдсэн сүлжээнд бүрэн холбогдож, иргэдэд үйлчлэх таатай орчныг бүрдүүлнэ.</p>
<p>Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр</p> <p>УИХ-ын 2020 оны 24 дугаар тогтоол</p> <p>Хавсралт</p>	<p>Эрүүл мэнд</p> <p>2.1.6.“Цахим Монгол” арга хэмжээний хүрээнд эрүүл мэндийн мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлж, орон нутагт хийгдэх оношилгоо, эмчилгээнд алсын зайн технологи ашиглан, цахим эрт илрүүлэг, эргэн дуудах тогтолцоог бүрдүүлнэ.</p> <p>2.1.8.Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, аюулгүй байдлыг хангаж хүртээмжийг нэмэгдүүлэн бүртгэл, хяналтын цахим тогтолцоог бүрдүүлнэ</p> <p>Хөдөлмөр, нийгмийн хамгаалал</p> <p>2.5.6.“Цахим Монгол” арга хэмжээний хүрээнд хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын салбарыг бүхэлд нь цахимжуулж, иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээг ил тод, шуурхай, хүртээмжтэй болгоно.</p> <p>“Цахим Монгол”-төрийн шуурхай үйлчилгээ</p> <p>4.1.Цахим хөгжлийн нэгдсэн бодлого, төлөвлөлт, удирдлагаар хангаж, төрийн үйлчилгээг шуурхай, хариуцлагатай, хүртээмжтэй хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлж, иргэдийн цаг хугацаа, зардлыг хэмнэнэ.</p> <p>4.1.1.Төрийн байгууллагын мэдээллийг иргэн, аж ахуйн нэгжээс шаарддаг байдлыг халж, иргэд нэг удаа бүртгүүлээд төрийн цахим үйлчилгээг шуурхай авдаг болох зорилтыг бүрэн хэрэгжүүлж, “Нэг иргэн-нэг бүртгэл” арга хэмжээг үргэлжлүүлэн, төрийн цахим үйлчилгээг нэгдсэн стандартад оруулна.</p> <p>4.1.2.Хүний эрхийг дээдэлсэн, цахим засаглалыг дэмжсэн, технологийн аюулгүй, зохистой харилцааг зохицуулсан хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийг шинэ түвшинд гаргана.</p>

	<p>4.1.3.Цахим засаглалын тогтолцоог боловсронгуй болгож, технологийн дэд бүтэц, төрийн цахим үйлчилгээг нэгдсэн бодлого, төлөвлөлттэй хөгжүүлнэ.</p> <p>4.1.4.Төрийн үйлчилгээнд мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн дэвшил, инновац нэвтрүүлэх замаар бүтээмж, үр ашгийг дээшлүүлнэ.</p> <p>4.1.5.Бүх нийтийн мэдээлэл, харилцаа холбооны үйлчилгээний өсөн нэмэгдэх хэрэгцээ, шаардлагыг хангах дэд бүтцийг байгуулж, хамрах хүрээг өргөжүүлж, багтаамжийг нэмэгдүүлнэ.</p> <p>4.1.6.Үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалсан төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг хангасан мэдээллийн аюулгүй байдлын тогтолцоог бэхжүүлж, чадавхыг нэмэгдүүлнэ.</p> <p>4.1.7.Бүх нийтийн харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн суурь мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлнэ.</p> <p>4.1.8.Төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны мэдээллийн ил тод байдлыг нэмэгдүүлж, иргэд, олон нийтийн оролцоог хангана.</p> <p>4.1.9.Мэдээллийн технологийн энтрепренёр, гарааны бизнес эрхлэгчдийг дэмжиж, үндэсний тоон контентыг хөгжүүлж, эдийн засгийн эргэлтэд оруулна.</p> <p>4.1.10.Төрийн албаны хүний нөөцийн удирдлагын мэдээллийн санг цалингийн нэгдсэн системтэй холбож, орон тоо, цалин хөлсний зардлын төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналтыг сайжруулна.</p> <p>4.2.3."Цахим Монгол" арга хэмжээний хүрээнд зөвшөөрлийн цахим бүртгэл, хяналтын нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлж, төрөөс олгох зөвшөөрлийн тоог цөөлж, олон шат, дамжлагыг багасгах, бизнест ээлтэй хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, хяналт тавихтай холбоотой харилцааг боловсронгуй болгоно.</p> <p>4.4.6.Хувийн өмч, хөрөнгө оруулалт, оюуны өмчийн эрхийн хамгаалалтыг сайжруулан бизнес эрхлэх таатай орчныг бүрдүүлж, цахим гэрээ, хэлцлийн хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулан цахим орчинд хийгдсэн гэрээ, хэлцлийг шүүхэд нотлох баримтаар тооцох, шүүхийн зарим үйл ажиллагааг цахимжуулж, баялаг бүтээгч, хувийн хэвшлийг дэмжих хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.</p>
<p>Монгол Улсыг 2024 онд хөгжүүлэх төлөвлөгөө</p>	<p>Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуульд заасны дагуу жил бүрийн 6 дугаар сарын нэгний дотор улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөг батлах хуультай. Үүний дагуу Улсын Их Хурал жилийн төлөвлөгөөг баталсан ч эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн системд хараахан ороогүй тул харьцуулсан хүснэгтэд холбогдох мэдээллийг оруулах боломжгүй байна.</p>

“Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл”-ийг 2019 онд буюу хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн харилцааны эрх зүйн орчин шинэчлэгдэхээс өмнө агентлагийн даргын тушаалаар баталжээ. Тус баримт бичиг нь зарим талаар нээлттэй өгөгдлийн орчны гарын авлага, зарим талаар нээлттэй өгөгдлийг цахим орчинд нийтлэх, түүнтэй холбоотой төлөвлөгөө гаргах зэрэг тодорхой харилцааг зохицуулах журмын шинжтэй бичиг баримт байна. Тодруулбал, “Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл” нь доорх агуулгатай байна:

- Нэр томъёоны тодорхойлолт
- Ерөнхий зүйл;
- Удиртгал;
- Хамрах хүрээ болон хэрэглээ;
- Бодлогын чиглэлийн нөхцөл шаардлагууд:
 - Нээлттэй өгөгдлийн удирдлага;
 - Нээлттэй өгөгдлийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө гаргах;
 - Нээлттэй өгөгдлийг цахим орчинд нийтлэх;
 - Нээлттэй өгөгдлийн форматууд;
 - Олон нийтийн хандлагыг тандах;
 - Тогтсон хуваарь, шийдлийн дагуу нийтлэх мэдээлэл;
 - Нэмэлт шаардлагууд;
 - Хэрэгжүүлэх арга замууд ба хэрэгжилтийг хянан нягтлах;
 - Хавсралтууд (*нээлттэй өгөгдөл, гүйцэтгэх үүрэг болон хүлээх хариуцлага, 2013 онд их 8 улсын Нээлттэй өгөгдлийн талаарх зөвлөмж бүлэгт дурдсан зайлшгүй ил тод болгох шаардлагатай нээлттэй өгөгдлийн категори, өгөгдлийн форматууд*) гэсэн агуулгатай байна.

Уг бодлогын чиглэлийн дээрх агуулгын хүрээний зохицуулалтууд нь Засгийн газрын боловсруулж, өргөн мэдүүлснээр Улсын Их Хурлын баталсан хөгжлийн бодлогын болон төлөвлөлтийн баримт бичигт заасан цахим хөгжлийн хүрээний тодорхой зорилго, зорилтуудыг хэрэгжүүлэх тодорхой төсөл арга хэмжээ, төлөвлөгөө гэхээсээ илүүтэй дээр хэлсэнчлэн өгөгдлийг нээлттэй болгох үйл ажиллагаанд баримтлах журам, зааврын шинжийг агуулсан байна. Энэ нь тухайн чиглэлийг харьцуулсан хүснэгт дэх хөгжлийн тодорхой зорилго, зорилтуудтай харьцуулан үнэлэх боломжгүй болгож байна.

Иймд, “Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл”-ийг 2019 оноос хойш шинээр бүрэлдэн бий болсон Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон 2020 онд баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, “Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл” болон Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн холбогдох хэсэгтэй нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулах шаардлагатай байна. Ингэхдээ тухайн шинэчилсэн баримт бичиг нь эрх зүйн статусын хувьд ямар байхыг бодолцохын зэрэгцээ Эдийн засаг, хөгжлийн яамтай санал солилцон шийдвэрлэх шаардлагатай гэж судалгааны багийг зүгээс дүгнэж байна. Үүнийг судалгааны 5.2 дахь хэсэгт дэлгэрүүлэн авч үзнэ.

5.2. “Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл” ба холбогдох хууль тогтоомжийн нийцэл

Монгол Улсын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт заасан салбарын тодорхой зорилго, зорилтыг хэрэгжүүлэх хүрээнд холбогдох яамнаас гаргаж буй эрх зүйн акт нь юун түрүүнд тухайн актаар зохицуулагдаж буй харилцааг зохицуулж байгаа хууль тогтоомжид нийцэх нь зүй ёсны хэрэг юм.

Иймд, судалгааны энэ хэсэгт бид Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай, Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай, Монгол Улсын Засгийн газрын тухай, Монгол Улсын яамны эрх зүйн байдлын тухай, Монгол Улсын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай, Харилцаа холбооны тухай болон Статистикийн тухай хуулийн холбогдох зохицуулалтыг судалсан болно.

Тус чиглэлийг Засгийн газрын агентлагийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.4 дэх хэсэгт “Агентлагийн дарга нь энэ хууль болон холбогдох бусад хуулиар олгосон бүрэн эрхэд хамаарах асуудлаар тушаал гаргана” гэж заасныг үндэслэн баталсан байна.

Түүнчлэн тус чиглэл нь хэлбэрийн хувьд Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан хөгжлийн бодлогын болон төлөвлөлтийн баримт бичгийн шаардлагыг хангахгүй байна. 2019 онд хэрэгжиж байсан Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хуульд⁵¹ бодлогын чиглэл гэх хөгжлийн бодлогын төрөл, статус байгаагүй бөгөөд ингэснээр тус хуульд нийцэхгүй байгаа юм.

Өдгөө хүчин төгөлдөр хэрэгжиж буй Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуульд зааснаар:

- “хөгжлийн бодлого” гэж улс, салбар, салбар хооронд болон бүс, орон нутгийн түвшинд, урт, дунд, богино хугацаанд хөгжлийн тодорхой асуудлаар ахиц дэвшилд хүрэхээр дэвшүүлсэн хэмжигдэхүйц зорилго, зорилт, тэдгээрийн суурь түвшин, хүрэх үр дүн, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, санхүүжилтийн эх үүсвэрээр баталгаажсан төсөв, хэрэгжилтийг хянах шалгуур үзүүлэлтийг тусгасан эрх бүхий этгээдээс баталсан баримт бичгийг;
- “хөгжлийн төлөвлөлт” гэж хөгжлийн бодлогын хэмжигдэхүйц зорилго, зорилтуудыг үе шаттайгаар тодорхой хугацаанд хэрэгжүүлэхээр тодорхойлсон төлөвлөгөөг боловсруулах үйл ажиллагааг ойлгоно гэж тодорхойлсон байдаг.

Харин “Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл” дээр дурдсанчлан журмын болон гарын авлагын шинжтэй эрх зүйн акт байх тул тус чиглэлд заасан нээлттэй өгөгдлийн удирдлага, төлөвлөлт, түүний формат, нээлттэй өгөгдлийг цахим орчинд нийтлэх, мэдээлэх, хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтийг хянах зэрэг байнгын давтамжтай үйл ажиллагааг журамласан, тус харилцаанд оролцогчдын зан үйлийг зохицуулах шинжтэй

⁵¹ 2020 оны 5 дугаар сарын 07-ны өдөр Улсын Их Хурлаас Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийг шинэчлэн баталснаар тус хуулийг хүчингүйд тооцсон.

агуулгыг нэгтгэн, Засгийн газрын тогтоолоор бие даасан журам болгон батлах, эсхүл 2022 оны 5 дугаар сарын 18-ны Засгийн газрын 201 дүгээр тогтоолоор баталсан “Нээлттэй мэдээллийг цахим хэлбэрээр байршуулж нийтлэх, шинэчлэх, хяналт тавих нийтлэг журам”-тай нэгтгэн боловсруулж батлуулах нь зүйтэй гэж үзэж байна.⁵²

Түүнчлэн “Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл”-д заасан нэр томъёоны тодорхойлолт нь Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд заасан нэр томъёоны тодорхойлолт хэсэгт хуульчилбал хууль хэрэглээнд ач холбогдолтой байна.

Цаашид “баримтлах чиглэл” гэх статус, төрөл бүхий хөгжлийн бодлогын болон төлөвлөлтийн баримт бичиг байхгүйг онцгой анхаарна уу. Харин хуулиар тусгайлан эрх олгогдсон захиргааны байгууллагаас нийтээр заавал дагаж мөрдүүлэхээр гаргасан, гадагш чиглэсэн, үйлчлэл нь байнга давтагдах шинжтэй захиргааны хэм хэмжээний акт байх тул эргэлзээ, төөрөгдөл үүсгэхгүй байх үүднээс хуульд заасан журамтай нэгтгэн боловсруулж, батлуулах нь зүйтэй.

5.3. Санал, зөвлөмж

Судалгааны багийн зүгээс тайлангийн 4.1, 4.2 дахь хэсгийг үндэслэн “нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах чиглэл”-д дараах санал, зөвлөмжийг хүргүүлж байна. Үүнд:

- 1) “Төрөөс нээлттэй өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл”-ийг Засгийн газрын 2022 оны 5 дугаар сарын 18-ны Засгийн газрын 201 дүгээр тогтоолоор баталсан “Нээлттэй мэдээллийг цахим хэлбэрээр байршуулж нийтлэх, шинэчлэх, хяналт тавих нийтлэг журам”-тай нэгтгэн боловсруулж, журмыг Засгийн газрын тогтоолоор шинэчлэн батлуулах;
- 2) ““Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого”, ““Шинэ сэргэлтийн бодлого” 10 жилийн зорилтот хөтөлбөр”-т туссан өөрийн цахим хөгжлийн салбарт хамаарах хөгжлийн бодлогын зорилго, зорилтыг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаарх төлөвлөгөөг Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 9.6.5⁵³ дахь заалтад заасны дагуу холбогдох төлөвлөгөө боловсруулан, баталж хэрэгжүүлэх. Тухайлбал, 2022 оны 5 дугаар сарын 18-ны өдрийн Сайдын А/24 тушаалаар батлагдсан “Цахим үндэстэй баримтлах чиглэл”-ийг урт, дунд хугацааны бусад зорилттой нэгтгэн салбарын төлөвлөгөө болгон батлах хууль зүйн бүрэн боломж байна. Учир нь “Цахим үндэстэн” баримтлах чиглэл нь захиргааны хэм хэмжээний акт гэхээс илүүтэйгээр урт, дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигт заасан зорилго, зорилт

⁵² Ингэхдээ дараах асуудлуудыг анхаарч үзэх шаардлагатай байна. Үүнд:

- эрх зүйн актын хэрэгцээ, шаардлага (*хэрэгтэй эсэх*);
- эрх зүйн актын зорилго (*ямар үр дүнд хүрэх*);
- эрх зүйн актын үйлчлэх хүрээ (*зөвхөн яам дотороо, эсхүл тухайн харилцаанд оролцож буй бүх субъектэд хамаарах уу*) гэдгээс шалтгаалж тухайн эрх зүйн актын статусыг тодорхойлох шаардлага байгааг судалгааны багийн зүгээс анхааралдаа аваасай гэж хүсч байна.

⁵³ 9.6.5-д “өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт тусгасан зорилго, зорилтыг тухайн салбарт хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлэх”ээр заасан.

болон түүнд нэрлэн заасан тодорхой төсөл, арга хэмжээ болохын хувьд урт, дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгээр тогтоосон ЦХХХЯ-нд хамаарах хөгжлийн зорилго, зорилттой нэгтгэн тухайн салбарт хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө болгох бүрэн боломж хууль зүйн хувьд нээлттэй байна. Цаашид хөгжлийн бодлогын баримт бичигт туссан зорилго, зорилтыг салбартаа хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг зөв боловсруулан, хэрэгжүүлж хэвшүүлэх.

- 3) Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.5 дахь хэсэгт заасан хөгжлийн зорилтот хөтөлбөрт өөрийн салбарын зорилго, зорилт, түүний хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаагаа нарийвчлан тусгуулах;
- 4) Монгол Улсын дараагийн таван жилийн төлөвлөгөө буюу 2026-2031 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн төсөлд өөрийн салбарын хөрөнгө оруулалт шаардлагатай байгаа төсөл, хөтөлбөрийг оруулж батлуулах, төсөв мөнгийг шийдвэрлүүлэх зорилгоор улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт тусгуулах;
- 5) Жил жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд урт, дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын танай салбартай хамаарах зорилго, зорилтыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай төсөл, арга хэмжээг суулгаж батлуулахад онцгой анхаарах;
- 6) Салбарынхаа эрх зүйн баримт бичгүүдийн ангилалыг шинэчлэх, хэтэрхий олон жижиг журмууд байгааг анхаарч боломжтой журмуудыг нэгтгэн, сайжруулах шаардлагатай байна. *(Хэдийгээр хууль батлагдсанаас хойш 5 жилд тухайн хуулийн хэрэгжилтийн байдалд үнэлгээ хийдэг ч хууль хэрэгжиж эхэлснээр зарим зүйл, хэсэг, заалт тухайн хуулийн хэрэгжилтэд хэрхэн нөлөөлж байгааг практик харуулдаг. Засгийн газраас журам батлах эрх олгосон хуулийн зохицуулалт нь үнэхээр шаардлагатай юу гэдэг асуулт үүсгэж байна)*

---o0o---

ХАВСРАЛТ

1. Дэлхийн улс орнуудын засгийн газрын нээлттэй өгөгдлийн порталын жагсаалт

Government	Website
Argentina	https://datos.gob.ar/
Australia	https://data.gov.au/
Austria	https://www.data.gv.at/
Azerbaijan	https://www.opendata.az/
Bahrain	https://www.data.gov.bh/
Bangladesh	http://data.gov.bd/
Belarus	https://opendata.by/
Belgium	http://data.gov.be/
Bosnia and Herzegovina	https://cbbh.ba/Content/Read/1133#
Brazil	https://dados.gov.br/
Brunei	https://www.data.gov.bn/
Bulgaria	https://data.egov.bg/
Burkina Faso	https://www.data.gov.bf/
Canada	https://open.canada.ca/en/open-data/
Chile	https://datos.gob.cl/
China	https://data.stats.gov.cn/english/
Colombia	https://www.datos.gov.co/
Cook Islands	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-the-cook-islands
Croatia	http://data.gov.hr/
Cyprus	https://www.data.gov.cy/
Czech Republic	https://data.gov.cz/english/
Denmark	https://www.opendata.dk/
Ecuador	http://catalogo.datosabiertos.gob.ec/en/
Estonia	https://avaandmed.eesti.ee/
Fiji	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-fiji
Finland	https://www.avoindata.fi/en
France	https://www.data.gouv.fr/fr/
Georgia	https://www.data.gov.ge/
Germany	https://www.govdata.de/
Ghana	https://data.gov.gh/
Greece	https://data.gov.gr/
Guatemala	http://datos.gob.gt/
Honduras	https://datos.gob.hn/
Hungary	http://opendata.hu/
Iceland	https://vefur.island.is/en/open-data/
India	https://data.gov.in/

Indonesia	https://data.go.id/
Iran	https://data.gov.ir/
Ireland	https://data.gov.ie/
Israel	https://info.data.gov.il/datagov/home/
Italy	https://www.dati.gov.it/
Jamaica	https://data.gov.jm/
Japan	https://www.data.go.jp/
Jordan	https://portal.jordan.gov.jo/wps/portal/OpenData
Kazakhstan	https://data.egov.kz/
Kiribati	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-kiribati
Korea, South	https://www.data.go.kr/en/index.do
Kuwait	https://e.gov.kw/sites/kgoenglish/Pages/OtherTopics/OpenData.aspx
Kyrgyzstan	http://www.stat.kg/en/opendata/
Latvia	https://data.gov.lv/eng
Lithuania	https://data.gov.lt/
Luxembourg	https://data.public.lu/en/
Macedonia	https://vlada.mk/node/18908?ln=en-gb
Malaysia	https://www.data.gov.my/
Malta	https://data.gov.mt/
Marshall Islands	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-the-marshall-islands
Mauritius	https://data.govmu.org/dkan/
Mexico	https://datos.gob.mx/
Micronesia	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-the-federated-states-of-micronesia
Moldova	https://data.gov.md/
Mongolia	http://opendata.burtgel.gov.mn/
Morocco	http://data.gov.ma/
Namibia	https://nsa.org.na/page/open-data-portal
Nauru	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-the-republic-of-nauru
Nepal	http://nationaldata.gov.np/
Netherlands	https://data.overheid.nl/
New Zealand	https://www.data.govt.nz/
Niue	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-niue
Norway	https://data.norge.no/
Oman	https://data.gov.om/ https://omanportal.gov.om/wps/portal/index/opendata/
Palau	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-palau
Palestine	http://opendata.ps/
Panama	https://www.datosabiertos.gob.pa/

Papua New Guinea	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-papua-new-guinea
Paraguay	http://www.gobiernoabierto.gov.py/ http://datos.gov.py/
Peru	https://www.datosabiertos.gob.pe/
Philippines	https://data.gov.ph/
Poland	https://stat.gov.pl/en/
Portugal	https://dados.gov.pt/en/
Qatar	https://www.data.gov.qa/
Romania	https://data.gov.ro/
Russia	https://data.gov.ru/?language=en
Saint Lucia	https://data.govt.lc/
Saudi Arabia	https://data.gov.sa/en/
Serbia	https://data.gov.rs/
Sierra Leone	https://opendatasl.gov.sl/
Singapore	https://data.gov.sg/
Slovakia	https://data.gov.sk/en/
Slovenia	https://podatki.gov.si/
Solomon Islands	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-solomon-islands
Spain	https://datos.gob.es/en
Sri Lanka	http://www.data.gov.lk/
Sweden	https://www.dataportal.se/en/
Switzerland	https://opendata.swiss/en/
Taiwan	https://data.gov.tw/en
Tanzania	http://opendata.go.tz/
Thailand	https://data.go.th/
Tokelau	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-tokelau
Trinidad and Tobago	https://data.gov.tt/
Tunisia	http://www.data.gov.tn/
Tuvalu	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-tuvalu
Ukraine	https://data.gov.ua/
United Arab Emirates	https://bayanat.ae/
United Kingdom	https://data.gov.uk/
United States	https://data.gov/
Uruguay	https://catalogodatos.gub.uy/
Uzbekistan	https://data.gov.uz/en
Vanuatu	https://pacificdata.org/data/organization/government-of-vanuatu
Venezuela	http://www.datos.gob.ve/
Vietnam	https://data.gov.vn/

ЦАХИМ ХӨГЖИЛ, ХАРИЛЦАА
ХОЛБООНЫ ЯАМ